

Anna-Liisa Salminen ja Pirjo-Liisa Kotiranta

Eletään hyvää elämää. Itse.

Kansallinen ITSE-hanke apuvälineosaamista ja -palveluja kehittämässä

ISSN 1236-2115
ISBN 952-00-1611-2 (nid.)
ISBN 952-00-1612-0 (PDF)

Yliopistopaino
Helsinki 2005

TIIVISTELMÄ

Eletään hyvää elämää. Itse. Kansallinen ITSE-hanke apuvälineosaamista ja -palveluja kehittämässä. Toim. Anna-Liisa Salminen ja Pirjo-Liisa Kotiranta. Helsinki, 2005. 104 s. (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä, ISSN 1236-2115, 2005:2)
ISBN 952-00-1611-2 (nid.), ISBN 952-00-1612-0 (PDF)

Sosiaali- ja terveysministeriö ohjasi sille osoitetusta valtioneuvoston ns. tulevaisuuspaketti määrärahoista 2,2 miljoonaa euroa Vanhusten ja vammaisten itsenäisen suoriutumisen edistäminen – ITSE -hankkeelle (2001–2004). Hankkeen tarkoituksena oli edistää vanhusten ja vammaisten henkilöiden itsenäistä suoriutumista. Tähän pyrittiin parantamalla sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön sekä palvelujen käyttäjien ja heidän omaistensa tietoja ja osaamista teknologian ja tietotekniikan hyvistä ratkaisuista mm. itsenäisen asumisen ja kommunikation helpottamiseksi. Lisäksi hankkeessa pyrittiin vauhdittamaan alueellisten toimintamallien ja verkostojen syntymistä.

ITSE-hankkeen pääpaino asetettiin alueellisiin hankkeisiin. Eri puolilla Suomea 18 hanketta pyrki kohti yhteisiä ITSE-hankkeen tavoitteita alueelliset tarpeet huomioiden, kukin omalla tavallaan. Tavoitteiden lisäksi yhteistä hankkeille oli, että ne toteutettiin yli kunta- ja sektori-rajojen. Alueellisten hankkeiden omarahoitussosuus oli yhteensä 1,4 miljoonaa euroa. ITSE-hankkeen kansallisesta koordinoinnista, seurannasta ja arvioinnista vastasi Stakes.

Tavoitteisiin pyrittiin tiedottamalla ITSE-hankkeesta, sen sisältöasioista ja sen tuloksista 37 maakunta- ja paikallislehdissä kirjoitetussa artikkelissa, muutamissa paikallisladio- ja televisio-ohjelmissa sekä 100 muussa julkaisussa. Hankkeen aikana järjestettiin yksi kansallinen apuvälinenäyttely sekä alueellisia näyttelyjä kymmenessä hankkeessa. Alueellisia toimijaverkostoja syntyi 77 mm. uusien apuvälinealan toimintamallien ympärille sekä koulutusten yhteyteen. Monitoimijaisiin verkostoihin kuului opetus-, sosiaali- ja terveystoimen, kolmannen sektorin sekä apuvälineyritysten toimijoita. Hankkeessa kehitettiin kymmenen uutta toimintamallia aihealueeseen liittyvien sosiaali- ja terveyspalvelujen toteuttamiseksi, saatiin aikaiseksi yksi pysyvä apuvälinenäyttelykoti, kokeiltiin seitsemää uutta teknistä sovellusta itsenäisen asumisen helpottamiseksi sekä valmistettiin 16 opasta apuvälinepalvelujen tueksi. Hankkeen aikana järjestettiin 659 koulutuspäivää, joissa oli 12 321 osanottajaa.

ITSE-hankkeen tuloksena sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön tiedot ja osaaminen teknologian ja tietotekniikan ratkaisuista itsenäisen suoriutumisen tukena ovat hankkeen yhteydessä tehdyn kyselytutkimuksen perusteella merkittävästi parantuneet. Alueilla on kiinnostuttu tarjoamaan entistä parempia apuvälinepalveluja ja siihen liittyvää koulutusta. Lisäksi alueilla on syntynyt uudenlaisia teknisiä sovelluksia sekä toimintamalleja ja verkostoja, jotka tarjoavat entistä osaavampaa apuvälinepalvelua. Suurella osalla ITSE-hankkeessa käynnistetyistä toiminnoista on myös jatkuvuutta. Osa hankkeen aikana kehitetyistä verkostoista jää elämään. Lähes kaikki kehitellyistä uusista toimintamalleista ja -käytännöistä jää pysyväksi toiminnaksi. Teknisiä, hankkeen aikana valmiiksi saatuja sovelluksia jatketaan soveltamalla samantyyppisiä ratkaisuja uusille henkilöille. Hankkeissa saatiin aikaan useita koulutusjärjestelmiä, joista tuli osa ammattikorkeakoulujen pysyvää toimintaa.

ITSE-hankkeessa saatujen kokemusten perusteella tulevaisuudessa tulisi kiinnittää huomiota sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön teknisten, erityisesti tietoteknisten taitojen kehittämiseen sekä perusapuvälineosaamiseen. Myös apuvälinealan asiantuntijoiden erityisosaamisen jatkuvaa kehittämistä sekä apuvälineiden teknistä soveltamista on tuettava korkeatasoisten palvelujen varmistamiseksi.

Asiasanat: apuvälineet, asuminen, hankkeet, palvelut, teknologia, vammaiset, vanhukset

SAMMANDRAG

Vi lever ett gott liv. Själv. Det nationella ITSE-projektet för utveckling av hjälpmedelskompetens och -tjänster. Anna-Liisa Salminen och Pirjo-Liisa Kotiranta. Helsingfors, 2005. 104 s. (Social- och hälsovårdsministeriets rapporter, ISSN 1236-2115, 2005:2) ISBN 952-00-1611-2 (inh.), ISBN 952-00-1612-0 (PDF)

Av ett anslag inom ramen för statsrådets s.k. framtidspaket satsade social- och hälsovårdsministeriet 2,2 miljoner euro på ITSE-projektet för främjande av äldre och handikappade personers självständiga livsföring (under åren 2001–2004). Syftet med projektet var att göra det lättare för äldre och handikappade att klara sig på egen hand. Detta skedde genom att man förbättrade social- och hälsovårdspersonalens samt klienternas och deras anhörigas vetenskap och kompetens beträffande sådana teknologiska och informationstekniska lösningar som underlättar bl.a. klienternas självständiga boende och kommunikation. Inom ramen för projektet strävade man också efter att påskynda regionala verksamhetsmodeller och nätverk.

ITSE-projektet fokuserades på regionala projekt. På olika håll i Finland arbetade man inom 18 sådana projekt för de gemensamma målsättningar som hade uppställts för ITSE. Utöver målen var ett annat gemensamt drag för projekten att de genomfördes över kommun- och sektorgränserna. De regionala projektens självfinansierade del uppgick till totalt 1,4 miljoner euro. För den nationella koordineringen, uppföljningen och utvärderingen av ITSE-projektet svarade Stakes.

Om ITSE-projektet, dess innehåll och resultat berättade man i artiklar som ingick i 37 landskaps- och lokaltidningar, i ett antal lokalradio- och TV-program samt i 100 andra publikationer. Under projektets gång arrangerades en nationell hjälpmedelsutställning samt regionala utställningar i anslutning till tio projekt. Regionala nätverk (77) bildades enligt behov framför allt i anslutning till nya hjälpmedelskoncept och utbildning. I de övergripande nätverken ingick aktörer inom utbildnings-, social- och hälsovårdsväsendet, den tredje sektorn samt företag som tillverkar hjälpmedel. Inom ramen för projektet utarbetades tio nya verksamhetsmodeller för social- och hälsovårdstjänster, upprättades ett permanent utställningshem med hjälpmedel, prövades sju nya tekniska tillämpningar för att underlätta självständigt boende samt producerades 16 broschyrer som stöd för hjälpmedelstjänsterna. Medan projektet pågick anordnades 659 kurser med sammanlagt 12 321 deltagare.

På basis av en enkät kan man konstatera att ITSE-projektet har givit social- och hälsovårdspersonalen en märkbart ökad kännedom och kompetens beträffande teknologiska och informationstekniska lösningar såsom stöd för självständig livsföring. Allt bättre hjälpmedelstjänster och utbildning för dessa har börjat erbjudas. Det har även skapats nya tekniska tillämpningar samt verksamhetsmodeller och nätverk, vilka tillhandahåller allt kunnigare hjälpmedelstjänster. En stor del av de funktioner som påbörjats inom ramen för ITSE-projektet kommer dessutom att fortsätta. En del av de nätverk som byggts upp under projektets gång fortsätter att vara aktiva. Nästan alla nya verksamhetsmodeller och -rutiner kommer att utnyttjas på fortlöpande basis. Tekniska tillämpningar som har färdigställts i samband med projektet lever vidare genom att lösningar av samma typ tillämpas på nya personer. Verksamheten resulterade i flera utbildningssystem, vilka integrerades med yrkeshögskolornas ordinarie verksamhet.

På basis av erfarenheterna från ITSE-projektet borde man framdeles fästa uppmärksamhet vid social- och hälsovårdspersonalens tekniska och i synnerhet informationstekniska färdigheter samt vid personalens kunnande när det gäller bashjälpmedel. För att säkerställa högklassiga tjänster bör man stödja en fortgående utveckling av hjälpmedelsspecialisternas särkompetens samt de tekniska tillämpningarna av hjälpmedel.

Nyckelord: boende, handikappade, hjälpmedel, projekt, tjänster, teknologi, åldringar

SUMMARY

Let's live a good life. Independently. The national ITSE project to develop skills, knowledge and services related to assistive devices. Anna-Liisa Salminen and Pirjo-Liisa Kotiranta. Helsinki, 2005. 104 pp. (Reports of the Ministry of Social Affairs and Health, Finland, ISSN 1236-2115, 2005:2) ISBN 952-00-1611-2 (print.), ISBN 952-00-1612-0 (PDF)

The Ministry of Social Affairs and Health has granted EUR 2.2 million for the ITSE project (2001–2004) aiming to promote independent living of older people and people with disabilities. These funds are a part of the appropriation from the Government to the Ministry within the framework of the so called future package. The objective of the project was to promote independent living by improving the knowledge and skills of social welfare and health care staffs and service users and their relatives relating to good technological and IT solutions that facilitate independent housing and communication. Furthermore, the project aimed to accelerate the creation of common operational models and networks at regional level.

The main emphasis in the ITSE project was placed on regional projects. Eighteen projects throughout Finland aimed at the joint objectives of the ITSE project taking into account the regional needs, as appropriate. Another common element to all the projects was that they were carried out across municipal and sectoral borders. The own financing share of the regional projects was EUR 1.4 million. The national co-ordination, monitoring and evaluation of the project were the responsibility of the National Research and Development Centre for Welfare and Health STAKES.

Information on the ITSE project and its outcome was communicated through articles in 37 regional and local newspapers, in some local radio and TV programmes and 100 other publications. During the project one nationwide exhibition of assistive technology was arranged; and ten projects arranged a regional exhibition. Regional networks (77) were created as needed, in particular relating to new operational models and training. Multi-actor networks included actors in the education, social welfare and health care sectors, the third sector and assistive technology companies. The project developed ten new operational models for the provision of social and health care in the theme area, brought about one permanent exhibition presenting a home equipped with assistive technology, experimented with seven new technological applications to facilitate independent living and prepared sixteen guides in support of assistive device services. Altogether 659 training events with 12,321 participants were organised during the project.

As a result of the ITSE project the skills and knowledge of social welfare and health care staff relating to technology and IT solutions in support of independent living have, according to a questionnaire carried out in connection with the project, considerably improved. There is increased interest in offering better assistive device services and related training at the regional level. In addition, regions have created applications and models of a new kind, and networks providing more qualified assistive device services. A major part of the activities started within the framework of the ITSE project also continue in some form, and part of the networks commenced continue to exist. Almost all the new operational models and practices that have been developed have become permanent. Technical solutions completed during the project are

continued by applying solutions of the same type to other persons. The projects developed several training systems, part of which continue as permanent activities of polytechnics.

Based on the experiences from the project, more attention should be paid in the future to development of technical, in particular IT skills, and skills related to basic assistive devices among social and health care staff. The updating of the know-how of experts in assistive technology and technical application of devices should be supported in order to ensure high-quality services.

Key words: assistive devices, inhabitation, old people, people with disabilities, projects, services, technology

Esipuhe

Useimmat meistä haluavat toimintakyvyn heiketessä elää mahdollisimman itsenäistä elämää omassa kodissamme. Sen vuoksi on tärkeää suunnitella asuin- ja lähiympäristöt mahdollisimman esteettömiksi. Uusi teknologia luo sekä mahdollisuuksia että esteitä ikäihmisten ja vammaisten itsenäiselle elämälle ja osallistumiselle. Kotona asuminen edellyttää lisäksi ammatillisesti korkeatasoisia sosiaali- ja terveystalvveluja.

Apuvälineillä ja kotona asumista helpottavilla välineillä ja laitteilla on suuri merkitys tavoitteen saavuttamiselle. Teknologian soveltuvuus ikäihmisten ja vammaisten käyttöön asettaa meille kuitenkin edelleen haasteita. Tarvitaan uusia innovaatioita ikäihmisten ja vammaisten asumisen, kommunikaation ja liikkuvuuden parantamiseksi.

Vuosina 2001 – 2004 toteutetun ITSE-hankkeen tavoitteena oli edistää vanhusten ja vammaisten henkilöiden itsenäistä suoriutumista. Aloitimme työn lisäämällä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön sekä käyttäjien tietoa ja osaamista asumista ja kommunikaatiota helpottavista apuvälineistä ja uudesta teknologiasta.

Valtakunnallinen ITSE-hanke organisoitiin alueellisesti maata kattavasti. Valtakunnallinen ITSE-johtoryhmä käynnisti 18 alueellista hanketta, joita se myös ohjasi. Aluehankkeille luotiin yhteiset tavoitteet ja puitteet kuitenkin siten, että paikallistason päätäntävalta säilyi suurena. Hankkeessa korostui myös sosiaali- ja terveydenhuollon keskinäinen yhteistyö ja koulutus. Hankkeeseen liitettiin sekä paikallistason että valtakunnallinen arviointi. Kokemukset ITSE-hankkeen organisointitavasta olivat erittäin myönteisiä.

Olen erittäin iloinen siitä näkyvyydestä, jota apuvälineet ja uusi teknologia ovat viime vuosina yhteiskunnassamme saaneet. Tästä on hyvä jatkaa eteenpäin. Apuvälineitä ja uutta teknologiaa koskevassa kehittämistyössä tarvitaan strategisen tavoitteen lisäksi konkreettisia toimia yhteisen päämäärän eli asiakkaan hyvinvoinnin hyväksi. Toivon, että oheinen raportti voisi tässä olla hyödyksi.

Lopuksi haluan kiittää ITSE-johtoryhmän jäseniä ja Stakesin asiantuntijoita siitä asiantuntevasta ja pettämättömästä tuesta, jonka hankkeelle annoitte.

Neuvotteleva virkamies

Viveca Arrhenius

SISÄLLYSLUETTELO

Tiivistelmä.....	3
Sammandrag.....	5
Summary.....	7
Sisälllys.....	9
1 Johdanto.....	13
2 ITSE-hanke.....	14
2.1 Hankkeen perustaminen	14
2.2 Hankkeen tavoitteet	14
2.3 Hankkeen valtakunnallinen järjestäytyminen	14
2.4 Alueellisten hankkeiden suunnittelu	15
2.5 Hankkeen arviointi	16
3 Alueelliset hankkeet	17
3.1 Alueellisten hankkeiden maantieteellinen sijoittuminen.....	18
3.2 Alueellisten hankkeiden toimijat.....	19
3.3 Alueellisten hankkeiden kohderyhmät	21
3.4 Alueelliset ITSE-hankkeet	22
3.5 ITSE-jatkohanke 1	25
3.6 ITSE-jatkohanke 2.....	28
4 Kansallis-alueellinen hanke muutoksen moottorina.....	30
4.1 Alueellisten hankkeiden käynnistäminen ja koordinointi	30
4.2 Kansallinen koordinaatio alueellisten hankkeiden tukena	35
4.3 Raha ratkaisee.....	37
4.4 Kehittämismenetelmät alueellisissa hankkeissa	39
5 Tiedottaminen ITSE-hankkeessa.....	39
5.1 Kansallinen tiedottaminen	39
5.2 Alueellisten hankkeiden tiedottaminen	40
5.3 Julkaisut.....	41
5.4 Apuvälinenäyttelyt	41
6 Verkostot.....	42
7 Uudet toimintamallit ja -käytännöt.....	44
7.1 Uusia toimintamalleja sosiaali- ja terveyspalveluihin.....	44
7.2 Apuvälineiden näyttelykoti	46
7.3 Teknisiä sovelluksia ja ratkaisuja.....	47
7.4 Apuvälinepalveluoppaat.....	50
8 Koulutukset.....	51
8.1 Koulutusten järjestäminen.....	52
8.2 Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön koulutusmalleja.....	55
8.3 Opiskelijoiden koulutus.....	59
8.4 Vammaisten henkilöiden, ikäihmisten ja omaisten koulutukset	60
8.5 Koulutusten arviointia	63

9	Asumiseen ja kommunikointiin liittyvän apuvälineteknologian osaamisen kehittyminen	64
9.1	Kyselyn toteutus	65
9.2	Apuvälineosaaminen ITSE-hankkeen alussa ja lopussa	68
9.3	Koulutuksen laajuuden vaikutus osaamisarviointeihin	70
10	Johtopäätökset.....	72
Lähteet	.....	75

LIITTEET

Liite 1	Alueellisen hankesuunnitelman mallipohja.....	77
Liite 2	Alueellisten hankkeiden tavoitteiden seuranta -lomake	80
Liite 3	Projektipäälliköiden loppuhaastattelun teemat.....	81
Liite 4	Osaamisen arviointi -kyselylomake	83
Liite 5	Kuntaluettelo	87
Liite 6	ITSE-hankkeessa tuotettua aineistoa vv. 2001 - 2004	89
Liite 7	Apuvälineosaaminen apuvälineryhmittäin ja osaamisalueittain yksittäisillä väittämillä alkua- ja loppuarvioinnissa	99
Liite 8	Uusien toimintamallien ja -käytäntöjen jatkuvuus	102

1 Johdanto

Teknologiakehityksen myötä markkinoille on tullut jatkuvasti uudenlaisia ratkaisuja vanhus- ja vammaisten henkilöiden itsenäisen selviytymisen tueksi. Esimerkkeinä voidaan mainita kommunikointiohjelmat, joiden avulla puhevammaiset henkilöt voivat tuottaa puhetta; ympäristöhallintalaitteet, joiden avulla liikuntavammaisen henkilö voi ohjata ovia, ikkunoita ja muita kodin laitteita; turvahälyttimet, jotka lisäävät dementoituneen henkilön kotona asumisen turvallisuutta.

Uuden teknologian tarjoamia mahdollisuuksia itsenäisen selviytymisen tukena ei kuitenkaan vielä 2000-luvun taitteessa osattu tai pystytty täysin hyödyntämään suomalaisessa sosiaali- ja terveydenhuollossa. Apuvälineiden saatavuus oli epäyhtenäistä eri puolilla maata (Salminen 1997; Topo et al. 2000; Töytäri 2001). Saatavuutta rajoitti osaltaan kuntien niukat määrärahat. Toinen saatavuutta, mutta erityisesti uuden teknologian laaja-alaista hyödyntämistä haittaava seikka oli sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön puutteellinen apuvälineosaaminen. Heillä ei ollut riittävästi tietoa apuvälineistä tai niihin liittyvistä palveluista tai heillä ei ollut taitoja palvelujen toteuttamiseen. Tietotaito etenkin uusista teknologisista ratkaisuista oli puutteellista (Pulli 1995; Rajaniemi 1998; Salminen 1997, 2001; Töytäri 2001).

Valtioneuvoston 26.5.2000 tekemällä periaatepäätöksellä kohdennettiin ns. tulevaisuuspaketista määrärahoja sosiaali- ja terveydenhuollolle. Tavoitteena oli kehittää palvelujärjestelmää ottamalla käyttöön uusia toimintamalleja, joissa hyödynnetään uuden teknologian mahdollisuuksia. Näitä rahoja sosiaali- ja terveysministeriö (STM) päätti käyttää apuvälinealan kehittämiseen perustamalla ITSE-hankkeen (2000 - 2004), jonka tarkoituksena oli edistää vanhus- ja vammaisten henkilöiden itsenäistä suoriutumista. Hankkeen tavoitteena oli parantaa sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön sekä palvelujen käyttäjien ja heidän omaistensa tietoja ja osaamista teknologian ja tietotekniikan hyvistä ratkaisuista mm. itsenäisen asumisen ja kommunikaation helpottamiseksi. Tämän lisäksi hankkeessa pyrittiin vauhdittamaan alueellisten toimintamallien ja verkostojen syntymistä. Hanke toteutettiin 18 alueellisena hankkeena. Hanketta koordinoi Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes.

Tässä raportissa kuvataan ITSE-hanketta, siinä saatuja kokemuksia ja hankkeen tuloksia. Raportti perustuu hankkeen kokonaisarviointiin. Aluksi raportissa esitellään ITSE-hanke, sen tavoitteet, toteutusmalli ja järjestäytyminen sekä alueelliset ITSE-hankkeet. Tämän jälkeen arvioidaan ITSE-hankkeen toimintamallia, sitä miten kansallis-alueellinen hanke toimii kehittämistyön välineenä. Seuraavaksi arvioidaan ITSE-hankkeen tuloksia hankkeelle asetettujen tavoitteiden näkökulmasta. Syntyikö asiantuntijaverkostoja sekä uusia palvelumalleja ja toimintakäytäntöjä? Kehittyikö asiantuntijuutta ja oppimista? ITSE-hankkeen toteutumista kuvataan ja arvioidaan yhteisellä tasolla. Yksittäisiä hankkeita ei kuvata eikä arvioida erillisinä, vaan niissä tapahtunutta toimintaa esitellään arvioinnissa esiin nostettujen teemojen yhteydessä. Lopuksi johtopäätöksissä esitetään suosituksia jatkotoimenpiteiksi.

Tämä raportti ei kata kaikkea alueellisissa ITSE-hankkeissa tapahtunutta toimintaa. Alueellisten hankkeiden toimintaa kuvataan tätä yksityiskohtaisemmin Stakesin Aiheita -sarjassa julkaistussa Apuvälineteknologia ja itsenäinen suoriutuminen -artikkelijulkaisussa (Kotiranta, Salminen toim. 2004).

2 ITSE-hanke

2.1 Hankkeen perustaminen

Valtioneuvoston 26.5.2000 tekemällä periaatepäätöksellä kohdennettiin ns. tulevaisuuspaketista määrärahoja sosiaali- ja terveydenhuollolle. Tavoitteena oli kehittää palvelujärjestelmää ottamalla käyttöön uusia toimintamalleja, joissa hyödynnetään uuden teknologian mahdollisuuksia. Periaatepäätöksen mukaan tarkoituksena oli tukea kuntia, kuntayhtymiä ja muita palveluntuottajia sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän kehittämisessä ja varmistaa, että uuden teknologian käyttöönotto toteutuu tasapuolisesti koko maassa. Lokakuussa 2000 sosiaali- ja terveysministeriö päätti varata sille osoitetusta määrärahasta osan Vanhusten ja vammaisten itsenäisen suoriutumisen edistäminen - ITSE-hankkeelle.

ITSE-hankkeen kesto oli tulevaisuuspaketin määrärahasuunnitelman mukaan v. 2001 – 2003, jolloin osa v. 2003 rahoista käytettiin siirtomäärärahoina vuonna 2004 siten, että hanke päättyi vuoden 2004 loppuun mennessä. Hankkeeseen käytettävä määräraha oli yhteensä 2,2 miljoonaa euroa.

2.2 Hankkeen tavoitteet

ITSE-hankkeen tarkoituksena oli edistää vanhusten ja vammaisten henkilöiden itsenäistä suoriutumista. Hankkeen tavoitteena oli parantaa sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön sekä palvelujen käyttäjien ja heidän omaistensa tietoja ja osaamista teknologian ja tietotekniikan hyvistä ratkaisuista mm. itsenäisen asumisen ja kommunikaation helpottamiseksi. Tämän lisäksi hankkeessa pyrittiin vauhdittamaan alueellisten toimintamallien ja verkostojen syntymistä.

Hankkeen pääpaino asetettiin alueellisiin hankkeisiin. Tavoitteena oli, että alueellisia hankkeita syntyy tasapuolisesti koko maassa.

2.3 Hankkeen valtakunnallinen järjestäytyminen

Vuosi 2001 oli ITSE-hankkeen suunnittelun, käynnistämisen ja alueellisten hankkeiden hakuvaiheen vuosi.

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 21.6.2001 hankkeelle valtakunnallisen johtoryhmän, jonka tehtävänä oli laatia hankkeelle suuntaviivat, antaa lausuntoja alueellisista hanke-esityksistä ja koordinoita ja seurata alueellisten hankkeiden etenemistä, tiedottaa ITSE-hankkeesta ja pitää yhteyttä muihin valtakunnallisiin hankkeisiin sekä esittää mahdolliset jatkotoimenpiteet.

Johtoryhmän puheenjohtaja oli ylitarkastaja Viveca Arrhenius sosiaali- ja terveysministeriöstä, joka vastasi myös hankkeen valvonnasta. Johtoryhmän jäsenet olivat pääsihteeri Heidi Paatero, projektipäällikkö Ralf Ekebom ja tarkastaja Hanna Nyfors sosiaali- ja terveysministeriöstä, koulutuspaällikkö Juha Hautanen Jyväskylän ammattikorkeakoulusta, vanhustyön johtaja Pentti Koistinen Oulun kaupungista, ylilääkäri Jussi Korpi Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiristä, erikoissuunnittelija Marja-Leena Kuusisto Länsi-Suomen läänihallituksesta, erikois-

toimintaterapeutti Veli-Matti Käsänen Pääjärven kuntoutuskeskuksesta, aluekehityspäällikkö Oiva Laitinen Pohjois-Karjalan liitosta, puheenjohtaja Unto Leinonen Ikäihmisten ATK-yhdistys ENTER ry:stä, koulutussuunnittelija Veijo Nikkanen Kehitysvammaisten Tukiliitto ry:stä, erikoisasiantuntija Heli Sahala Suomen Kuntaliitosta, tutkimuspäällikkö Marjaana Seppänen Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmeniasta ja kehittämispäällikkö Anna-Liisa Salminen Stakesista. Ryhmän sihteerinä toimi projektisuunnittelija Anne Wasen sosiaali- ja terveysministeriöstä 16.12.2001 saakka, sen jälkeen kehittämispäällikkö Anna-Liisa Salminen ja erikoissuunnittelija Pirjo-Liisa Kotiranta Stakesista.

Hankkeen toteutuksesta vastasi 16.12.2001 saakka STM. Hankkeeseen palkattiin 21.5.2001 alkaen projektisuunnittelijaksi Anne Wasen, jonka tehtävinä oli käynnistää ja koordinoida ITSE-hanketta ja auttaa alueita alueellisten hankkeiden suunnittelussa.

Vastuu hankkeen koordinoinnista ja toteutuksesta siirtyi Stakesille 17.12.2001. Hanke sijoittui Palvelut -tulosalueelle, vammaispalvelut ja apuvälineet -ryhmään (VAP). Hankkeen vastuuhenkilö oli kehittämispäällikkö Anna-Liisa Salminen. Stakesin tehtäviin kuului alueellisten hankkeiden valmistelu, johtoryhmän kokousten valmistelu, johtoryhmän hyväksymistä alueellisista hankkeista päättäminen, alueellisten hankkeiden sopimusten laatiminen, hankkeiden käynnistäminen, valvonta, arviointi (tarkemmin tämän luvun lopussa) ja tukeminen (tarkemmin luvussa 4) sekä hankkeesta tiedottaminen (tarkemmin luvussa 5). Projektisuunnittelijana hankkeessa toimi Anne Uutela 18.3.2002 - 31.12.2002 ja Pirjo-Liisa Kotiranta 1.1.2003 - 30.11.2004. Talousseurannasta vastasi Christina Manderbacka.

2.4 Alueellisten hankkeiden suunnittelu

Alueellisten hankkeiden suunnittelun lähtökohta oli, että ne pyrkivät toteuttamaan ITSE-hankkeen tavoitteita alueen ominaispiirteet ja -tarpeet huomioiden.

Alueellisten hankkeiden johtoryhmässä hyväksytyt hakukriteerit:

1. Hanke edistää vammaisten ja vanhusten itsenäistä suoriutumista asumisessa ja kommunikoinnissa.
2. Hankkeessa kehitetään alueellinen vastuuorganisaatio.
3. Hanke toteutetaan yli kunta- ja sektorirajojen.
4. Hanke pohjautuu käyttäjien tarpeisiin alueella.
5. Hankkeen suunnittelussa ja toteutuksessa on huomioitu käyttäjät, omaiset ja sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö.
6. Hanke edellyttää omaa rahoitusta, jonka osuus on noin 30 - 40 % hankkeen kokonaiskustannuksista. Omaan rahoitukseen voi laskea henkilöstökustannuksia ja laite sekä välinehankintoja, siltä osin kun ne koskevat asumista ja kommunikointia.
7. Hanke sisältää selkeän jatkosuunnitelman tiedon ja osaamisen ylläpitämiseksi.
8. Myönnettäviä varoja voidaan käyttää henkilöstömenoihin, koulutuksen järjestämiseen, asiantuntijapalvelujen ostamiseen ja tiedottamiseen. Varoja ei sen sijaan voi käyttää välineiden ja laitteiden hankintaan.

Alueellisesta hankesuunnitelmasta tuli käydä ilmi näkemys lopputuloksesta hankkeen päättyessä, hankkeen tavoitteet, toimijat ja kohderyhmät sekä konkreettinen suunnitelma kunkin tavoitteen toteuttamiseksi. Hakijat saivat käyttöönsä sähköisen mallipohjan hankesuunnitelman

laatimista varten (Liite 1) ja tarpeen mukaan he saivat ohjausta hankesuunnitelmien laadinnassa. Hankesuunnitelma toimi myös seurannan ja arvioinnin työkaluna ja sitä oli mahdollista täydentää ja tarkentaa hankkeen edetessä.

STM lähetti tiedotteen hankkeesta sairaanhoitopiireille, kuntoutusyksiköille, apuvälineyksiköille ja ammattikorkeakouluille kesäkuussa 2001. Lisäksi hankkeesta toimitettiin esite, jossa tiedotettiin hankkeesta ja alueiden mahdollisuudesta osallistua siihen. Esite valmistettiin elokuun 2001 lopussa. Sitä jaettiin mm. Apuvälinemessuilla 2001.

Hankehakemuksia tuli yhteensä 23. ITSE-hankkeen johtoryhmä antoi hanke-esityksistä lausunnon, jonka perusteella STM ja 17.12.2001 alkaen Stakes teki päätöksen hankkeen hyväksymisestä ja laati hanketta koskevan sopimuksen. Sopimussummat olivat keskimäärin 50 000 euroa/vuosi. Sopimus tehtiin 18 alueellisesta hankkeesta, joista ensimmäinen alkoi 18.6.2001 ja viimeinen päättyi 31.5.2004 (tarkemmin luku 3.4).

Osa hankkeen määrärahoista jäi jakamatta, joten alueellisille hankkeille tarjottiin 20.3.2003 lähetetyllä tiedotteella rahaa haettavaksi alueellisten hankkeiden jatkorahoitukseksi. Jatkorahoituksesta päätti johtoryhmä 14 hakemuksen perusteella 8.9.2003. Jatkorahoitusta tuettiin mm. silloin, kun hankkeissa löytyi aiemmin ennakoimattomia kehittämishankkeita. Sopimukset tehtiin 12 jatkohankkeesta (tarkemmin luku 3.6 ITSE-jatkohanke 1). ITSE-jatkohanketta koordinoi ja valvoi Stakes.

Koska ITSE-hankkeelle myönnettyä määrärahaa oli edelleen käyttämättä, sairaanhoitopiireille ilmoitettiin 25.11.2003 ITSE-jatkohanke 2:sta. Sen tarkoituksena oli tukea apuvälinepalvelujen laatusuosituksen mukaista alueellisen suunnitelman laatimista sairaanhoitopiireissä. ITSE-jatkohanke 2 toteutettiin vuoden 2004 aikana. Hakijoina voivat olla sairaanhoitopiirit, joiden alueella on toteutettu ITSE-hanke. Hakemukset osoitettiin sosiaali- ja terveysministeriölle ja ne käsiteltiin ITSE-hankkeen johtoryhmässä 13.1.2004. Sopimukset tehtiin yhdeksästä hankkeesta (tarkemmin luku 3.7 ITSE-jatkohanke 2). ITSE-jatkohanke 2:a koordinoi sosiaali- ja terveysministeriö.

2.5 Hankkeen arviointi

Hankkeen arviointisuunnitelman laati erillisellä sopimuksella Stakes syksyllä 2001. Arviointi suunniteltiin tukemaan alueellisia hankkeita oman hankkeensa etenemisen arvioinnissa, tuotamaan tietoa ITSE-hankkeen tuloksista ja vaikutuksista sekä toimimaan seurannan välineenä.

Arviointi koostui kolmesta erilaisesta menetelmästä, jotka olivat hankkeen tavoitteiden seuranta, projektipäälliköiden loppuhaastattelu ja osaamisen arviointi -kysely.

Hankkeen tavoitteiden seuranta perustui alueellisen hankkeen itselleen asettamiin tavoitteisiin. Työkaluna käytettiin hankesuunnitelmaan perustuvaa sähköistä arviointilomaketta, jonka avulla tavoitteiden toteutumista voi seurata (Liite 2). Seuranta, kuten hankkeen eteneminenkin nähtiin prosessina, jonka suuntaa ja tavoitteita voitiin korjata tarpeen mukaan. Alueet toteuttivat tavoitteiden toteutumisen arvioinnin puolivuositain. Stakes seurasi hankkeiden tavoitteiden ja talouden toteutumista säännöllisesti.

Hankkeen päättyessä alueellisten hankkeiden tuloksia arvioitiin projektipäälliköiden loppuhaastatteluissa, joissa pyrittiin kokonaisvaltaiseen hankkeen arviointiin. Haastatteluissa kiin-

nitettiin huomiota mm. hankkeen tuloksiin, lupaaviin käytäntöihin sekä onnistumisen esteisiin ja pullonkauloihin (Liite 3).

Osaamisen arviointi -kysely oli työkalu, joka täytettiin alueilla siinä vaiheessa, kun hanke alkoi. Kysely on itsearviointiin perustuva lomake, jossa alueellisen hankkeen toimijat ja kohde-ryhmät arvioivat kouluarvosanoin omaa tietotaitoaan kommunikoinnin ja asumisen kysymyksissä (Liite 4). Samanlainen kysely täytettiin hankkeen päättyessä. Tarkemmin osaamisen arvioinnista ja sen tuloksista kerrotaan luvussa 9.

Arvioinnin aineistona käytettiin myös muuta hankkeen edetessä kertynyttä materiaalia, kuten projektiin osallistuneiden henkilöiden kirjoittamia artikkeleita, tiedotusmateriaalia ja alueellisten hankkeiden toimittamia raportteja.

Aineiston analysointia varten projektipäälliköiden haastattelut litteroitiin ja analysoitiin sisällön analyysillä teemoittain. Tavoitearviointien ja muun kirjallisen materiaalin sisältö analysoitiin samalla tavoin teemoittain ja yhdistettiin analysoituun haastatteluaineistoon.

Tässä raportissa ITSE-hankkeen (päähanke ja jatkohanke 1) toteutumista kuvataan ja arvioidaan yhteisellä tasolla ITSE-hankkeelle asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Yksittäisiä hankkeita ei kuvata eikä arvioida erillisinä, vaan niissä tapahtunutta toimintaa esitellään arvioinnissa esiin nostettujen teemojen yhteydessä. Raportti ei kata kaikkea alueellisissa ITSE-hankkeissa tapahtunutta toimintaa. Raportti ei käsittele ITSE-jatkohanke 2:ta, joka raportoidaan myöhemmin. Raportissa nimitetään hankkeiden yhteyshenkilöitä projektipäälliköiksi.

3 Alueelliset hankkeet

ITSE-hankkeessa oli 18 alueellista hanketta. Ne toteutettiin yli kunta- ja sektorirajojen alueiden ominaispiirteet ja -tarpeet huomioiden. Alueelliset ITSE-hankkeet pyrkivät kohti yhteisiä ITSE-hankkeen tavoitteita kukin omalla tavallaan. Hankkeiden suunnittelussa ja toteutuksessa oli huomioitu käyttäjät, omaiset ja sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö. Jokaisella hankkeella oli omat erityispiirteensä ja alueellinen omaleimaisuutensa.

3.1 Alueellisten hankkeiden maantieteellinen sijoittuminen

Alueelliset hankkeet jakoutuivat tasaisesti koko Suomeen (Kuvio 1). Hankkeen vaikutuspiirissä oli kaikkiaan 288 (66,4 %) Manner -Suomen kuntaa (N=432).

LAPIN ITSEhanke

@ Invalidiliiton Lapin kurtoutuskeskus

POHJOISPOHJANMAAN ITSEhanke

@ Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri

KESKIPOHJANMAAN ITSEhanke

@ Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu

KAINUUN ITSEhanke

@ Sotkamon vanhuspalvelut

ETELÄPOHJANMAAN ITSEhanke

@ Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri, Seinäjoen ammattikorkeakoulu

VAASAN ITSEhanke

@ Vaasan sairaanhoitopiiri
Erityisryhmien tietotekniikkakeskus DATERO

KESKI-SUOMEN ITSEhanke

@ Jyväskylän ammattikorkeakoulu

POHJOISSAVON ITSEhanke

@ Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri

POHJOIS-KARJALAN ITSEhanke

@ Honkalampisäätiö

ETELÄSAVON ITSEhanke

@ Mikkelin ammattikorkeakoulu

PIRKANMAAN ITSEhanke

@ Pirkanmaan ammattikorkeakoulu

SATAKUNNAN ITSEhanke

@ Satakunnan sairaanhoitopiiri
Prizz-Tech Oy

VARSINAISUOMEN ITSEhanke

@ Turun ammattikorkeakoulu

KANTA-HÄMEEN ITSEhanke

@ Kanta-Hämeen sairaanhoitopiiri

PÄIJÄT-HÄMEEN JA ITÄ-UUDENMAAN ITSEhanke

@ Etelä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen
Päijät-Hämeen ja Itä-Uudenmaan yksikkö

KYMENLAAKSON ITSEhanke

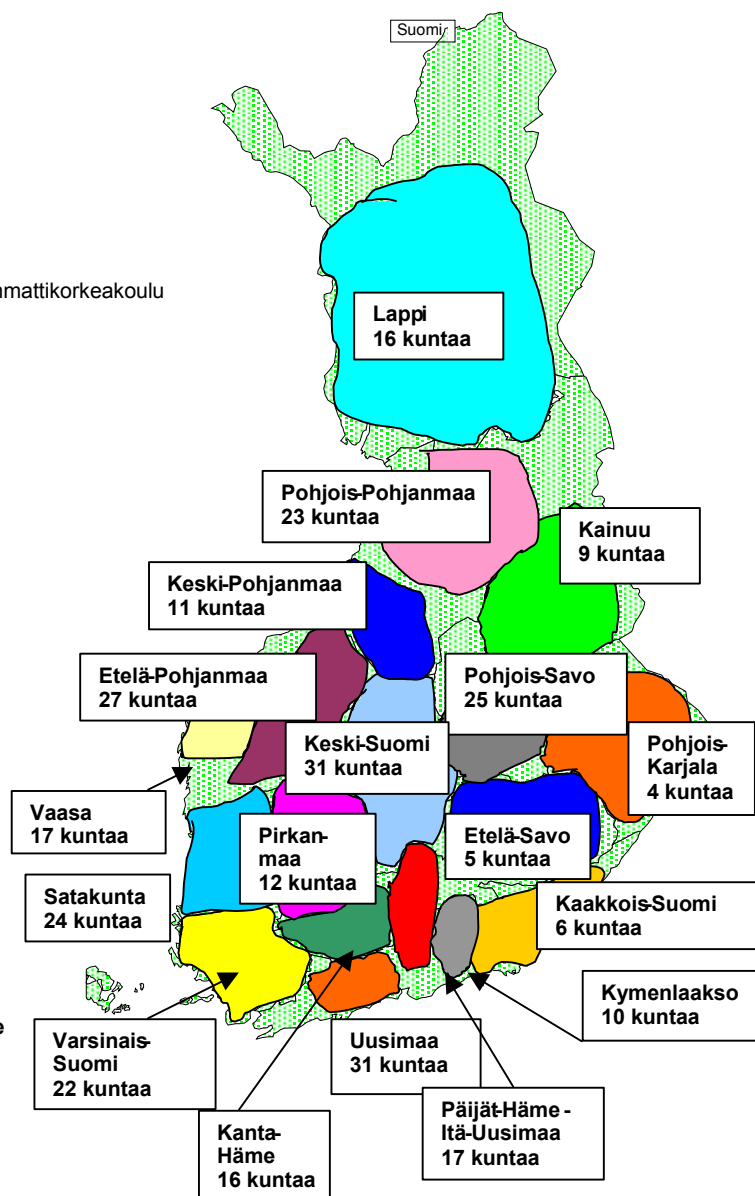
@ Kymenlaakson ammattikorkeakoulu

KAAKKOISUOMEN ITSEhanke

@ Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus SOCOM Oy

UUDENMAAN ITSEhanke

@ Kehitysvammaliiton Tikoteekki

Kuvio 1. Alueelliset ITSE-hankkeet kuntamäärineen

Kuntien määrät hankkeissa vaihtelivat 4:stä 31:een (Taulukko 1).

Taulukko 1. Kuntamäärä alueellisissa hankkeissa

Alueellinen hanke	Kuntia/hanke
Etelä-Pohjanmaa	27
Etelä-Savo	5
Kaakkois-Suomi	6
Kainuu	9
Kanta-Häme	16
Keski-Pohjanmaa	11
Keski-Suomi	31
Kymenlaakso	10
Lappi	16
Pirkanmaa	12
Pohjois-Karjala	4
Pohjois-Pohjanmaa	23
Pohjois-Savo	25
Päijät-Häme ja Itä-Uusimaa	17
Satakunta	24
Uusimaa	31
Vaasa	17
Varsinais-Suomi	22
Yhteensä	306

Kahdeksassatoista (18) kunnassa toimi yhtä aikaa kaksi ITSE-hanketta. Keski-Pohjanmaan hankkeen kaikki 11 kuntaa olivat mukana myös Pohjois-Pohjanmaan hankkeessa. Keski-Suomen ja Pirkanmaan hankkeiden vaikutusalueella oli yksi yhteinen kunta. Uudenmaan hankkeella ja Päijät-Hämeen ja Itä-Uudenmaan hankkeella oli kuusi yhteistä kuntaa. Tästä syystä kokonaiskuntamäärä ITSE-hankkeessa oli 288 kuntaa. Luettelo ITSE-hankkeeseen osallistuneista kunnista on liitteessä 5. Kahden hankkeen kunnissa alueelliset hankkeet järjestivät yhteisiäkin tiedotustilaisuuksia ja koulutuksia. Vaasan ITSE-hanke oli kaksikielinen ja Uudenmaan ITSE-hankkeessa järjestettiin myös ruotsinkielistä koulutusta.

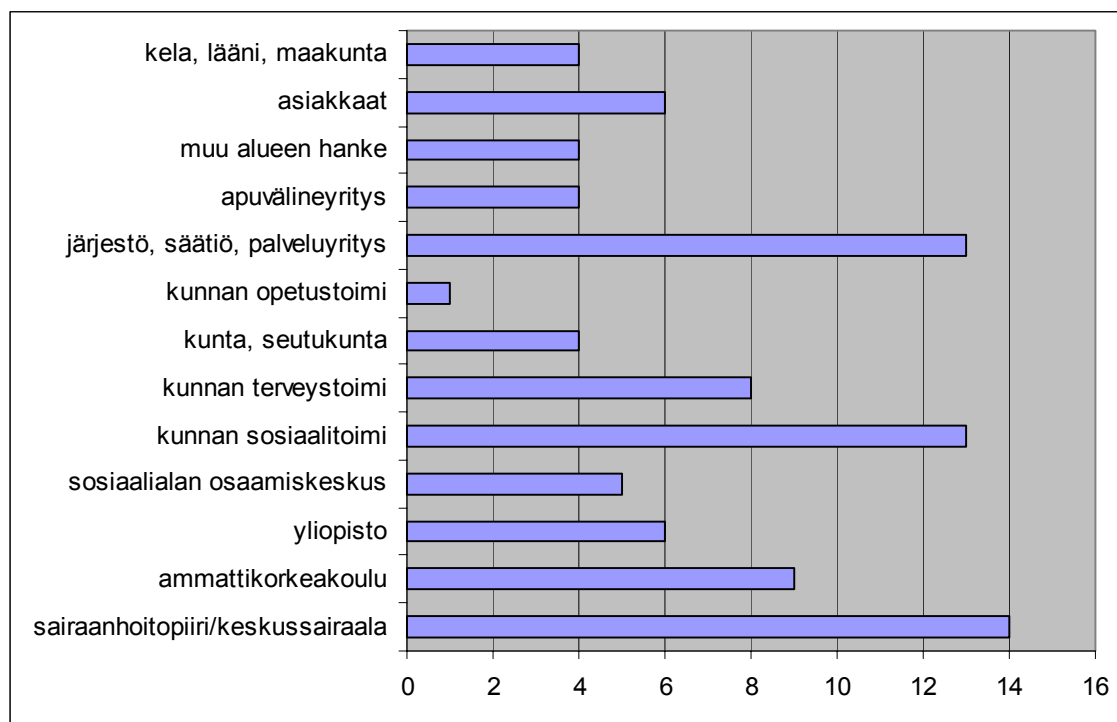
3.2 Alueellisten hankkeiden toimijat

Hankkeet olivat monitoimijaisia sekä kunta- ja sektorirajat ylittäviä. Mukaan saatiin hyvin erilaisia toimijoita, joka teki ITSE-hankkeesta monipuolisen. Kuudessa hankkeessa päätoimijana oli sairaanhoitopiirin kuntoutustoiminnasta vastaava yksikkö. Näistä kolmessa hankkeessa sairaanhoitopiiri toimi yksin, yhdessä hankkeessa ammattikorkeakoulun kanssa, yhdessä hankkeessa maakunnallisen kehittäjäorganisaation kanssa ja yhdessä hankkeessa erityispalvelua tarjoavan yhdistyksen kanssa. Kuudessa hankkeessa toiminnasta vastasi ammattikorkeakoulu. Kolmella alueella hankkeesta vastasi vammais- tai vanhustyön järjestö tai säätiö, kahdella sosiaalialan osaamiskeskus ja yhdellä kunnan vanhustyön sektori. (Taulukko 2).

Taulukko 2. Alueellisten hankkeiden päätoimijat

Hankkeen päätoimija	lkm
Sairaanhoitopiiri	3
Sairaanhoitopiiri ja yritys tai yhdistys	2
Sairaanhoitopiiri ja ammattikorkeakoulu	1
Ammattikorkeakoulu	6
Sosiaalialan osaamiskeskus	2
Vammais- tai vanhustyön järjestö tai säätiö	3
Kunta	1
Yhteensä	18

Kaikilla hankkeilla oli ohjausryhmä, jonka koko vaihteli viidestä 30:een jäseneen. Ohjausryhmissä oli mukana kaikkiaan 190 henkilöä. He edustivat alueensa toimijoita päättäjistä käyttäjiin ja heidän omaisiinsa, opetusta, tutkimusta ja yrityksiä (Kuvio 2). Kuntataho oli edustettuna 17 hankkeen ohjausryhmässä, keskussairaala 14 hankkeessa, vanhus- tai vammaistyön järjestö tai säätiö 13 hankkeessa, ammattikorkeakoulu yhdeksässä hankkeessa ja yliopisto tai korkeakoulu kuudessa hankkeessa, apuväline- ja teknologiayrityksiä oli mukana neljässä hankkeessa. Seitsemässä hankkeessa ohjausryhmä oli ainoa projektipäällikön apuna toiminut ryhmä.

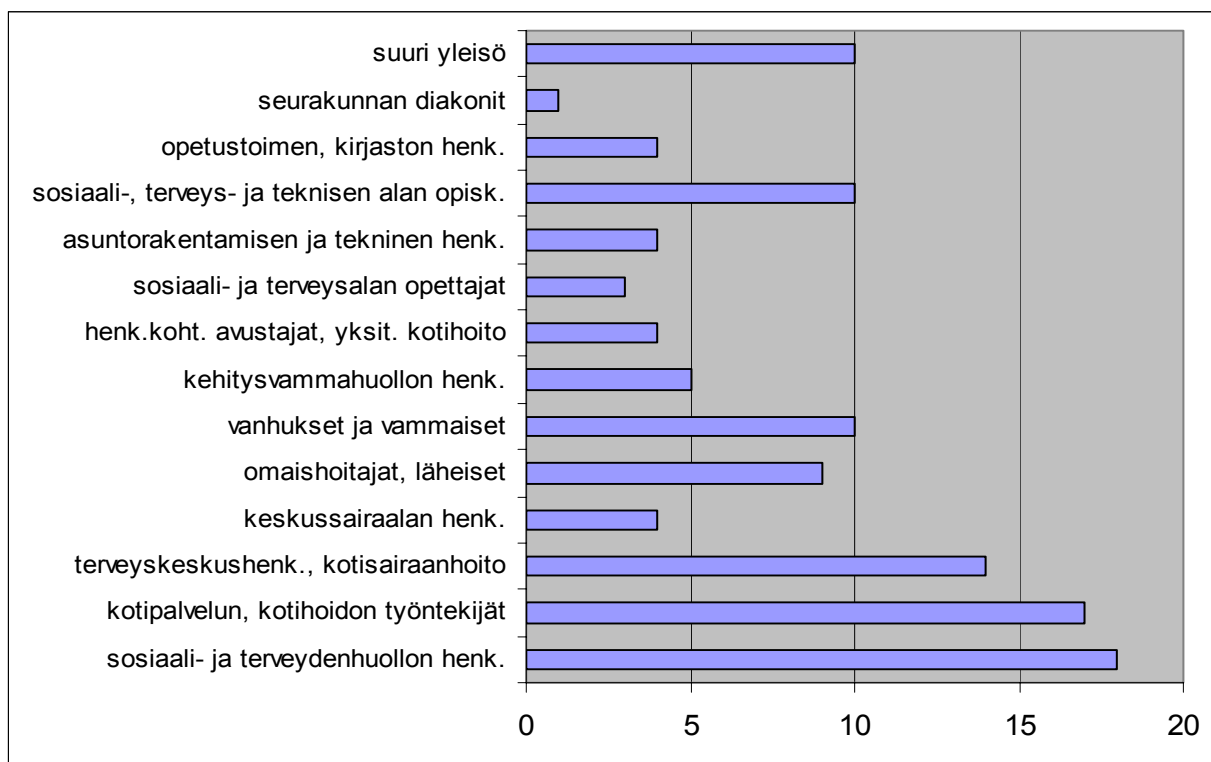
Kuvio 2. Toimijatahot alueellisten ITSE-hankkeiden ohjausryhmissä

Yhdessätoista hankkeessa toimi ohjausryhmän lisäksi yksi tai useampia työryhmiä, kaikkiaan 34. Ne olivat yleensä 2 - 10 henkilön ryhmiä, joilla oli selkeä toimeksianto. Ohjausryhmien ja

työryhmien lisäksi hankkeet tekivät alueellista yhteistyötä eri tahojen kanssa koulutusten toteuttamisessa, apuvälinäyttelyiden järjestämisessä ja muussa hankkeiden toiminnassa. Sosiaali-, terveys- ja teknisen alan opiskelijoiden panos harjoitteluina ja opinnäytteinä oli merkittävä.

3.3 Alueellisten hankkeiden kohderyhmät

Kaikkien hankkeiden (18) kohderyhmänä oli yleensä se sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö, joka työssään on tekemisissä vanhusten ja vammaisten henkilöiden kanssa. Painopistealueet vaihtelivat hankkeittain. Lähes kaikki hankkeet suuntasivat toimintaansa kuntien kotipalveluun (17) ja kotisairaanhoidon (14). Muita henkilöstöryhmiä olivat kehitysvammahuollon henkilöstö (5 hankkeessa), keskussairaalan henkilöstö (4 hankkeessa) ja seurakuntadiakonit (1 hankkeessa). Apuvälinetietoa suunnattiin myös niiden käyttäjille: vanhuksille ja vammaisille henkilöille (10 hankkeessa), omaishoitajille ja läheisille (9 hankkeessa) ja henkilökohtaisille avustajille ja yksityistä kotipalvelua tarjoaville yrittäjille (4 hankkeessa). Perus- ja täydennyskoulutuksessa olleet sosiaalialan, terveydenhuollon ja teknisen alan opiskelijat osallistuivat hankkeisiin luennoilla, harjoitteluissa ja opinnäytteinä kahdeksassa hankkeessa. Kolmessa hankkeessa myös heidän opettajansa olivat kohderyhmänä. Yli puolet hankkeista (10) järjesti kaikille avoimia seminaareja tai osallistui maakunta- tai muille messuille (Kuvio 3).

Kuvio 3. Alueellisten ITSE-hankkeiden kohderyhmät

3.4 Alueelliset ITSE-hankkeet

Alueellisten ITSE-hankkeiden vastuutahot ja -henkilöt sekä keskeiset sisällöt olivat:

Etelä-Pohjanmaa

Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri ja Seinäjoen ammattikorkeakoulu, vastuuhenkilö Jussi Korpi, yhteyshenkilöt Riitta Korkiatupa, Helli Kitinoja ja Sirpa Mäenpää.

Informaatio- ja kommunikaatioteknologiaa hyödyntävän tiedonsiirtomallin kehittäminen vanhusväestön itsenäisen suoriutumisen tueksi sekä usean eri teknologian yhteensovittaminen apuvälineratkaisuissa.

Etelä-Savo

Mikkelin ammattikorkeakoulu, vastuuhenkilö Veli-Matti Mäkelä, yhteyshenkilöt Kirsti Väättä ja Pia Ahoranta.

Kuntakohtaisten vastuutiimien perustaminen, kuntarajat ylittävän tutorverkoston luominen ja uusien teknologisten ratkaisujen käyttöönotto ja käyttöön liittyvien koulutus- ja perehdytysmallien tuottaminen.

Kaakkois-Suomi

Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oy (SOCOM), vastuuhenkilö Tarja Myllärinen, yhteyshenkilö Sirkka-Liisa Pamilo.

Vanhustyöntekijöiden, kouluttajien ja yrittäjien hyvinvointiteknologian osaamisen, tietojen ja taitojen parantaminen sekä toiminnan verkottaminen.

Kainuu

Sotkamon vanhustyö, vastuu- ja yhteyshenkilö Lahja Partanen.

Vanhus- ja vammaistyössä toimivan kotihoidon henkilöstön, apuvälineistä vastaavien henkilöiden sekä vammais- ja vanhusjärjestöjen uuden teknologian apuvälineosaamisen lisääminen.

Kanta-Häme

Kanta-Hämeen sairaanhoitopiiri, vastuuhenkilö Timo Rousi, yhteyshenkilö Kristiina Saarema-Kallio.

Vanhusten ja muistihäiriöisten turvahälytysjärjestelmien, näkövammaisten tietokoneavusteisen tiedonhallinnan, puhevammaisten ja kuulovammaisten kommunikaatioteknologian, vaikeavammaisten ympäristönhallintalaitteiden sekä laitteiden ja menetelmien tarpeen ja soveltuvuuden arviointiin ja käytönopetukseen tarkoitetun tietopajan kehittäminen.

Keski-Pohjanmaa

Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu, vastuu- ja yhteyshenkilö Satu Pinola.

Itsenäistä suoriutumista tukevan yhteistyöverkoston sekä verkkopalvelun (tietoa apuvälineistä, palveluista) luominen kotisairaanhoidon ja kotipalvelun ammattihenkilöstön ja asiakkaiden käyttöön.

Keski-Suomi

Jyväskylän ammattikorkeakoulu, vastuuhenkilö Erja Leppänen, yhteyshenkilö Merja Kurunsaari.

Apuvälineiden hankinta-, käyttö- ja arviointiprosessin kuvaaminen ja ammattihenkilöstön, vanhusten ja vammaisten sekä heidän omaistensa tiedon lisääminen uutta teknologiaa hyödyntävistä apuvälineistä ja niiden käyttömahdollisuuksista.

Kymenlaakso

Kymenlaakson ammattikorkeakoulu, vastuuhenkilö Anneli Airola, yhteyshenkilö Teija Hakala.

Kotihoitohenkilöstön tiedon ja osaamisen vahvistaminen sekä vanhusten, vammaisten henkilöiden ja heidän läheistensä perehdyttäminen apuvälineiden käyttöön ja uuden teknologian soveltamiseen.

Lappi

Invalidiliiton Lapin kuntoutuskeskus, vastuu- ja yhteyshenkilö Marja Rekilä.

Kiinteä yhteistyöverkosto kuntien vanhusten ja vammaisten henkilöiden apuvälinepalveluihin ja uuden teknologian soveltamiseen.

Pirkanmaa

Pirkanmaan ammattikorkeakoulu, vastuu- ja yhteyshenkilö Kastehelmi Raninen.

Itsenäisen suoriutumisen teknologiaosaamisen yhteistyöverkoston ja koulutusjärjestelmän synnyttäminen ja saaminen pysyväksi toiminnaksi.

Pohjois-Karjala

Honkalampi-säätiö, vastuhenkilö Jouko Liukkonen, yhteyshenkilö Erkki Piironen.

Kuvapuhelimen tarjoamien mahdollisuuksien lisääminen ja hyödyntäminen kuurojen ja puhevammaisten kommunikaatiossa ja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa.

Pohjois-Pohjanmaa

Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri, vastuhenkilö Tapani Kallanranta, yhteyshenkilö Eli-na Niemitalo-Haapola

Ammattihenkilöstön tiedon lisääminen kommunikoinnin mahdollisuuksista puhevammaisten henkilöiden vuorovaikutus- ja kommunikointitaitojen edistämiseksi.

Pohjois-Savo

Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri, vastuhenkilö Eeva Leino, yhteyshenkilö Anne Kanto-Ronkanen.

Joustava apuvälineprosessi kommunikaatiota tukevien apuvälineiden ja ympäristönhallintajärjestelmien osalta.

Päijät-Häme ja Itä-Uusimaa

Etelä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus / Päijät-Hämeen - Itä-Uudenmaan yksikkö, vastuhenkilö Marjaana Seppänen, yhteyshenkilö Leena Kaartinen.

Koulutuskokonaisuuksien kehittäminen kotihoidon työntekijöille ja heidän esimiehilleen sekä paikallisten apuvälinepalveluiden kotisivujen luominen.

Satakunta

Satakunnan sairaanhoitopiiri ja PrizzTech Oy, vastuhenkilö Erkki Asikainen, yhteyshenkilö Eeva-Liisa Rintala.

Apuväline-, asumis- ja kuntoutuspalvelujen yhteistyöverkoston muodostaminen.

Uusimaa

Kehitysvammaliitto ry./Tikoteekki, vastuuhenkilö Eija Roisko, yhteyshenkilö Elina Siltala.

Perusterveydenhuollon ja sosiaalihuollon henkilöstön tiedon lisääminen puhevammaisten ihmisten kommunikoinnista ja kommunikoinnin apuvälineistä.

Vaasa

Vaasan sairaanhoitopiiri ja Erityisryhmien tietotekniikkakeskus Datero, vastuuhenkilö Marja Hypén, yhteyshenkilö Marja-Sisko Paloneva.

Kirjastoon sijoittuvan ATK-apuvälineosaamisen resurssikeskuksen aikaan saaminen erityisryhmien ja ammattihenkilöstön avuksi.

Varsinais-Suomi

Turun ammattikorkeakoulu, vastuu- ja yhteyshenkilö Ilkka Uusitalo.

Kotipalvelun, kotisairaanhoidon ja avopalvelun työntekijöiden perehdyttäminen itsenäistä suoriutumista ja asumista edistäviin apuvälineisiin ja uusiin teknologisiin ratkaisuihin sekä apuvälinetuutoriverkoston luominen.

3.5 ITSE-jatkohanke 1

Hankkeille annettiin mahdollisuus hakea rahoitusta hankkeessa löytyneitä, aiemmin ennakoimattomia kehittämishankkeita varten. Rahoitusta haki 15 ITSE-hanketta, ja se myönnettiin seuraaville 12 jatkohankkeelle toiminta-ajaksi 01.01.-31.07.2004. ITSE-jatkohanke 1:tä koordinoi ja valvoi Stakes. Asiakkaiden, vammaisten henkilöiden, ikäihmisten ja omaisten osuus oli jatkohankkeissa suurempi kuin päähankkeissa.

Etelä-Pohjanmaan ITSE-hanke

Uusien teknologiaa hyödyntävien toimintatapojen ja sovelluksien kehittäminen vanhusten ja vammaisten itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi

- seurantajärjestelmän kehittäminen tukemaan apuvälineratkaisujen käyttöönottoa

Etelä-Savon ITSE-hanke

Teknologiaosaamisen osaamisrakenteen kartoittaminen työyksiköittäin yhteistyökunnissa

- henkilöstön hyvinvointiteknologiatietämyksen ja -osaamisen lisääminen

- eettisten näkökulmien huomioiminen hyvinvointiteknologian käytössä
- kuntien välisen tuutori-verkoston toiminnan vahvistaminen ja laajentaminen

Kanta-Hämeen ITSE-hanke

- kuvapuhelinverkoston perehdytys- ja koulutusohjelma kuuroille henkilöille
- turvahälytysjärjestelmien käyttökokeilu
- näkövammaisten tietotekniikan hyväksikäytön edistäminen
- älykodin suunnittelu

Keski-Pohjanmaan ITSE-hanke

- verkkopalvelu Apurin jatkokehittäminen ja ylläpito
- koulutuksien järjestäminen ikääntyneille ja vammaisille uudesta teknologiasta ja apuvälineistä kussakin Ylivieskan seutukunnan kunnassa

Keski-Suomen ITSE-hanke

- teknologiaa hyödyntävään kotiympäristöön liittyvän osaamisen ja yhteistyön lisääminen sosiaali- ja terveyshenkilöstön ja ympäristön suunnittelijoiden kesken
- suunnitelma huomisen koti ja ympäristö -toimintamallista/-verkostosta
- uusien ympäristönhallintalaitteiden mahdollisuuksien huomiointi sosiaali- ja terveysalan vanhus- ja vammaistyössä

Lapin ITSE-hanke

- vanhus- ja vammaistyönhenkilöstölle tietämystä perusapuvälineistä sekä siihen liittyvästä apuvälinepalvelusta
- avainkunnissa (Kolari, Pello, Ranua) luotujen uusien työ- ja toimintatapojen käyttämisen juurruttaminen vanhusten ja vammaisten apuvälinepalveluun ja kotona asumiseen liittyvien asioiden tukemiseen
- kotipalveluhenkilöstön tietämyksen ja kokemuksen lisääntyminen vanhuksen ja vammaisen henkilön omatoimisuuden tukemisessa uusissa avainkunnissa (Kemijärvi ja Pelkosenniemi)
- Lapin sairaanhoitopiirin vanhus- ja vammaistyössä toimivalle henkilöstölle tiedottaminen kodin turvalaitteista ja muistihäiriöisten apuvälineistä

Pirkanmaa

- toimintamallien kehittäminen ja kokeilu ITSE-tilan muotoutumiseksi itsenäisen suoriutumisen koulutusta sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmää palvelevaksi ympäristöksi
- sosiaali- ja terveysalan ammattihenkilöiden sekä tiedekorkeakoulujen, ammattikorkeakoulujen ja 2. asteen opiskelijoiden koulutus

- asuinympäristön simulointimallin kehittäminen helpottamaan erityisryhmien asumiseen liittyvien ratkaisujen suunnittelua yhteistyössä Tampereen ammattikorkeakoulun kanssa

Pohjois-Karjalan ITSE-hanke

- kuvapuhelimeen liittyvän kertyneen tiedon, taidon ja kokemuksen tallentaminen ja muokkaaminen videoleikekoosteeksi nähtäväksi internetissä (viittomakielen tulkkaus, puhevammaisten tulkkaus ja kommunikoinnin tukeminen, viittomakielisten keskinäinen yhteydenpito, puhevammaisten mahdollisuus vastavuoroiseen kommunikointiin kuvapuhelimen avulla ja puheterapian etäohjaus)
- kuvapuhelin/videoneuvottelutekniikkaan liittyvän osaamisen vakiinnuttaminen osaksi Honkalampi-säätiön palvelutarjontaa
- Honkalampi-säätiön tulkkikeskuksen kehittämän etätulkkausmallin edelleen kehittäminen ja markkinoiminen
- kuvapuhelin/videoneuvottelutekniikkaan perustuvan toimintamallin kehittäminen, käyttäjäkokemuksien hankkiminen ja mallin laajentaminen puhevammaisten tulkkipalvelutoimintaan
- laskentamallien työstäminen eri tavoin tuotettujen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tuotantokustannusten vertailuun

Pohjois-Pohjanmaan ITSE-hanke

- alueellisten ja paikallisten kommunikoinnin tukiverkostojen tukeminen ja luominen
- työssään puhevammaisia henkilöitä ja heidän läheisiään kohtaavien ammattihenkilöiden tiedon lisääminen
- ITSE-kansion valmistaminen työntekijöiden työkaluksi työyhteisöihin
- hankkeen toiminta-alueen laajentaminen Oulun kaupungin alueelle

Pohjois-Savo

- kommunikoinnin apuvälineiden käyttäjien ja heidän lähi-ihmistensä apuvälineiden käytönopastuksen ja seurannan kehittäminen
- tietoa ympäristönhallintajärjestelmän arvioinnista, asennuksesta ja käyttöönottoprosessista syvennetään

Uudenmaan ITSE-hanke

- tuotetaan ITSE-hankkeen tiedotusmateriaalia selkokielellä:
  - a) Opas kommunikoinnin mahdollisuuksista
  - b) Opas tietotekniikan mahdollisuuksista
- pidetään tiedotustilaisuuksia, koulutuksia, seminaareja vammaisille henkilöille paikallisissa yhdistyksissä, omaishoitajille ja palvelutalojen henkilöstölle, kuntoutuksen ja erityisopetuksen henkilöstölle sekä Uudenmaan alueen kotihoidon ja terveydenhoidon henkilöstölle

- käännetään Opas kommunikoinnin mahdollisuuksista ruotsiksi Papunetin internetsivuille
- laaditaan Opas tietotekniikan mahdollisuuksista

Varsinais-Suomen ITSE-hanke

- ITSE-hankkeessa koulutettuja apuvälinetuutoreita tehdään tunnetuksi ja heidän ja perusterveydenhuollon apuvälinevastaavien välille kehitetään yhteistoimintaa
- toteutetaan vaihtuvia apuväline-esittelyjä Loimaan yksityisyrittäjien Palvelukotisäätiön Palvelukodin tiloissa noin joka toinen kuukausi vuoden 2004 aikana
- kerätään kokemuksia ja tietoa siitä, millaista apuvälineisiin ja vanhusten ja vammaisten itsenäisen suoriutumisen edistämiseen liittyvää ohjausta ja neuvontaa ihmiset tarvitsevat

3.6 ITSE-jatkohanke 2

ITSE-jatkohanke 2:n tarkoituksena oli tukea apuvälinepalvelujen laatusuosituksen mukaista alueellisen suunnitelman laatimista sairaanhoitopiireissä. ITSE-jatkohanke 2 toteutettiin vuoden 2004 aikana. Hankkeita koordinoivat sairaanhoitopiirit, joiden alueella oli toteutettu ITSE-hanke. ITSE-jatkohanke 2:n koordinoi ja valvoi sosiaali- ja terveysministeriö.

Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri

Perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon yhteisen apuvälinekeskuksen valmistelu ja toiminnan käynnistäminen

- terveydenhuollon apuvälinerekisteri
- terveydenhuollon apuvälinelogistiikka (hankinta, huolto, kuljetus)

Kanta-Hämeen sairaanhoitopiiri

Vanhusten ja vammaisten itsenäistä suoriutumista tukevan apuvälineteknologian hyödyntäminen sosiaali- ja terveydenhuollossa

- yhteistyömahdollisuuksien kartoitus sosiaali- ja terveydenhuollon apuvälinepalveluissa
- apuvälinepalvelujen alueellisen suunnitelman laatiminen

Keski-Suomen sairaanhoitopiiri

Kommunikaatiokeskus Tikoteekin siirto sairaanhoitopiiriin toiminnaksi

- kartoitus ja valmistelu

Pirkanmaan sairaanhoitopiiri

Pirkanmaan sairaanhoitopiirin alueen apuvälinepalveluiden alueellinen suunnitelma ja toimintaohje

- apuvälinepalvelujen alueellinen suunnitelma
- ohjeisto kirjallisessa ja sähköisessä muodossa

Pohjois-Karjalan sairaanhoitopiiri

Pohjois-Karjalan sairaanhoitopiirin ky:n alueen apuvälinepalvelujen alueellisen suunnitelman laatiminen

- kirjallinen ja sähköinen apuvälinepalvelujen suunnitelma

Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri

Apuvälinepalveluiden laatusuositus käytäntöön

- sopia työn- ja vastuunjaosta
- arvioida ja mahdollisesti sopia apuvälineiden myöntämisperusteista
- kysely kuntien apuvälinetoiminnasta

Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri

Pohjois-Savon ITSE 2 -hanke

- alueellisen apuvälinepalvelujen kehittämissuunnitelman laatiminen
- kyselytutkimus nykytilanteesta ja tulevaisuuden suunnitelmista

Päijät-Hämeen sairaanhoitopiiri

Päijät-Hämeen sairaanhoitopiirin alueen apuvälinepalvelut

- erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuollon työnjaon selkiyttäminen
- yhteistyön selkiinnyttäminen myös sosiaalitoimen kanssa

Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri

Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin alueellinen apuvälinepalvelujen suunnitelma

- työn- ja vastuunjaon selkiyttäminen shp:n sosiaali- ja terveydenhuollon apuvälinepalveluissa
- toimintakäytäntöjen kuvaaminen ja yhtenäistäminen, yhteistyön lisääminen
- apuvälinepalveluista tiedottamisen lisääminen internet -sivujen, esitelehtisen ja perehdytysmateriaalin keinoin
- määritellä tietotekniset työkalut
- apuvälinepalveluiden nykytilan kartoitus, myös sosiaalitoimi

4 Kansallis-alueellinen hanke muutoksen moottorina

Tässä luvussa kuvataan ja arvioidaan ITSE-hankkeen toimintamallia sekä hankkeen koordinointiin liittyviä asioita sekä alueellisella että kansallisella tasolla. Toimintamallin lähtökohdat on raportoitu luvuissa 2 ja 3.

4.1 Alueellisten hankkeiden käynnistäminen ja koordinointi

Hankkeiden käynnistäminen ja kuntien sitouttaminen

Alueelliset hankkeet käynnistyivät eri tahtia. Hankehakemuksia päähankkeisiin tuli STM:öön ja Stakesiin kevästä 2001 alkaen. Viimeisenä päähankkeena käynnistyi Kainuun hanke keväällä 2003.

Kolme alueellisista hankkeista suunniteltiin ja käynnistettiin muutamien jo aiemmin hyvää yhteistyötä tehneiden toimijoiden yhteistyönä. Osan hankkeista perustivat pitkäaikaiset apuvälinealan toimijat, jotka suunnittelivat hankkeen kehittämiseen toimintaansa alueella. Kaksi hanketta perustettiin uusien, vasta toimintansa aloittaneiden organisaatioiden toimesta. Yksi hanke perustui alueella aiemmin tehtyyn itsenäisen suoriutumisen teknologia -selvitykseen, jossa oli tunnistettu alueelliset tarpeet toiminnan kehittämiseen ja jonka aikana kyseiset toimijat olivat jo tehneet yhteistyötä. Yksi hanke oli alueella jo tehdyn kehittämistyön jatkohanke. Kuudessa hankkeessa vastuu oli toimijalla, joka oli uusi apuvälinealalla.

Toimijaverkostojen luominen alueellisissa ITSE-hankkeissa oli aikaa vievä prosessi. Osin kuntia ja muita toimijoita pyydettiin mukaan hankkeisiin hankehakemusvaiheessa. Varsinainen toimintaan sitouttaminen sekä useissa tapauksissa myös kuntien mukaan pyytäminen tehtiin vasta hankkeen alettua, mikä hidasti hankkeiden varsinaisen toiminnan aloittamista:

"Sen minä olen ainakin oppinut, että jos jotakin projektia rupean suunnittelemaan, niin aikaisessa vaiheessa kuin mahdollista ne kunnat, ne toimijat, ketä ne nyt ikinä onkin, otetaan mukaan suunnitteluun, että tehdään sitä sinne tarpeeseen. Niitten pitäisi olla jo hankkeen suunnitteluvaiheessa sitoutuneita siihen, että kun hanke alkaa, ei enää mene 2-3 kuukautta, kun ne jahkaa, että lähetääkö me nyt vai eikö me lähetä. Joka portaassa pitää käydä kunnan elimissäkin ne keskustelut."

Kuntien ja muiden toimijoiden sitouttamisen keinot olivat monet: lehti-ilmoitukset, informaatiotilaisuudet ja seminaarit, kuntakierrokset, kirjalliset tiedotteet ja kutsut, sähköpostikutsut, henkilökohtaiset kontaktit avainhenkilöihin puhelimitse tai kasvotusten. Yhdessä hankkeessa tehtiin hankkeen alkuvaiheessa erillinen kysely kuntien tarpeista, mutta sen vastausprosentti jäi heikoksi.

Joissakin alueellisissa hankkeissa sitouttaminen oli hyvin systemaattista:

"Hankevastaavana läksin kiertämään kuntia, jotka oli alustavasti lupautuneet mukaan, otin yhteyttä suoraan kuntiin, tapasin sekä sosiaali- ja terveystoimen johtoa, kerroin projektista ja yritin sitouttaa kuntia mukaan. Joissain neuvotteluissa sovittiin jo, ketkä henkilöt lähtee mukaan, joissain sovittiin jopa sijaisjärjestelystä."

Henkilökohtaiset yhteydenotot työyhteisöihin koettiin aikaa vievinä, mutta koska oltiin tekemisissä vieraamman, apuvälineteknologian kaltaisen asian kanssa, kannatti se työaika projektipäälliköiden mielestä uhrata.

Hankkeissa, joissa kehitettiin palvelumalleja, sitouttaminen vaikutti olevan erilainen ongelma kuin koulutuksellisissa hankkeissa. Niissä toimijat hankkiutuivat kehittämään omaa työtään ja olivat siksi sitoutuneita jo hankkeen alkaessa.

Onnistunutta kuntayhteistyötä näytti edesauttavan kuntien valikoiminen hankkeeseen. Mukaan esimerkiksi valittiin kuntia, joiden kanssa oli aikaisempaa kokemusta hyvästä yhteistyöstä, kuntia, joihin jo oli olemassa henkilökohtaisia kontakteja tai kuntia joissa tiedettiin olevan aktiivisia avainhenkilöitä.

Esimiestason sitouttaminen oli monen projektipäällikön mielestä keskeinen edellytys hankkeen onnistumiselle kunnassa. Koulutushankkeissa tieto ilmoitustaululla ei useinkaan ollut riittävä motivoimaan työntekijöitä koulutukseen, vaan siihen tarvittiin esimiehen henkilökohtainen motivointi. Esimiestaso ei saisi joidenkin kokemusten mukaan kuitenkaan olla liian kaukana toiminnasta saadakseen henkilöstön innostumaan. Tästä esimerkkinä kunta, jonka ylin johto innostui kovasti hankkeesta, mutta ei onnistunut jalkauttamaan hanketta suorittavalle tasolle, jolloin hanke ei toteutunut.

Hankkeessa järjestettävien koulutusten maksuttomuus edesauttoi kuntien halukkuutta osallistua hankkeeseen. Kuntien omarahoitusosuudeksi jäi tällöin työntekijöiden ajan järjestäminen ja mahdolliset matkakustannukset.

"Työnantajat antoivat päivät palkallisina koulutuspäivinä suurimmalle osalle. Muutamat ottivat palkatonta vapaata näille päiville, mutta aika myönteisesti työnantajat suhtautuivat. Piti-vät tärkeänä. Koska tämä oli ilmaista koulutusta, se oli varmasti suuri hyötykin heille. "

Kunnat, jotka eivät halunneet osallistua ITSE-hankkeeseen, vetosivat mm. oman kunnan hankeruuhkaan sekä taloudellisiin ja ajankäytöllisiin syihin. Kahdeksan ITSE-hankkeen projektipäälliköistä koki, että hankeruuhka jossakin määrin häiritsi tai ainakin hankaloitti kuntien sitoutumista ja osallistumista ITSE-hankkeeseen:

"Semmoisen huomasin, että tällä alueella vallitsi sosiaali- ja terveydenhuollon puolella aikamoinen projektiähky. Monesta kunnasta syvä huokaus kuului puhelimesta, kun minä soitin ja esittelin, että oon tämmöisestä projektista. "

Esimerkiksi Satakunnassa oli ITSE-hankkeen alkaessa vuonna 2001 nelisenkymmentä hyvinvointiprojektia ja Keski-Pohjanmaalla kuutisenkymmentä. Muutoinkin työllistetyllä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöllä ei välttämättä ole aikaa osallistua tai toteuttaa monia hankkeita.

Millään alueella ei kuitenkaan ollut ITSE-hankkeen kanssa sisällöllisesti kilpailevia hankkeita lukuun ottamatta yhtä kuntaa, jonka kodinhoitajat jäivät pois ITSE-hankkeesta toisen samantyyppisen hankkeen takia.

Suurin osa hankkeeseen mukaan lupautuneista kunnista myös osallistui hankkeeseen aktiivisesti. Useimmissa niistä myös maksettiin hankkeesta aiheutuneet kustannukset:

"Kaikissa koulutuksissa työnantaja on tarjonnut pullakahvit koulutusten tauon aikana. Missään vaiheessa ei ole tullut sitä kysymystä, että meneekö siihen näin paljon aikaan. Nytkin kysyin tästä kevään opetuksesta, että onko hänen mielestään kuusi lähiopetusiltapäivää liikaa, onko heillä mahdollisuus. Hän sanoi, että ei ole (liikaa), ohjelma oli hyvä. He järjestävät. Näistä merkeistä minä tulkitSEN, että sitoutuminen on ollut hyvä."

Joissakin kunnissa, vaikka hankkeeseen olikin lupauduttu mukaan, ei pystytty järjestämään työntekijöille mahdollisuutta osallistua koulutuksiin tai koulutukseen osallistuminen lisäsi kohtuuttomasti henkilöstön työpaineita:

"Suurin ongelma oli kuntayhteistyö. Varsinkin terveyskeskuspuoli. Sieltä oli vaikea saada ihmisiä osallistumaan. Ehkä juuri se pullonkaula oli siinä esimiestasolla. Mä luulen, että työntekijät olisivat ehkä, aina sieltä olisi joitain löytynyt, jotka olisivat olleet kiinnostuneita."

Kaikissa kunnissa tieto ITSE-hankkeen tapahtumista ei kulkenut. Joissakin tapauksissa tähän vaikutti kunnan valitseman yhdyshenkilön tai esimiestason aktiivisuus. Jos he eivät välittäneet tietoa eteenpäin, tapahtumiin ei myöskään voitu osallistua. Kahdessa kunnassa avainasemassa ollut henkilökunta vaihtui, minkä jälkeen ITSE-hanketta ei muiden töiden kasautuessa enää huomioitu.

Alueellisten hankkeiden koordinointi

Projektipäälliköistä kahdeksan toimi päätoimisesti ITSE-hankkeessa, yhdeksän oli osaaikaisia (50 – 80 %) ja yksi projektipäälliköistä koordinoi hanketta oman työn ohella. Muutamassa hankkeessa vastuuhenkilö, joka usein toimi projektipäällikön esimiehenä hoiti hankkeen johtamiseen liittyviä tehtäviä oman toimen ohella.

Alueellisten hankkeiden koordinoinnissa käytettiin neljää toteutusmallia:

- Projektipäällikkö yksin vastasi hankkeen toteutuksesta saaden joissakin yksittäisissä tehtävissä apua tai tukea muilta henkilöiltä (2 hanketta).
- Projektipäällikkö vastasi hankkeesta aktiivisen tukiryhmän tuella (5 hanketta).
- Projektipäälliköllä oli aktiivinen työpari (2 hanketta).
- Projektipäällikkö ja useat työryhmät vastasivat työn toteutuksesta (8 hanketta). Osassa näistä työryhmien työ liittyi tiiviisti toisiinsa, osassa työryhmien työ oli toisistaan erillistä eikä edellyttänyt työryhmien välistä yhteistyötä.

Kaikilla hankkeilla oli oma ohjausryhmänsä. Projektipäälliköt pitivät ohjausryhmän työtä tärkeänä. Puolet projektipäälliköistä oli sitä mieltä, että heidän hankkeessaan ohjausryhmä toimi aktiivisesti ja siitä oli heille käytännön tukea. Ohjausryhmät mm. katsoivat kokonaisuutta ja valvoivat, että hanke etenee tavoitteissa, antoivat ohjeita, ideoivat, olivat keskustelutukena, kuuntelivat, kommentoivat materiaalia ja työstivät tapahtumia. Yksi ohjausryhmä teki myös opintokäyntejä ja tuki hankkeen opiskelijoita. Jollekin ohjausryhmän kokous toimi oman työn rytmittäjänä, jonka tahdissa aikaansai tuloksia.

Neljä projektipäälliköistä olisi kaivannut aktiivisempaa ohjausryhmää tai sitä, että he olisivat itse osanneet hyödyntää ryhmää paremmin.

Projektipäällikkyys

Puolet ITSE-hankkeen projektipäälliköistä oli noviiseja projektin johtamiseen liittyvissä tehtävissä, puolella oli aikaisempaa kokemusta. Sisällöllisissä asioissa noviiseja oli viisi projektipäälliköistä. Monelle oli uutta kouluttajana toimiminen. Kokemuksen puute luonnollisesti vaikutti joihinkin hankkeiden edistämiseen liittyviin tehtäviin, kuten yhteistyöhön muiden hankkeiden kanssa tai tiedottamiseen, kun projektipäälliköltä meni aikaa projektijohtamisen tai sisältöasioiden tai didaktisten asioiden opetteluun. Aloittelevissa organisaatioissa organisaation järjestäytymiseen liittyvät syyt hidastivat ITSE-hankkeiden etenemistä.

Suurin osa projektipäälliköistä oli mukana suunnittelemassa hanketta. Niillä projektipäälliköillä, jotka oli palkattu toteuttamaan projektia hankesuunnitelman hyväksymisen jälkeen, oli paineita projektin käynnistämisessä. Yhtäältä piti perehtyä hankkeeseen, ymmärtää hankesuunnitelman tarkoitus ja perehtyä uuteen työnantajaan, toisaalta oli paineita saada toiminta heti käyntiin.

Kuten jo edellä tuli ilmi, kuntien sitouttaminen oli yksi projektipäälliköiden haasteellisimmista tehtävistä:

"Jos nyt joku on ongelma, niin se on ehkä se, että löytää sellaiset tavat tai saa myytyä sen ajatuksen, että ne ihmiset innostuu. Se on eräänlaista sellaista myyntityötä. Sitähän se on. Täytyy uskoa, että teet ihan oikeata asiaa. Sitten sinun pitää vielä myydä se sille kaverille, että tämä on hyvä juttu, sinun kannattaa nyt pistää tähän vähän aikaa. Mutta semmoiseenkin menee sitten taas yllättävästi aikaa."

Paikoin sitouttaminen edellytti sitkeää taivuttelua ja useita yhteydenottoja.

Osa projektipäälliköistä kertoi kokeneensa työnsä melko yksinäiseksi. Taustayhteisön tai työryhmän kontaktit ja tuki ovat tärkeitä.

Jotkut valittivat ajan riittämättömyyttä. Muutokseen tarvitaan enemmän aikaa kuin ennalta odottaisi:

"Kaikkien kohdalla se aika olisi kuitenkin täytynyt antaa, minkä se asiasta päättäminen ja miettiminen ja ratkaisujen tekeminen vaatii. Ja kyllähän oppiminen ja uuteen käytäntöön tottuminen ja uuden näkökulman jollakin tavalla itselleen selväksi tekeminen, niin ei sekään nolamинуutissa tapahdu. Kyllä se oman prosessinsa vaatii, oman reflektionsa, että mitä tässä nyt olisi. Ja se surutyökin, kun vanhasta pitää luopua."

Toisaalta jotkut kokivat, että kiire esti hoitamasta tehtäviä hankkeessa niin hyvin kuin olisi halunnut. Joku projektipäälliköistä ei ollut varannut riittävässä määrin aikaa projektin osaaikaiselle johtamiselle, jolloin hänen omat vakinaiset työtehtävänsä kärsivät.

Haasteelliseksi moni projektipäällikkö koki myös hankkeiden rajaamisen ja rajoissa pysymisen.

Hankkeen johtaminen oli kuitenkin myös palkitsevaa. Eniten projektipäälliköt korostivat hankkeen merkitystä omana oppimiskokemuksena:

"On opittu uudesta teknologiasta hyvin paljon ja koko verkosto on oppinut. On opittu myös uuden teknologian käyttöön oton vaikeuksista tällaisessa monitoimijaorganisaatiossa. Opittu tekemään hyviä projektianomuksia."

"Tässä on kyllä opittu matkan varrella kaikenlaista ja sitten tavallaan oon niin uusi ihminen, että ei ole ollut näissä projektihommissa ikinä ennen eikä missään muuallakaan valtakunnan työelämässä kuin opiskellu, koulun penkiltä tullut. Kyllä on ollut silleen kauhean opettavainen viime vuosi, että on oppinut sata asiaa."

Moni projektipäälliköistä koki palkitsevana hankkeisiin osallistuneiden sosiaali- ja terveydenhuoltohenkilöstön sekä vanhusten ja vammaisten henkilöiden innostuneisuuden ja tyytyväisyyden.

Hyvät koulutuspalautteet olivat palkitsevia usealle:

"... kun palautetta on lukenut, niin se on ollut hirveän positiivista. Välillä ihan punastutti itseäänkin. Ihmiset kokivat sen, että kun he eivät ole tienneet mitään ja sitten ovat saaneet sellaisia välineitä siihen työhön ja semmoista helpotusta. Se oli kauhean kiva ja tietysti sitten joskus, kun oli oikein väsynyt ajamiseen ja muuhun, niin sitten, kun luki jonkun kivan palautteen, niin kyllä se taas antoi vähän... Jaksoi ruveta laittamaan tavaroita kassiin seuraavaa reissua varten."

Yhteistyö - joko sosiaali- ja terveystoimen tai projektin toteutuksessa tehty yhteistyö sekä yhteistyön oppiminen omassa työyksikössä - oli tärkeä palkitseva kokemus muutamalle. Pari projektipäälliköistä korosti tuloksiin pääsemisen merkitystä:

"Verkoston ja organisaation näkökulmasta palkitsevinta on ollut se, että on saavutettu ne tulokset, jotka on haluttu ja on saatu pysyviä rakenteita, pysyviä toimintamalleja aikaan."

Vammaisten henkilöiden ja ikäihmisten edun ajaminen sekä konkreettisten itsenäistä elämää tukevien ratkaisujen löytäminen oli merkittävää muutamalle. Yksi projektipäälliköistä piti palkitsevana oman projektiryhmänsä motivoituneisuutta ja siihen liittyen heidän asiantuntevuksensa ja oman työn arvostuksen lisääntymistä. Yksi korosti oman alan arvostuksen nousua:

"Se, että arvostus alueella on noussut ja se tietoisuus, että apuvälinepalvelut on olemassa ja apuvälinekeskus hoitaa tällaiset vaativat apuvälineasiat, niin kyllä se on ollut palkitsevaa. Selvästi arvostus on noussut sekä meillä että myös muualla maassa."

Hankeyhteistyö alueilla

Puolessa alueellisista hankkeista otettiin selvää muista alueella toimivista sosiaali- ja terveydenhuollon / hyvinvointiteknologian hankkeista ja tehtiin yhteistyötä niiden kanssa mm. vaihtamalla kokemuksia ja luennoitsijoita. Parissa hankkeessa yhteistyö oli tätä tiiviimpää, yhdessä järjestettyä toimintaa toisen hankkeen kanssa. Kokemukset hankkeiden välisestä yhteistyöstä olivat hyviä. Yksi projektipäällikkö kokemuksesta oppineena kuitenkin korosti sitä, että hankkeen tulosta ei kannata asettaa riippuvaiseksi toisesta hankkeesta, jolloin toisen epäonnistuessa vaikeutuu omakin hanke.

4.2 Kansallinen koordinaatio alueellisten hankkeiden tukena

Hankkeen kansallisesta koordinaatiosta vastasi Stakes. Hankkeessa oli päätoiminen projektisuunnittelija. Projektipäällikkö ja hankkeen kustannusseurannasta vastaava suunnittelija hoitivat tehtäviä osa-aikaisesti.

Kansallisen koordinaation tavoitteena oli:

- tukea alueita hankkeen tavoitteiden saavuttamisessa,
- edistää alueiden keskinäistä vuorovaikutusta ja
- jakaa tietoa niille alueille ja toimijoille, jotka eivät osallistu ITSE-hankkeeseen.

Alueelliset hankkeet osa isompaa kokonaisuutta

ITSE-hankkeen työtapana oli tavoitelähtöinen. Hankkeella oli yhteiset kansallisen tason tavoitteet, joihin kukin alueellinen hanke pyrki omalle alueelleen mielekkäällä tavalla. Alueelliset hankkeet laativat hankesuunnitelmansa mahdollisimman yksityiskohtaiseksi. Suunnitelmasta tuli käydä ilmi näkemys lopputuloksesta hankkeen päättyessä, hankkeen tavoitteet, toimijat ja kohderyhmät sekä konkreettinen suunnitelma kunkin tavoitteen toteuttamiseksi (hankesuunnitelman mallipohja liitteessä 1).

Yhteiset tavoitteet antoivat suunnan alueellisille hankkeille ja raamittivat niitä, vaikka yksityiskohtaisemmat alueelliset tavoitteet ja toteutustavat vaihtelivatkin. Kaikki alueelliset hankkeet pyrkivät kohti samaa. Oman työn mielekkyyttä lisäsi, kun alueellisessa hankkeessa kehitetty yksittäinen ilmiö tai tekninen toteutus ymmärrettiin yhteisen tavoitteen kautta keinona itsenäisen elämän tukemiseen:

"Kun näitäkin rupeaa miettimään, niin siihen tulee ihan erilainen näkökulma koko hommaan, kun sinä ajattelet siitä vinkkelistä, että kuvapuhelimella edistetään itsenäistä suoriutumista tai jos sitä vain tällöisenä teknisenä vermeenä käsitellään. Hirveän hyvä suunnan näyttäjät: eletään hyvää elämää itse."

Moni projektipäällikkö piti mielekkäänä sitä, että he voivat toimia osana isompaa kokonaisuutta:

"Kun on voinut omassa hankkeessa sanoa, että ollaan kytköksissä isompaan kokonaisuuteen."

Stakesin koordinoimana ja STM:n rahoittamana hanke toi arvovaltatukea alueellisille hankkeille. Moni projektipäälliköistä kertoi käyttäneensä tietoisesti hyväksi valtakunnallisen hankkeen tuomaa lisäarvoa "lanseeratessaan" alueellista hankettaan. Yksittäinen omassa kunnassa kehitetty hanke ei saa vastaavaa huomiota kuin valtakunnallinen hanke.

Käytännön tuki alueille

ITSE-hankkeen kansallisen koordinoinnin tehtävänä oli tukea alueellisia hankkeita sekä lisätä alueellisten hankkeiden välistä vuorovaikutusta ja yhteistyötä. Tässä keskeisin työtapana olivat työkokoukset, joita pidettiin kaksi kertaa vuodessa. Kokouksissa käsiteltiin hankkeeseen liittyviä ajankohtaisia asioita, kerrottiin hankekuulumisia, tiedotettiin apuvälineasioista ja apuvä-

lineapalveluista. Lisäksi pidettiin luentoja verkostotyön toimintatavoista, kehittämistyöstä ja arvioinnista. Kokouksissa jäi myös aikaa projektipäälliköiden keskinäiseen vuorovaikutukseen.

Projektipäälliköt kokivat työkokoukset yksimielisesti tärkeiksi. Kokoukset toivat mahdollisuuden vertailla ja suhteuttaa omaa hanketta muihin hankkeisiin. Joissakin pienemmin voimavaroin toteutetuissa hankkeissa huomattiin, että heidän hankkeensa olivat vertailukelpoisia suurempien hankkeiden kanssa:

"Mitä pidemmälle, kun on puhuttu työkokouksissa saman pöydän ääressä, on huomannut, että ollaan kaikki samanlaisia, muut vaan kuulostaa niin hienoilta. Samoja asioitahan sitä junnataan vuodesta toiseen ja yritetään kehittää."

Myös oman alueen palvelujen toteutustapoja ja ongelmia saatettiin suhteuttaa koko maan tilanteeseen.

Työkokoukset mahdollistivat projektipäälliköiden keskinäisen vuorovaikutuksen. Moni koordinaattori piti tärkeänä sitä, että kuuli muista hankkeista ja oppi tuntemaan ihmisiä hankkeiden takana, mikä helpotti yhteydenottoa tarvittaessa. Työkokouksilla oli myös työnohjauksellinen merkitys, kun hankekoordinaattorit jakoivat kokemuksia hankkeissa ilmenneistä ongelmista ja ratkaisuksista niihin. Kaksi projektipäälliköistä puhui työkokouksista tarkistuspisteinä, joissa alueelliset hankkeet kohtasivat ja hankkeiden suuntaa kirkastettiin. Kokousten tiheys oli ilmeisen sopiva, yksi projektipäälliköistä olisi toivonut enemmän yhteisiä tapaamisia. Kaksi myöhemmin mukaan tulleiden hankkeiden projektipäälliköistä raportoi, että heidän oli hankala päästä muiden tahtiin.

Projektipäälliköiden välinen yhteydenpito työkokousten välillä oli melko vähäistä. Sähköposteja vaihdettiin harvakseltaan ja hankkeelle perustettua sähköistä keskustelukanavaa ei juuri-kaan käytetty. Luennoitsijavaihtoa toteutettiin usean eri hankkeen kesken. Itä-Suomessa pidettiin päättöseminaari, jonka järjestämiseen osallistui kolme Itä-Suomessa toiminutta hanketta.

Uudenmaan hanke teki yhteistyötä Päijät-Hämeen ja Itä-Uudenmaan sekä Pohjois-Pohjanmaan hankkeiden kanssa, koska hankkeiden sisällöt olivat samantyyppiset. Pohjois-Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan hankkeet toimivat osin yhdessä. Projektipäälliköiden mukaan yhteydenpidon vähäisyys johtui pääasiassa siitä, että paikallisista tarpeista lähteminen ja alueellisten hankkeiden erilaisuus vähentää kansallisen verkostoitumisen merkitystä. Yksi projektipäällikkö ideoi, että olisi voinut olla hyödyllistä etsiä kullekin alueelliselle hankkeelle vertaistukiprojekti, jolta olisi saattanut saada enemmän tukea.

Yhteistyötä Stakesin kanssa pidettiin helppona ja joustavana. Stakesin projektihenkilöt olivat helposti lähestyttävissä, tukea ja apua sai tarvittaessa ja nopeasti. Käytännössä tukea haettiin raportointiin, talousasioihin ja hallintoon liittyvissä kysymyksissä. Stakesin projektihenkilöt tiedottivat aktiivisesti mm. uusista teknisistä ratkaisuksista ja niihin liittyvistä palveluista, alan kirjallisuudesta, ITSE-hankkeen ulkopuolisista kotimaisista osaajista ja projekteista sekä kansainvälisistä ratkaisuista. He osallistuivat alueiden ohjausryhmiin, seminaareihin ja koulutuksiin tai auttoivat niiden järjestämisessä.

Stakesissa suhtauduttiin joustavasti myös alueellisten hankkeiden tavoitteisiin. Hankesuunnitelmassa määriteltyihin tavoitteisiin sai perustelluista syistä tehdä muutoksia tarvittaessa.

Arviointi

Alueellisten hankkeiden etenemistä arvioitiin puolivuositain täytettävän tavoitteiden arviointilomakkeen avulla, joka perustui hankkeen hankesuunnitelmaan. Arviointia tehtiin myös projektipäälliköiden loppuhaastattelussa (ks. arviointi luku 2). Lisäksi projektipäälliköt raportoivat työtään yhteisessä artikkelijulkaisussa.

Puolivuotisraporteissa projektipäälliköt arvioivat hankkeensa tavoitteiden toteutumista. Käytännössä lokeromainen raportointilomake (Liite 2) oli joidenkin projektipäälliköiden mielestä hankala täyttää. Hankesuunnitelmaan tärkeysjärjestyksessä määritellyt tavoitteet pysyivät lomakkeessa samassa järjestyksessä, vaikka oikeassa elämässä niiden järjestys saattoikin vaihtua. Jotkut keinot palvelivat useita tavoitteita ja oli vaikea päättää, mihin kohtaan niitä raportoi. Vapaamuotoiselle kerronnalle jätetty tila oli pieni. Joillekin projektipäälliköille strukturoitu lomake sopi hyvin. Parhaiten projektipäälliköiden yleistä suhtautumista raporteihin kuvanee tämä yksittäinen kommentti:

”Ne arvioinnit, se kamala lokeropaperi oli kauhean kiva. Siinä piti aina pysähtyä ja miettiä sitä, mitä on tehnyt ja missä mennään, mikä minkäkin osa-alueen tilanne on. Se oli ihan hyvä ... vaikka se olikin raivostuttavaa miettiä, että hitsi sekin pitäisi täyttää. Ainahan ne on semmoisia riippakiviä, mutta kyllä siitä sitten myös sai.”

Puolivuotisraportti auttoi projektipäälliköitä ottamaan etäisyyttä omaan työhönsä ja arvioimaan hankkeen etenemistä. Se auttoi pysymään tavoitteissa ja pitämään projektin oikeassa suunnassa. Raporttia pidettiin tärkeänä myös siksi, että sen kautta sai projektin valvojan (Stakesin) hyväksynnän omalle työlle. Yksi projektipäällikkö raportoi, että olisi lisäksi kaivannut Stakesilta enemmän palautetta omasta työstään.

Loppuarviointia moni projektipäällikkö kiitteli siitä, että hankkeilta ei vaadittu erillistä laajaa arviointiraporttia, vaan loppuarviointi kytkettiin jo tavaksi tulleisiin puolivuotisraportteihin, yhteiseen artikkelijulkaisuun sekä loppuhaastatteluihin. Kaksi projektipäälliköistä kritisoi artikkelin kirjoittamista liian vaativana tehtävänä juuri hankkeen päättyessä. Useat taas olivat sitä mieltä, että artikkelijulkaisu on tapa saada huomiota omalle työlle ja oppia lisää muilta alueellisilta hankkeilta.

Tietotaidon arviointi tuotti ongelmia useimmille projektipäälliköille. Joihinkin projekteihin osaamiskyselyn kysymykset olivat liian laaja-alaisia (Liite 4). Lisäksi Stakesilta saatu ohjeistus tuli joillekin liian myöhään.

4.3 Raha ratkaisee

ITSE-hankkeessa hankerahoitusta myönnettiin projektipäälliköiden palkkaamiseen, matkoihin, koulutustilaisuuksien järjestelyihin ja tilavuokriin. Omarahoitusosuudeksi useimmissa hankkeissa laskettiin työntekijöiden ja koulutettavien työaika sekä koulutustilojen käyttöä, joissakin hankkeissa tehtiin laitehankintoja. Yhdellä alueella omarahoitusosuus perittiin rahana kunnilta. Omarahoituksen osuus ITSE-hankkeessa oli yhteensä 1,4 miljoonaa euroa.

Erityistä kiitosta projektipäälliköiltä sai ITSE-hankkeen talousjärjestelyt. Osa toimijoista piti erityisen tärkeänä sitä, että Stakes maksoi osan toimintarahasta heti projektin alkaessa. Monilla organisaatioilla ei ole rahaa käynnistää uutta toimintaa ainoastaan jälkimaksuperiaatteella. Toimintaraha hankkeen alkaessa oli heille ainoa mahdollisuus hankkeen aloittamisen. Kuntien työntekijöiden työpanoksen hyväksyminen omarahoitusosuudeksi oli myös asia, jota pidettiin tärkeänä. Pulmatilanteissa raha-asioihin sai Stakesista apua nopeasti ja joustavasti.

Hankkeen päättyessä projektipäälliköt olivat yksimielisiä siitä, että ITSE-hankkeessa tavoitellut asiat eivät olisi toteutuneet ilman erillistä hankerahoitusta joko lainkaan tai ainakaan toteutuneessa laajuudessa ja aikataulussa.

”Tämä on työtä, jota ei voi tehdä ilman ylimääräisiä resursseja. Apuvälineasiassa ei päästä eteenpäin, jos ei ole ulkoisia voimavaroja.”

Erillinen hankerahoitus antoi alueilla vakinaisille työntekijöille mahdollisuuden irrottautua omasta perustyöstään apuvälinealan kehittämistyöhön tai mahdollisuuden palkata uutta työvoimaa hanketyöhön. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön perustehtävät ovat työllistäviä, jolloin ilman ylimääräisiä resursseja palvelujen kehittäminen jää sivuseikaksi, vaikka tahtoa kehittämiseen riittäisikin:

”Käytännön työssä on niin kiinni siinä perustyössä, niin ei se paljon anna mahdollisuuksia kehittää. En usko että näin systemaattisesti olisi pyritty tällaisia tavoitteita kohti siten, että vaan sovitaan keskenään, että näin tehdään. Varmaan paljon enemmän olisi täytynyt käydä keskustelua siitä, miten ja kuka ja kenen rahoilla asiat toteutetaan, jos rahaa ei olisi ollut. Ei ole halusta kiinni. Kyllä raha ratkaisee, raha antaa liikkumavaraa.”

Muun muassa hankkeen aikana tehty aikaa vievät tekniset sovellukset, joista on myös valtakunnallista hyötyä eivät olisi toteutuneet ilman ITSE-hanketta.

ITSE-hanke mahdollisti kuntien työntekijöille kouluttautumisen järjestämällä maksuttomia koulutustilaisuuksia. Kuntien rahoitettavaksi jäi useimmiten vain työntekijöiden aika:

”Kaiken kaikkiaan tämä mahdollisti kuntien työntekijöiden kouluttautumisen, kun saatiin rahoitusta. Kunnissa ei ole rahaa tällaiseen koulutukseen, joka on aivan välttämätöntä.”

Ylipäänsä ITSE-hankkeen sisältöalueeseen liittyvää koulutusta on ennen ITSE-hanketta ollut Suomessa saatavilla vain vähän.

ITSE-hankkeen käynnistäminen ja alueellisten hankkeiden hakuprosessi sai liikkeelle myös toimijoita, jotka eivät ehkä ilman erillistä hanketta olisi kiinnostuneet apuvälineasioista. Yksi projektipäälliköistä raportoi:

”Me ei olisi ilman ITSE-hanketta varmaan ymmärretty tähän teemaan tarttua. Kyllä se on varmaan nopeuttanut aiheen esille tuloa.”

Hankkeeseen sitoutuminen on myös velvoittanut toteuttamaan hankkeessa tavoitellut asiat määräajan puitteissa:

”Kun minä olen hanketta tehnyt, se on mahdollistanut minulle sen, että nyt minulla on tällainen pakkorako, että tämä on vaan nyt saatava tässä vaiheessa tehtyä, jota minä en tietenkään ilman tällamoista hanketta olisi voinut sanoa.”

Hanke myös motivoi kuntia omiin investointeihin. Omarahoitusosuutena tehtiin mm. laitehankintoja, jotka muutoin olisivat saattaneet jäädä tekemättä.

4.4 Kehittämismenetelmät alueellisissa hankkeissa

ITSE-hankkeet olivat koulutus- ja kehittämishankkeita.

Kehittämismenetelminä olivat

- tiedottaminen
- apuvälinenäyttelyt
- verkostojen kehittäminen
- toimintamallien kehittäminen
- apuvälineiden kokeilu- ja näyttelytila
- tekniset sovellukset ja ratkaisut
- oppaat, käsikirjat, www-sivut
- koulutustilaisuudet, seminaarit, tietoiskut

Näitä menetelmiä kuvataan tarkemmin raportin seuraavissa luvuissa.

5 Tiedottaminen ITSE-hankkeessa

ITSE-hankkeesta tiedotettiin hankkeen kaikissa vaiheissa sekä kansallisella tasolla että alueilla. Tiedottamalla tuettiin ITSE-hankkeen tavoitteiden saavuttamista alueellisesti ja kansallisesti sekä lisättiin yleistä tietoisuutta teknologian mahdollisuuksista vanhus- ja vammaisten henkilöiden itsenäisen suoriutumisen tukemisessa.

5.1 Kansallinen tiedottaminen

Stakesin toteuttama kansallisen tason tiedottaminen pyrki tukemaan alueellisia hankkeita tavoitteiden saavuttamisessa, edistämään alueellisten hankkeiden keskinäistä vuorovaikutusta sekä jakamaan tietoa niille alueille ja toimijoille, jotka eivät osallistuneet ITSE-hankkeeseen.

Tiedottamisen sisällölliset painopistealueet olivat ITSE-hanke sekä ITSE-hankkeen tavoitteiden toteutumista tukeva tieto. Tietosisällöt toimitettiin keskitetysti ja yhteistyössä alueiden kanssa.

Tiedottamisen muodot olivat www-sivut, tiedotteet ja hanke-esitteet sekä muut julkaisut.

Verkkosivut olivat keskeisin tiedottamisen väline: www.stakes.fi/ITSE-hanke -sivuilta on ollut saatavissa:

- ITSE-hankkeen yleiskuvaus ja yhteyshenkilöt
- alueellisten hankkeiden hakuohjeet sekä hankesuunnitelman mallipohja
- alueellisten hankkeiden arviointityökalut
- toteutettavien alueellisten hankkeiden kuvaukset ja yhteyshenkilöt
- kansalliset ITSE-tapahtumat
- ITSE-hankkeen puitteista syntyneitä lupaavia ratkaisuja
- uusia teknisiä ratkaisuja ja niihin liittyviä palveluita
- alan kirjallisuutta ja muita julkaisuja
- linkkejä muihin alan osaajiin ja projekteihin

Hankkeesta toimitettiin kaksi yleisesitettä. Ensimmäinen, monisteena toimitettu esite tiedotti hankkeesta ja alueiden mahdollisuudesta osallistua siihen. Se valmistettiin elokuun 2001 lopussa ja sitä jaettiin mm. Apuvälinemessuilla 2001.

Toinen, painettuna toimitettu, esite tiedotti ITSE-hankkeesta, kansallisista tapahtumista, toteutuvista alueellisista hankkeista sekä niiden yhteyshenkilöistä ja kontaktitiedoista. Esite valmistettiin keväällä 2002 ja sitä painettiin 8 000 kpl. Esitettä jaettiin sosiaali- ja terveystieteiden tapahtumissa ja postijakeluna kaikkiin kuntiin sekä sosiaali- että terveystieteiden henkilöstölle. Esitteestä tehtiin myös englanninkielinen versio 500 kpl:een painoksena, jota jaettiin kansainvälisissä kongresseissa, ulkomaisille vieraille ja yhteistyökumppaneille. Hankkeelle tehtiin myös juliste, jota käytettiin messuilla ja muissa tapahtumissa.

Terve-Sos '03 -tapahtuma pidettiin Lahdessa toukokuussa 2003. Tapahtuman teemana oli Ihmisen arki, palvelut ja teknologia. ITSE-hanke oli tapahtumassa näkyvästi esillä järjestämällä apuvälinenäyttelyn (ks. luku 5.4) sekä yksipäiväisen seminaarin NykYTEknologia käyttöön yhteistyöllä.

Hankkeen loppuvaiheessa 4.5.2004 järjestettiin Helsingissä valtakunnallinen ITSE-hankkeen päättöseminaari, johon kutsuttiin kuntien päättäjiä ja virkamiehiä. Seminaariin osallistui 75 henkilöä.

Kansainvälisillä foorumeilla ITSE-hanke esittäytyi AAATE-kongressissa 2004 Irlannissa ja Nat-C-kongressissa Tanskassa. Lisäksi hanketta on esitelty EU:n teknologiatyöryhmissä.

5.2 Alueellisten hankkeiden tiedottaminen

Alueelliset hankkeet tiedottivat toiminnastaan lehti-ilmoituksilla, lehdistötiedottein, verkoston kautta, internetissä, paikallisradioissa ja -televisiossa (liite 6). Kolmellatoista hankkeella oli oma esite, joita he jakoivat alueellisissa ja valtakunnallisissa tapahtumissa. Oma juliste oli yhdeksällä hankkeella, joista yksi osallistui Terve-Sos '03 -messujen julistekilpailuun. Kotisivut oli 15 hankkeella.

Maakunta- ja paikallislehdet ovat kirjoittaneet alueellisista hankkeista 37 artikkelia. Muutamat alueelliset hankkeet ovat esittäytyneet paikallisradioissa ja -televisioissa. Yhdellä alueella

myös kirjastot osallistuivat tiedotustoimintaan. Videoita on valmistunut kaksi, joista toinen on esitetty paikallistelevisiossa ja toinen löytyy verkkosivuilta.

Tiedotustoiminta vaikutti tavoittavan kohderyhmät kohtalaisen hyvin. Yksi projektipäällikkö oli ottanut selvää siitä, että informaatio koulutuksista oli mennyt perille. Toisaalta samainen seminaari ei ahkerasta tiedottamisesta huolimatta saanut päättäjiä tulemaan paikalle. Parilla alueella lehdistötilaisuuteen ei tullut lehdistöä.

Yhdellä alueella ITSE-hankkeen tiedottaminen sai aikaan keskussairaalan apuvälineyksikön kävijämäärän nousun:

"Mun mielestä ITSE-hankkeen aikana ja nyt kaiken kaikkiaan on puhuttu paljon enemmän apuvälinepalveluista, apuvälineistä nyt viime aikoina ja sitten on ollut koulutuksia ja tiedotusta ja muuta niin meidän lähetemäärä on ruvennut taas kasvamaan. Nyt meillä on taas semmonen jono, että huhhuh."

Kolme projektipäälliköistä oli sitä mieltä, että tiedotustoimintaa olisi voinut tehdä enemmän. Yksi projektipäällikkö korosti markkinoinnin suunnittelun merkitystä. Tiedottaminen ja markkinointi ovat aihealueita, joihin hankkeissa tulisi kiinnittää huomiota.

5.3 Julkaisut

Hankkeesta ja sen tuloksista on tiedotettu monissa julkaisuissa. Sanomalehtiartikkelit mukaan lukien julkaisuja on 181 (Liite 6).

Stakesin Dialogissa vuosien 2002 - 2004 numeroissa julkaistiin ITSE-hankkeesta yhteensä 19 artikkelia apuvälinesivuilla ja seitsemän muuta artikkelia. Edellä mainittujen sanomalehtiartikkeleiden lisäksi hankkeesta on julkaistu 11 muuta lehtiartikkelia. Lisäksi ITSE-hankkeeseen liittyen tuotettiin 18 kongressi- tai luentojulkaisua, viisi artikkelia alan julkaisuissa sekä yksi selvitys. Alueellisia ja asiakohaisia raportteja on 26. Pro gradu -tutkielmia ITSE-hankkeen teemoista valmistui yksi. Lisäksi valmistui 19 opinnäytetyötä ja 14 opiskelijoiden harjoitustyötä.

Hankkeen päättyessä julkaistiin Stakesin Aiheita-sarjassa 22 artikkelin kokoelma Apuvälineteknologia ja itsenäinen suoriutuminen (Kotiranta, Salminen 2004), jossa esitellään hankkeissa toteutettuja uusia toimintakäytäntöjä ja keskeisiä teknisiä ja koulutuksellisia ratkaisuja.

5.4 Apuvälinenäyttelyt

Terve-Sos 2003 -messut

"Eletään hyvää elämää. Itse" -näyttelykodissa Terve-Sos '03 tapahtumassa esiteltiin erilaisia teknologisia ratkaisuja ja apuvälineitä, jotka antavat eri tavoin toimintarajoitteisille vammaisille ja ikääntyville ihmisille mahdollisuuden elää ja toimia kotonaan itsenäisesti. Vapaan tustutumisen lisäksi näyttelykotiin järjestettiin ohjatut kierrokset, joilla kävijät pystyivät kokeilemaan apuvälineitä. Näyttelykodin toteutti ITSE-hanke yhteistyössä vammaisjärjestöjen,

näytteilleasettajien ja Lahden Messut Oy:n kanssa. Näyttelykoti saavutti suuren suosion. Messuilla kävi noin 8 000 vierasta.

Ohjatuille kierroksille osallistuneiden henkilöiden keskuudessa järjestettiin kysely, johon vastasi 144 henkilöä. Vähän uutta tietoa apuvälineistä kierroksella ja näyttelyssä sai 28 % vastaajista, paljon uutta tietoa sai 52 % ja erittäin paljon uutta tietoa apuvälineistä sai 22 % vastaajista. Vähän uutta tietoa vammaisten ihmisten selviytymisestä arjessa sai 33 % vastaajista, paljon uutta tietoa sai 52 % ja erittäin paljon uutta tietoa vammaisten ihmisten selviytymisestä arjessa sai 13 % vastaajista. Vastaajista 36 % piti ohjattua kierrosta hyödyllisenä ja 57 % vastaajista erittäin hyödyllisenä keinona tutustua apuvälineisiin.

Alueelliset apuvälinenäyttelyt

Kymmenessä alueellisessa hankkeessa järjestettiin yhteistyössä apuvälineyritysten kanssa näyttelyjä joko seminaarien ja muiden koulutustilaisuuksien yhteydessä tai omina tilaisuuksinaan. Etelä-Savon ITSE-hankkeessa sosionomiopiskelijat valmistivat apuvälinenäyttelyn, jota he kierrättivät kahden kuukauden aikana neljässä alueen kunnassa vanhusten palvelutaloissa ja päiväkeskuksissa. Näyttely oli suunnattu erityisesti ikäihmisille. Kainuussa otettiin käyttöön kaikissa kunnissa toteutettavat apuvälinenäyttelyt kotihoidon henkilöstölle. Toimintaa jatketaan vuosittain aina kahden kunnan fysioterapiatyöntekijöiden yhteistyönä.

Varsinais-Suomessa muutamat apuvälinetuutoriopiskelijat järjestivät omana toimintanaan apuvälinenäyttelyn turkulaisessa vanhainkodissa. Näyttelyn herättämän kiinnostuksen innottamana hanke haki rahoitusta ITSE-jatkohankkeeseen tarkoituksena selvittää, miten apuvälinenäyttelyt toimivat apuvälinetietouden levittäjinä. Hanke toteutettiin kolmena apuvälinenäyttelynä, joiden suunnittelusta vastasivat Loimaan seudun apuvälinetuutorit yhdessä Loimaan pääterveysaseman apuvälineyksikön kanssa. Kahdessa näyttelyssä teemana oli liikkuamisen ja arkitoimintojen apuvälineet. Auran vanhusten palvelutalossa pidettyyn näyttelyyn tutustui noin 100 henkilöä ja Loimaalla vanhusten palvelukeskuksessa kävi noin 60 henkilöä. Loimaalla teknisiä apuvälineitä esittelevään seminaariin ja näyttelyyn osallistui noin 30 ihmistä. Tulokseksi saatiin, että apuvälinenäyttelyt ovat hyvä apuvälinetiedon levittämistapa. Näyttelyistä saatujen palautteiden mukaan kävijät kokivat ne hyödyllisiksi.

6 Verkostot

ITSE-hankkeessa pyrittiin vauhdittamaan alueellisten verkostojen syntymistä. Ajatuksena oli, että verkostot voivat mahdollistaa alueilla useiden erilaisten toimijoiden yhteistoiminnan ja uudenlaisten palvelumallien ja -menetelmien kehittämisen sekä tiedon ja osaamisen kehittämisen.

Alueellisissa hankkeissa lähdettiin ennakkoluulottomasti hakemaan yhteistyökumppaneita kaikilta sektoreilta. Ammattikorkeakoulut ja sosiaalialan osaamiskeskukset ja muut ei niin perinteiset apuvälinealan toimijat toivat hankkeisiin mukaan omia yhteistyökumppaneitaan. Apuvälineyritykset ja teknologiayritykset tulivat kehittämiskumppaneiksi apuvälineyksiköiden kanssa. Vammais- ja vanhusneuvostot ja -järjestöt osallistuivat yhteistyöhön.

Verkostoja myös syntyi. Kaiken kaikkiaan ITSE-hankkeessa syntyi 77 erilaista verkostoa. Niistä 59 oli asiantuntija- ja yhdyshenkilöverkostoja, joista yksi kansallinen, kahdeksan alueellista, seitsemän seutukunnallista sekä 43 kunnallista. Kunnallisista verkostoista suurin osa perustettiin Keski-Suomen ITSE-hankkeessa. Muita tällaisia verkostoja olivat esimerkiksi Varsinais-Suomen apuvälinetuutoriverkosto ja Oulun kommunikaatioyhteistyöverkosto. Asiakohtaisia verkostoja, kuten Keski-Suomen Huomisen koti-suunnitteluverkosto tai Pirkanmaan koulutuksen suunnitteluverkosto, oli kahdeksan. Teknologiaosaajien ja/tai yrittäjien verkostoja oli kuusi. Muita verkostoja, kuten Pohjois-Savon kommunikaation apuvälineiden käyttäjien vertaisverkosto, oli neljä. Esimerkkejä verkostoista löytyy myös raportin luvuista Uudet toimintamallit ja -käytännöt (luku 7) sekä Koulutukset (luku 8), koska lähes kaikki ITSE-hankkeen toiminnasta rakentui jonkin verkoston varassa.

Osa verkostoista oli määräaikaista yhden asian verkostoja. Esimerkiksi yhdessä hankkeessa järjestettiin yhdessä paikallisten vammaisjärjestöjen, kaupungin ja apuvälineyritysten kanssa kansalaistoiminnan päivä, jossa oli mukana kaikki paikalliset vammaisjärjestöt ja kaupunki sekä keskussairaalan näkö- ja kuulokeskus. Kaupunki kertoi omista palveluistaan ja palveluliikenne poikkesi normaalilta reitiltänsä ja toi tapahtumaan väkeä. Projektipäällikön mielestä päivä onnistui yli odotusten muuten paitsi "suuren yleisön" osalta, jota saapui paikalle odotettua vähemmän.

Uudenlaista yhteistyötä ei syntynyt ainoastaan kuntien, kolmannen sektorin ja yritysten kesken, vaan monissa kunnissa käynnistyi uudenlainen sisäinen yhteistyö sosiaali- ja terveystoimen välillä. Muutamit projektipäälliköt raportoivat yllättävänkin tiukoista sosiaali- ja terveydenhuollon välisistä rajoista joissakin kunnissa. Hankkeen aikana monet samassa kunnassa työskentelevät sosiaali- ja terveystoimen työntekijät tapasivat toisensa ensimmäisen kerran.

Osa verkostoista muodostui löyhiksi tai ne kestivät vain hankkeen toiminnan ajan. Yksi projektipäällikkö raportoi, että yhteistyön jatkuminen ilman muodollista verkostoaakin on jatkossa helpompaa, koska työntekijät oppivat hankkeen aikana tuntemaan toisiaan. Konkreettinen kanssakäyminen kasvotusten edistää yhteistyötä. Yhdessä hankkeessa verkostoväki itse totesi, että kynnys yhteydenottoon on mataloitunut. Ennen ei rohjettu kysyä, nyt he olivat alkaneet ottaa yhteyksiä toisiinsa.

Osalla hankkeista tavoitteena oli saada aikaan pysyviä verkostoja, jotka jäävät elämään ja vahvistuvat. Jatkuvuudesta raportoi 15 verkostoa.

Kuten jo aiemmin tästä raportista on käynyt ilmi (luku 4.1), verkostojen käynnistäminen ja niihin sitouttaminen oli aikaa vievää. Asioita hidasti mm. aikaa vievä päätöksen teko kunnissa. Jos yhteistyökulttuuriin ei oltu totuttu, ja muutoinkin, alkavissa verkostoissa toiminta oli aluksi jäyhää ennen kuin päästiin yhteistyön alkuun. Yhteistoiminta ja yhdessä työskentely vaatii paljon opettelua ja myös asenteiden tarkistamista. Siten joissakin hankkeissa verkostoituminen oli vasta alussa, kun hanke päättyi. Kaksi vuotta on lyhyt aika uudenlaisen, hallinnolliset, ammatilliset ja alueelliset rajat ylittävien verkostojen luomiseen.

Verkostoa ei synnytetä verkoston itsensä takia, vaan sillä on oltava mielekäs tavoite tai tehtävä. ITSE-hankkeessa asiantuntijaryhmät, yhteistyöryhmät, avainryhmät tai apuvälinetuutorit hioutuivat yhteen valmistaessaan oppaita ja käsikirjoja, opetellessaan uusia käytäntöjä ja opiskellessaan teknologiatietoutta.

Lisäksi, erästä projektipäällikköä lainaten:

”Jos yhteistyötä ja verkostoja halutaan kehittää – se vaatii moottoreita, yhteistyö ei synny itseksensä. Ihmiset siellä takana toimii, ihmisillä pitää olla motivaatio ja hyöty”.

Verkostot tarvitsevat vastuuhenkilön ja tukea sekä verkostoa käynnistettäessä että sen jatkuvuuden varmistamiseksi.

7 Uudet toimintamallit ja -käytännöt

Monissa alueellisissa ITSE-hankkeissa kehitettiin ja kokeiltiin uusia toimintamalleja sosiaali- ja terveyspalvelujen toteuttamiseksi, mutta myös uusia teknisiä sovelluksia vammaisten henkilöiden ja vanhusten itsenäisen suoriutumisen tueksi. Lisäksi hankkeissa valmistettiin oppaita ja käsikirjoja apuvälinepalvelujen tueksi.

7.1 Uusia toimintamalleja sosiaali- ja terveyspalveluihin

Uudenlaisina sosiaali- ja terveyspalvelujen toimintamalleina kehitettiin seitsemässä alueellisessa hankkeessa kuntakotikäyntejä, näkövammaisten tietokoneen käytön opetusta, puhevammaisten palveluja, apuvälineiden käytön seuranta, yhteistoimintaverkostoa sekä asiakaslähtöistä tiedonsiirtomallia.

Lapin ITSE-hankkeessa kokeiltiin kuntakotikäyntejä lisäämään eri ammattikuntien välistä yhteistyötä vanhuksen ja vammaisen henkilön kotona selviytymisen tukemisessa (ks. myös Rekilä, 2004). Kuntoutuskeskuksen fysioterapeutti ja toimintaterapeutti tekivät kotikäynnin kotipalvelun asiakkaan luokse yhdessä kunnan sosiaali- ja terveystoimen työntekijöiden kanssa. Kuntakotikäyntiprosessi vaiheistettiin tarvekartoitukseen, kotikäyntisuunnitelmaan, varsinaiseen kotikäyntiin, joka videoitiin sekä jatkosuunnitelmaan.

Moniammatillisesti toteutetut kotikäynnit ja niihin liittyvät yhteistyöpalaverit auttoivat kuntien henkilöstöä oivaltamaan uudenlaisia mahdollisuuksia asiakkaan kotona asumisen tukemiseen. Kotikäynteihin osallistuvien henkilöiden määrä kunnissa kasvoi hankkeen aikana ja niillä oli selkeästi työnohjauksellinen merkitys. Kuntakotikäynnit tiivistivät yhteistyötä kuntoutuskeskuksen ja kuntien työntekijöiden välillä, kuten myös kunnan sosiaali- ja terveystoimen välillä. Myös kotipalvelun asiakkaat ja heidän läheisensä kokivat kuntakotikäynnit tarpeellisina. He kokivat, että heidän asioistaan ollaan kiinnostuneita ja niitä pyritään hoitamaan uusilla tavoilla.

Vaikka kuntakotikäynnit eivät sellaisenaan nykyolosuhteissa jatku, ovat ne osoittautuneet käyttökelpoiseksi keinoksi lisätä yhteistyötä ja hoidon jatkuvuutta, antaa käytännön työnohjauksia ja oppia uusia menetelmiä kotipalveluissa.

Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin alueella kartoitettiin vaikeasti näkövammaiset, jotka käyttävät tietotekniikkaa apuvälineenä tiedonhallinnassa (ks. myös Saukkonen et al. 2004). Heistä 29:n henkilön tietotekniikan käytön esteet kartoitettiin. Heillä oli huomattavia ongelmia tieto-

tekniikan käytössä. Useilla käyttäjillä ongelmat estivät tehokkaan tietotekniikan käytön siihen tarkoitukseen, johon apuväline oli myönnetty. Alueella käynnistettiin laaja näkövammaisille kohdennettu koulutusohjelma, jolla tietotekniikan käytön valmiuksia parannettiin. Pysyvä alueellinen eri toimijoiden yhteistyönä toteutettava tietotekniikan käytönopetusjärjestelmä Kanta-Hämeeseen kehitettiin ITSE-jatkohankkeessa. Koulutusrakenteen ylläpitäminen edellyttää henkilöstöresursseja, mm. kuntoutusohjaajan, sekä ATK-henkilöstön palveluja. Hankkeessa arvioitiin, että palveluita toteuttamaan tarvittaisiin näkövammaisten ATK-asioita hoitava ammattihenkilö, joka hallitsisi myös ohjelmien asennuksen ja huollon. Systemaattisesti suunniteltu ja toteutettu koulutusjärjestelmä, joka tavoittaa käyttäjän apuvälineen käytön alkuvaiheissa ja perustuu käyttäjien tarpeisiin tehostaa apuvälineiden oikeaa käyttöä ja toimii osana apuvälineiden käytön seuranta.

Puhevammaisten alueellista palvelujärjestelmää kehitettiin osana ITSE-hanketta Kanta-Hämeeseen (ks. myös Överlund 2004). Työryhmätyönä kartoitettiin nykyisen palvelujärjestelmän ongelmia ja kuvattiin hyvin toimiva palvelujärjestelmä osaamisvaatimuksineen. Hanke osoitti konkreettisesti kommunikoinnin apuvälineiden ympärille muotoutuvan verkoston monimutkaisuuden. Tästä syystä tarvitaan säännöllistä ja suunniteltua yhteistyötä palveluverkoston eri toimijoiden kesken. Alueella tarvitaan myös lisää osaavia työntekijöitä ja määrärahoja apuvälineisiin ja kuntoutukseen. Huolella suunniteltu palvelujärjestelmä ohjaa puhevammaisen asiakkaan liikkumista järjestelmässä ja ennaltaehkäisee järjestelmästä putoamista.

Erityisesti puhevammaisten asiakkaiden tarpeisiin valmisteltiin Kanta-Hämeen keskussairaalaan Tietopajaa. Sen tarkoituksena on olla kokeilu- ja käytönopetustila, jossa tuetaan vaikeavammaisten tietotekniikan ja kommunikaatioon liittyvien erityislaitteiden ja ohjelmien käyttöä. Henkilökunnan koulutus, perehdytys, laitteiden ja ohjelmien hankinta ja muu toiminnallinen valmistelu tehtiin ITSE-hankkeen aikana, mutta tilaongelmien vuoksi toiminta päästään käynnistämään vasta vuoden 2005 aikana.

Osana Kaakkois-Suomen ITSE-hanketta suunniteltiin Ruokolahdelle uutta lähipalvelu-/asumisyksikköä (ks. myös Pamilo 2004). Hankkeen aikana kerättiin tietoa vastaavanlaisista tiloista, toteutettiin tarvekartoitus ja suunniteltiin uusia tiloja. Rakennushanke toteutetaan aikaisintaan vuonna 2006.

Seurantajärjestelmä apuvälineiden käyttöönottoa ja käytön toimivuutta tukemaan kehitettiin Etelä-Pohjanmaan jatkohankkeessa. Moniammatillisena yhteistyönä toteutetun kehitystyön tuloksena syntyi paperilomake, jota apuvälinekeskuksen työntekijä käyttää apuna seuranta-käynneillä. Kehitystyön aikana apuvälineen käytön seurannan merkitys ja tarpeellisuus ymmärrettiin entistä paremmin. Seuranta tulee olemaan jatkossa lisääntyvä toimintamuoto alueella. Tulevaisuudessa seurantalomake siirrettäne atk-muotoon. Seurantalomake osaltaan tukee ja systematisoi apuvälinepalveluja.

Pohjois-Savon jatkohankkeessa tehostettiin kommunikoinnin apuvälineiden seuranta. Kainuun hankkeessa saatiin alkuun hyvinvointirannekkeen seurantajärjestelmän kehittäminen. Työtä jatketaan ITSE-hankkeen päätyttyä.

Työikäisille, vanhuksille ja vammaisille henkilöille tarkoitettujen apuväline-, asumis- ja kuntoutuspalvelujen yhteistoimintaverkostoa ja sähköistä yhteydenpitojärjestelmää verkoston toiminnan tueksi kehitettiin Satakunnassa (ks. myös Rintala 2004). PAVE-palveluverkostoon kuuluu perusterveydenhuollon, sosiaalitoimen ja erikoissairaanhoidon apuväline-, kuntoutus- ja asumisalan ammattilaisia lähes kaikista Satakunnan kunnista. Projekti koulutti verkoston jäsenet uuteen verkostoon liittyviin teknologisiin ratkaisuihin, toimialan kehittämiseen ja uu-

siin palveluihin sekä verkostotyöskentelyyn. Projektissa laadittiin lisäksi yhteistyöverkoston ylläpitosuunnitelma. Yhteydenpitoon oli käytössä www-pohjainen järjestelmä, jonka avulla tiedotettiin hankkeen sisältöasioista. Järjestelmää käytettiin myös ajankohtaisista asioista tiedottamiseen sekä yhdyshenkilöverkoston keskinäisenä sähköpostifoorumina ja keskustelukanavana sekä konsultaatioissa ilman tunnistettavissa olevia asiakas- ja hoitotietoja. Tämän sähköisen tiedotus- ja keskustelukanavan käyttöä jatketaan ja monipuolistetaan edelleen. Järjestelmä lisäsi organisaatio- ja sektorirajat ylittävää yhteistyötä ja jäsensi verkostoitunutta toimintatapaa.

Asiakaslähtöinen tiedonsiirtomalli sosiaali- ja terveydenhuollossa ja malliin pohjautuvan tiedonsiirron sovellusohjelmiston kehittäminen oli osa Etelä-Pohjanmaan ITSE-hanketta (ks. myös Kitinoja et al. 2004). Monitoimijainen työryhmä määritteli ja luokitteli tiedonsiirtomallin sisällön. Sovellusohjelmisto kehitettiin sekä pääkäyttäjän että loppukäyttäjän sovellukseksi. Pilottitestaus toteutettiin vanhusasiakkailla Seinäjoen alueen sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatioiden välisessä tiedonsiirrossa. Hankkeen aikana toteutettiin tiedonsiirtomallin ja sovellusohjelmiston käyttäjäkoulutus avainkäyttäjien kanssa ja laadittiin käyttöopas. Tavoitteena on ottaa malli käyttöön laajemmin Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin alueella osana normaalia palveluprosessia. Tiedonsiirtomallin arvioitiin parantavan tietosuojaa paperilomakkeisiin verrattuna. Se koettiin helppokäyttöiseksi ja sisältävän entistä konkreettisempaa ja perusteellisempaa tietoa asiakkaan hoidosta ja kuntoutuksesta.

Kaikki ITSE-hankkeessa toteutetut sosiaali- ja terveystietopalvelujen kehittämishankkeet edellyttivät laajaa ja uudenlaista henkilöstön verkostoitumista ja yhteistyötä. Verkostot eivät kuitenkaan toimi ilman vastuuhenkilöitä, yhteistä tehtävää, selkeää työnjaon tai toiminnan mallia ja kaikkien toimijoiden sitoutumista. Toimintaa on mallinnettava ja henkilöstö on koulutettava tehtäviinsä, jotta palvelu saadaan toimimaan ja palveluketjut sujuviksi. Koulutusta tarvitaan myös palvelusuunnitelmien laatimiseen.

Monet näistä palvelujärjestelmään liittyvistä kehittämishankkeista edellyttivät sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöltä teknistä osaamista, jossa havaittiin paljon puutteita:

”... paljastui että tietotekniikkataidot eivät ole kovinkaan hääppöiset toisilla henkilöillä terveysektorilla ja sosiaalsektorilla riippuen siitä, mitä työssään on tarvinnut. Toisilla oli jopa peruskäyttö ihan epäselvää. Koulutettiin sitä järjestelmää niin moneen kertaan, että oppi sitä käyttämään, koska meillä ei ollut resursseja peruskouluttaa. Kaikilla oli laitteet työssä käytössä, vaan ei käyttäneet tai sitten käyttivät joitain sellaisia ohjelmia, jotka oli ihan omaa työtä (varten). Saattaa olla niin vanhoja systeemeitä, että esimerkiksi hiiren käyttö oli ihan outoa. Peruskoulutusta tarvitaan edelleen, jos tämä Suomi tästä sähköistyy...”

Tiedonhallinnan ja tietotekniikan osaamiseen liittyvää koulutusta tarvitaan.

Myös erikoistuneen osaamisen tarve tuli esille. Esimerkiksi näkövammaisille ja puhevammaisille henkilöille tarkoitetut apuvälineet edellyttävät kumpikin erilaista ja pitkälle erikoistunutta osaamista.

7.2 Apuvälineiden näyttelykoti

Toimiva koti Helsingissä lienee inspiroinut neljää alueellista hanketta suunnittelemaan vastaavanlaista apuvälineitä kodinomaisissa tiloissa esittelevää näyttelytilaa.

Käytännössä näyttelykodin suunnittelu osoittautui haasteelliseksi ja vain yksi suunnitelluista tiloista toteutui. Alueelliset hankkeet verkostoituivat alueillaan asian edistämiseksi, kartoittivat tilanteita ja suunnittelivat toteutusmalleja, mutta ponnisteluista huolimatta toteutuksen esteeksi muodostuivat muut samanaikaiset alueelliset, resursseja edellyttävät kehittämishankkeet ja erityisesti rahan puute kunnissa. Yhdellä alueella suunnittelua jatketaan ITSE-hankkeen päätyttyä. Käytännössä näyttelykoti edellyttää huomattavia investointeja ja ylläpitokustannuksia.

Näyttelykoti onnistuttiin toteuttamaan Pirkanmaalle (ks. myös Raninen et al. 2004). Pirkanmaan ITSE-tilan toteutumisesta edisti pitkäaikainen, jo ennen ITSE-hanketta alkanut suunnittelutyö. ITSE-tilan toteutumisesta edisti merkittävästi myös se, että Pirkanmaan ammattikorkeakoulu sitoutui toteuttamaan tilan laitteineen ITSE -hankkeen omarahoitusosuutena.

ITSE -tila toteutettiin Pirkanmaan ammattikorkeakoulun uudistiloihin. Tila suunniteltiin sekä opiskelijoiden että alueen sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden oppimisympäristöksi ja tilaksi, jossa asiakkaat ja heidän läheisensä voivat ohjatusti tutustua apuvälineisiin.

ITSE-tilassa on mm. keittiöosa, missä on ruokailuun liittyviä välineineitä, kodinkoneita, siivousvälineitä ja vaatteita. Huoneosuudessa on säädettävä vuode lisälaitteineen, erilaisine tuoleineen, tietokone ja useita vitriinejä. Niissä on esillä erilaisia laitteita kuulemiseen, näkemiseen, puheeseen ja kommunikaatioon sekä päivittäisiin toimintoihin. WC-, suihku- ja saunatiloissa on kokeiltavana ratkaisuja, jotka mahdollistavat itsenäisen suoriutumisen. Tilassa on myös hälytysmatot lattialla ja vuoteessa, turvaranneke, liiketunnistimin toimivat valot, painikkeilla ja sähköisellä avaimella toimivat ovet sekä hissi.

Tilan ylläpito kustannetaan ammattikorkeakoulun käyttöbudjetista. Toiminnassa mukana on ammattikorkeakoulun hyvinvointiklinikka ja siellä olevat opiskelijat, jotka perehtyvät ITSE-tilan ja sen välineiden esittelyyn sekä asiakkaiden ohjaamiseen. Lisäksi opiskelijat ovat tehneet välineistöstä varastokirjanpitojärjestelmän. Palvelut ulkopuolisille käyttäjille on tuotettu kolmeen tuoteryhmään: yksilölliset asiakaskäynnit, ITSE-tilaan tutustuminen erityisryhmille ja opetus. Toiminnasta muodostui pysyvä toiminta.

Näyttelykotia voi edellä mainitun mallin mukaisesti hyödyntää opiskelijoiden ja sosiaali- ja terveysalan sekä tekniikan alan henkilöstön oppimisympäristönä, asiakkaiden apuvälinetarpeen arvioinnissa sekä apuvälineiden esittelyssä ja kokeilussa.

Uudenlaisena innovaationa apuvälinepalveluiden kehittämisessä Pirkanmaan jatkohankkeessa mallinnettiin ITSE-tilaa virtuaalitodellisuuteen. Asuinympäristöä simuloimalla voidaan helpottaa erityisryhmien asumiseen liittyvien ratkaisujen suunnittelua. Jatkohankkeen aikana mallinnuksen toteutus jäi kankeaksi, mutta tarve kehittää mallinnusta PC:llä ja 3D-lasien avulla toimivaksi jäi. Neuvottelut mallinnusjärjestelmän kehittämiseksi on aloitettu.

7.3 Teknisiä sovelluksia ja ratkaisuja

Neljässä alueellisessa hankkeessa kehitettiin ja kokeiltiin uudenlaisia teknisiä sovelluksia vammaisten henkilöiden ja vanhusten itsenäisen suoriutumisen tueksi. Hankkeissa kokeiltiin kuvapuhelintulkkauksia ja kuvapuhelimen käyttöä puheterapian etäohjauksessa, turvahälytysjärjestelmiä, matkapuhelinta vaikeavammaisen henkilön käyttöön, puheohjauksella toimivaa ympäristönhallintaratkaisua sekä ojentavaa istuinratkaisua. Kaikista ratkaisuista muodostui

tavalla tai toisella pysyviä ja ne ovat monistettavissa laajempaankin käyttöön. Yksityiskohtaisempaa tietoa ratkaisujen toteutuksesta ja kokeiluissa käytetyistä tuotteista löytyy alla mainituista lähteistä.

Kuvapuhelintulkausta kehitettiin kahdessa alueellisessa hankkeessa. Hämeenlinnan seudulle perustettiin kuvapuhelinverkosto kuurojen etätulkkauksen tueksi (ks. myös Hatakka et al. 2004). Kuvapuhelimia hankittiin Kanta-Hämeen keskussairaalaan, perusturvakeskuksen tulkikeskukseen ja kuurojen palvelukeskukseen. Henkilökunta ja kuurot käyttäjät koulutettiin laitteiston käyttöön. Hämeenlinnan seudun kuuroille henkilöille järjestettiin myös tietotekniikan käyttökoulutusta. Kuvapuhelinverkoston toiminta jää pysyväksi. Jatkossa Hämeenlinnan tulkikeskus voi verkottua niiden maan tulkikeskusten kanssa, joilla on kuvapuhelin käytävissä. Jatkotoimena Kanta-Hämeessä pantiin alulle yksityisten kuurojen henkilöiden kotikuvapuhelinten käyttökokeilut.

Pohjois-Karjalassa laajennettiin kuvapuhelintekniikan tunnettuutta viittomakielisten henkilöiden tulkkauksen ja keskinäisen yhteydenpidon välineenä sekä testattiin ja kerättiin kokemuksia kuvapuhelintekniikasta puheterapian etäohjauksessa ja puhevammaisten ihmisten kommunikoinnin apuvälineenä (ks. myös Piironen 2004).

Kokeiluun osallistuneet puheterapeutit olivat vakuuttuneita siitä, että kuvapuhelintekniikalla on sijansa puheterapiassa. Tekniikan osalta IP-pohjainen kuvapuhelinliikenne toimi hyvin. Kuvan ja äänen laatu oli riittävä sekä viittomakielen etätulkkaukseen että puheterapian etäohjaukseen. Haasteellisimmaksi osoittautui tietoliikenneverkon toimivaksi saaminen, mm. se, millaista liikennettä sallitaan palomuurissa. Kuvapuhelinlaitteet ovat myös melko monimutkaisia käyttää. Jatkohankkeen aikana kuvapuhelintekniikan osaamista vakiinnutettiin osaksi Honkalampisäätiön palvelutarjontaa, jolloin siitä jää pysyvää toimintaa. Myös puheterapian etäohjauskokeilua jatkettiin Lieksan kaupungissa, joka hankki laitteet Pielisen koululle ja siten varmisti toiminnan jatkuvuuden.

Hämeenlinnan seudulla otettiin käyttöön passiivisiin ilmaisimiin perustuvat turvahälytysjärjestelmät muistihäiriöisen henkilön kotona asumisen tukemiseksi. Kokeiltavat laitteet valittiin yhteistyössä laitetoimittajien kanssa ja kokeilujen jälkeen päädyttiin kahteen laitetyyppiin, joita asennettiin kolmelletoista henkilölle. Kotihoidon henkilöstö koulutettiin järjestelmien käyttöön. Lisäksi alueelle rakennettiin hälytysten vastaanottojärjestelmä. Hälytysjärjestelmien käyttöä seurattiin alueella. Hälytykset aiheutuivat ovi-ilmaisimista, joiden avulla pystyttiin estämään useita mahdollisia vaaratilanteita. Myös turhia hälytyksiä oli, joista huomattavan määrän aiheuttivat omaiset ja kotipalvelun henkilöstö. Hälytysjärjestelmien käyttöönotto edellyttää huolellista hälytysten kulun ja toimintatapojen suunnittelua sekä kaikkien osapuolten perehdyttämistä. (Ks. myös Rousi et al. 2004). Hankkeen myötä alueella saatiin sovittua tämän tapaisen teknologian käyttöön oton työnjakoasiat.

Ratkaisua vaikeavammaisen henkilön matkapuhelimen käyttöön kehitettiin Pohjois-Savossa (ks. myös Kanto-Ronkanen 2004). Tavoitteena oli ratkaista vaikeavammaisen henkilön matkapuhelimen käyttöön liittyvät toiminnalliset ongelmat sekä testata matkapuhelimen ja autosarjan soveltuvuutta erilaisiin ympäristöihin tekemättä niihin teknisiä muutoksia. Haasteellista oli löytää sopivat ja yhteen sovitettavat laitteet. Lisäksi sähköpyörätuolivalmistajat rajoittavat matkapuhelimen asentamista tai sähköpyörätuolin ja matkapuhelimen yhtäaikaista käyttöä. Kokeilussa löydettiin toimivat puhelinratkaisut kahdelle vaikeavammaiselle asiakkaalle, jotka pystyivät käyttämään matkapuhelinta omatoimisesti. Pohjois-Savossa kokeiltiin myös hyvinvointiranneketta epilepsiahälyttimenä yhdelle henkilölle. Kokeilu ei onnistunut ja henkilölle siirryttiin kokeilemaan tavallista epilepsiahälytintä.

Etelä-Pohjanmaalla toteutettiin puheohjauksella toimiva ympäristönhallintaratkaisu sokealle monivammaiselle henkilölle ja ojentava istuinratkaisu voimakkaasti ojennusspastiselle lapselle (ks. myös Korkiatupa et al. 2004). Ensimmäisessä ratkaisusta haasteellista oli usean eri korkeasti teknisen laitteen toimintojen yhteensovittaminen sekä puheohjauskomentojen sovitaminen. Monien kokeilujen jälkeen onnistuttiin toteuttamaan järjestelmä, jonka avulla asiakas pystyi puheohjauksella käyttämään stereoa, televisiota, avaamaan ovia, soittamaan puhe-
limella, hakemaan ja lukemaan näkövammaisille tarkoitettuja elektronisia julkaisuja sekä lähettämään ja vastaanottamaan viestejä. Jälkimmäisessä ratkaisussa oleellista oli saada istuimeen riittävä rakenteellinen kestävyys.

Projektipäälliköt korostivat sitä, että uusien teknisten sovellusten suunnittelu ja kokeilu vie paljon aikaa. Yleisillä markkinoilla oleva tekniikka voi tuoda paljon mahdollisuuksia myös vammaisille henkilöille ja vanhuksille, mutta sen sovellusmahdollisuudet erityistarkoituksiin on useimmiten erikseen arvioitava ja kokeiltava. ITSE-hankkeen aikana saatujen kokemusten perusteella edes tuotteen valmistajalla ei ole välttämättä käsitystä tuotteen mahdollisuuksista tai teknisistä muunteluvaihtoehdoista. Aikaa tarvitaan tuotetietojen etsimiseen, ideoiden kokeiluun, tekniikoiden rajapintojen kokeiluun, laitteiden yhteensovittamiseen ja testaamiseen. Usein tarvitaan myös neuvotteluja valmistajien, maahantuojien, jälleenmyyjien tai tietoliikenneverkon ylläpitäjien kanssa. Kuvapuhelin- ja turvahälytysjärjestelmähankkeiden projektipäälliköt valittivat sitä, että aikaa menee myös siihen, että jo markkinoilla olevat tuotteet eivät välttämättä ole valmiita:

”Itsellä oli sellainen ajatus, että tekninen laitteisto ja tekninen ympäristö on valmiimpi tälle kokeilulle. Kun sain näitä laitteita kokeiltavaksi ja sitten rupesin kysellemään, että mitä kautta nämä saadaan juttelemaan toistensa kanssa. Se ei ollutkaan ihan helppo ja yksinkertainen asia.”

Tekniikka näissä asioissa kuitenkin kehittyy nopeasti ja laitekanta on tätä raporttia kirjoitettaessa huomattavasti kehittyneempää verrattuna aikaan, jolloin ITSE-hanke alkoi. Luonnollisesti apuvälineyksiköissä on pystyttävä myös seuraamaan tekniikan kehitystä.

Kun uusia kokeiluja tehdään asiakkaiden kanssa, sekin vaatii aikaa:

”Se opittiin siitä kanssa, mikä oli kauheen tärkeä, ja varmaan koko työryhmää puhututtanut, että pitää enemmän vielä kuunnella sitä asiakasta ja sen asiakkaan vauhdissa mennä. Kun kotona käydään, vaikka tuntuu, että satsataan paljon aikaa ja yritetään usein käydä, niin se viesti oli, että asiakkaasta tuntui, että on kiire, liian vähän aikaa.”

Myös apuvälinepalveluhenkilöstön oman asiantuntemuksen kehittyminen vie aikansa. Mitä vaativampaa tekniikkaa käytetään ja mitä monimutkaisempia ovat käyttäjän toimintakyvyn ongelmat, sitä erikoistuneempaa asiantuntemusta tarvitaan:

”...ongelmahan tulee juuri siinä kohtaa sitten, kun ihmisellä on sekä näkövamma että liikuntavamma tai näkövamma, kuulovamma ja liikuntavamma. Kun ne ongelmat on monella kentällä niin se on se kaikista hankalin. Ne on tavallaan niinku väliinputoajia, kun kukaan ei enää hoida, kun kenenkään asiantuntemus ei enää riitä.”

Keskeistä uusissa teknisissä kokeiluissa on saada tekniikkaa valmistavat tai toimittavat yritykset mukaan yhteistyöhön. Ratkaisuja ei voida kuitenkaan rakentaa yksinomaan laitetoimittajan varaan, vaan ne on suunniteltava yhteistyössä palvelun tuottajan, esimerkiksi apuvälineyksikön, kanssa. Uuden teknisen ratkaisun tai järjestelmän käyttöönotto vaatii sitoutumista ja ai-

kaa kaikilta tahoilta: asiakkaalta, asiakkaan lähiympäristöltä, laitteen toimittajalta ja tilaajalta. Keinoja varmistaa sitoutuminen ja yhteistyö ovat mm. kokeilun huolellinen suunnittelu ja ennalta tehdyt sopimukset.

Uuden tekniikan hyödyntämisen perusedellytys on apuvälineyksikköjen tai vastaavien vankka asiantuntemus uusista laitteista ja niiden teknisistä ominaisuuksista. Tällaisen pitkälle erikoistuneen koulutuksen tarve on olemassa. Kokeilujen aikana tuli esille myös sosiaali- ja terveydenhuollon perushenkilöstön teknisen osaamisen kehittämistarve. Lisäksi on tärkeää, että uusia teknisiä ratkaisuja kokeilevat tahot julkaisisivat kokeilunsa, jotta uusi tieto tavoittaisi muutkin kiinnostuneet. Tällaiselle tiedolle tarvitaan julkaisukanavia.

7.4 Apuvälinepalveluoppaat

Alueellisissa hankkeissa valmistettiin 16 opasta, joko oppaana, käsikirjana, CD:nä tai verkkosivustona, joissa tiedotetaan apuvälinepalveluun liittyvistä asioista (Taulukko 3). Oppaiden tarkat nimet ja yhteystiedot löytyvät ITSE-hankkeen julkaisuluettelosta (Liite 6).

Taulukko 3. Alueellisissa ITSE -hankkeissa valmistetut apuvälineoppaat

Aihe	Toteutusmuoto	Alue
Kommunikoinnin mahdollisuudet	opas, www	Uusimaa
Kommunikoinnin mahd. ruotsiksi	www, opas	Uusimaa
Kommunikoinnin mahd. selkokielellä	www	Uusimaa
Kommunikoinnin mahdollisuudet	liitteet em. oppaaseen	Pohjois-Pohjanmaa, Päijät-Häme ja Itä-Uusimaa
Tietotekniikan mahdollisuudet	opas	Uusimaa
Apuvälinepalvelut alueella	opas	Kymenlaakso
Apuvälinepalvelut alueella	paperi, www	Pirkanmaa
Apuvälinepalvelut alueella	käsikirja, www	Keski-Suomi
Apuvälinepalveluista	www	Päijät-Häme ja Itä-Uusimaa
Turvallinen koti	opas	Kaakkois-Suomi / Lappeenranta
Vanhuspoliittinen ohjelma	raportti	Kaakkois-Suomi / Joutseno
Vanhuspalvelut	raportti	Kaakkois-Suomi / Imatra
Ikäihmisten palveluopas	opas, CD, www	Etelä-Savo / Mikkeli
Vanhusten ja vammaisten palveluopas	opas, CD, www	Etelä-Savo / Ristiina
Vanhus- ja vammaispalvelut alueella	www	Keski-Pohjanmaa / Ylivieska ja Siikalatva

Opasta kommunikoinnin mahdollisuuksiin painettiin 21 000 kpl, hankkeen päättyessä 19 000 kpl oli jaettu mm. sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöille, käyttäjille ja omaisille sekä vammaisjärjestöille. Oppaan ruotsinkielistä versiota painettiin 2 000 kpl. Opasta tietotekni-

kan mahdollisuuksiin painettiin 7 000 kpl. Kymenlaakson apuvälinepalveluoppaita painettiin 10 000 kpl.

Oppaat kommunikoinnin ja tietotekniikan mahdollisuuksiin ovat helppolukuisia pikaoppaita sisältöalueeseen. Oppaat on tehty siten, että niitä voidaan jakaa sekä puhevosmaisille henkilöille heidän omaisilleen sekä ammattihenkilöille. Erityisesti opas kommunikoinnin mahdollisuuksiin on ollut erittäin kysytty ja saanut paljon kiittävää palautetta.

Apuvälinepalveluista alueilla tiedottavat oppaat tiedottavat mm. apuvälinelainsäädännöstä, alueen apuvälinepalvelujen toteutuksesta ja yhteyshenkilöistä. Ne ovat haasteellisia siksi, että yhtäältä niihin tarvitaan mahdollisimman yksityiskohtaista tietoa ja toisaalta osa tarvittavasta tiedosta saattaa olla nopeastikin vaihtuvaa, esimerkiksi kontaktihenkilöiden nimet. Tästä syystä oppaiden päivittämisestä huolehtiminen on tärkeää. Mikkelissä ja Ristiinassa palveluoppaiden päivittämisestä huolehtiminen ITSE-hankkeen jälkeen siirtyi palveluntuottajille. Pirkanmaalla päivittämisestä vastaa Pirkanmaan ammattikorkeakoulun Tutkimus-, kehitys- ja palveluosasto. Kymenlaaksossa apuvälinepalveluoppaasta aiotaan tehdä verkkoversio hankkeen päättymisen jälkeen, jolloin myös huolehditaan oppaan päivittämisestä. Keski-Pohjanmaan www-sivujen koordinointi jää ammattikorkeakoulun vastuulle ja sisältöjen tuottaminen kunnille.

Oma kysymyksensä on ollut oppaiden julkaisumuoto. Verkkoversiot tavoittavat melko hyvin, mikäli tiedon tarvitsijalla on käytössään tietokone ja internet-yhteys ja taito käyttää niitä. Pirkanmaan www-sivuilla kuntien kotisivut suunniteltiin yksinkertaiseksi ja ilman kuvia. Siten sivuja on helppo tulostaa, jotta niitä voi lähettää paperiversiona myös sellaisille tiedon tarvitsijoille, joilla ei ole omia www-yhteyksiä. Yksinkertaiset sivut toimivat hyvin myös kapasiteetiltaan heikommassa internet-yhteyksissä.

Paperimuotoinen opas on monille lukijoille sähköistä julkaisua tutumpi, konkreettinen ja usein helpommin saavutettavissa oleva tuote edellyttäen, että sen jakelu pystytään järjestämään kattavasti.

8 Koulutukset

Kaikissa alueellisissa ITSE-hankkeissa järjestettiin koulutusta. Kahden ja puolen vuoden aikana hankkeessa järjestettiin 659 koulutuspäivää, joissa oli yhteensä 12 321 osanottajaa (Taulukko 4).

Taulukko 4. Alueelliset koulutukset

Alueellinen hanke	Koulutuspäivät	Osanottajamäärä
Etelä-Pohjanmaa	26	490
Etelä-Savo	31	351
Kaakkois-Suomi	9	547
Kainuu	21	311
Kanta-Häme	24	335
Keski-Pohjanmaa	62	396
Keski-Suomi	27	948
Kymenlaakso	32	1 066
Lappi	11	521
Pirkanmaa	169	1 883
Pohjois-Karjala	17	570
Pohjois-Pohjanmaa	74	1 246
Pohjois-Savo	30	675
Päijät-Häme ja Itä-Uusimaa	15	311
Satakunta	24	407
Uusimaa	58	711
Vaasa	13	477
Varsinais-Suomi	16	1 076
Yhteensä	659	12 321

Alueellisten ITSE-hankkeiden järjestämät koulutukset voidaan jakaa seminaareihin, tietois-
kuihin ja koulutustilaisuuksiin. Kaikki hankkeet järjestivät 1 - 4 isoa, koko toiminta-alueensa
kattavaa seminaaria. Nämä koko- tai puolenpäivän pituiset seminaarit suunnattiin alueiden
päättäjille, johtohenkilöille ja asianosaisille. Niihin liittyi usein apuvälinenäyttely. Seminaarit
olivat apuvälinepalveluja ja uutta teknologiaa laajasti esitteleviä hankkeen aloitusseminaareja,
yhteisseminaareja alueen vammais- ja vanhustyön järjestöjen kanssa, sekä hankkeen tulokset
yhteen kokoavia päättöseminaareja.

Tietoiskuja oli kahdenlaisia: hanketta yleisesti esitteleviä ja hankkeen jotain osa-aluetta esitte-
leviä. Niiden tarkoitus vaihteli yleisen kiinnostuksen herättämisestä tulossa oleviin koulutuk-
siin motivointiin. Niitä järjestettiin erilaisten alueellisten tapahtumien yhteydessä, erilaisille
opiskelija- ja ammattiryhmille sekä yhdistysten jäsenistölle.

Koulutustilaisuuksia järjestettiin työntekijäryhmille, opiskelijoille sekä asiakkaille eli vam-
maisille henkilöille, ikäihmisille ja omaisille.

8.1 Koulutusten järjestäminen

Alueiden ja osanottajien tarpeiden huomiointi koulutusten suunnittelussa

Hankkeet pyrkivät suunnittelemaan koulutuksensa siten, että ne mahdollisimman hyvin sopi-
sivat kuntien ja työyhteisöjen tarpeisiin. Maksuttomuuden lisäksi koulutuksen viemä työaika,
sen jaksottuminen ja koulutusjärjestelyt, mm. toteutuspaikka vaikuttivat koulutuksiin osallis-
tumiseen.

Työnantajien on helpompi irrottaa työntekijöitä lyhyt- kuin pitkäkestoiseen koulutukseen. Tästä syystä yhdessä hankkeessa muutettiin alkuperin pitkäkestoiseksi suunniteltu koulutus lyhyiksi yksittäisiksi koulutustilaisuuksiksi. Työntekijät olisivat olleet halukkaita pitkäkestoiseen koulutukseen, mutta tällöin työnantaja olisi tulkinnut sen työntekijän omaehtoiseksi ja itse kustannettavaksi koulutukseksi.

Useissa hankkeissa sama koulutus järjestettiin kunnassa useaan kertaan tai osanottajilla oli mahdollisuus hakeutua naapurikuntien koulutuksiin. Koulutusten vieminen mahdollisimman lähelle työpaikkoja tai työpaikoille lyhensi koulutukseen varattavaa aikaa ja poissaoloa työpaikalta sekä säästi matkakustannuksia. Koulutusajankohdat neuvoteltiin kuntien ja työpisteiden kanssa heille sopiviksi. Useimmat koulutuskerrat olivat puolen päivän pituisia ja ne toteutettiin iltapäivisin, jolloin työntekijät voivat olla työssään usein kiireimmän ajan eli aamupäivän ja irtautua koulutukseen iltapäiväksi. Työjärjestelyillä koulutettaville ei useinkaan tarvinnut järjestää sijaisia ja kaikilla työntekijöillä oli mahdollisuus osallistua koulutukseen.

Eräs projektipäällikkö kertoi, miten "yrityksen ja erehdyksen kautta" löytyi kaikkia tyydyttävä ratkaisu koulutuksille. Koulutukset oli ensin suunniteltu toteutettavaksi hankkeen pääpaikalla, jonne osanottajien kunnista odotettiin tulevan. Koulutusajoksi ehdotettiin niin aamu- kuin iltapäivääkin, mutta halukkaita koulutettavia ei löytynyt. Lopulta hankkeessa päätettiin jalkautua kuntiin ja työyhteisöihin, ja se tuotti tulosta:

"Sovittiin sinne työpisteisiin ajat ja mentiin paikan päälle. Ja sitten ne ihmiset pystyivät irrottautumaan paljon paremmin."

Kun koulutusta järjestetään työpäivien yhteyteen, sillä on myös huonot puolensa. Kiireisen työrupeaman jälkeen koulutuksessa istuminen voi väsyttää. Joillakin työpaikoilla työntekijät joutuivat osallistumaan koulutukseen täyden työpäivän päätteeksi. Jos päivä venyi pitkäksi, osanottajat eivät enää jaksaneet tutustua mukana olleeseen apuvälinenäyttelyyn, vaan lähtivät heti luento-osuuden jälkeen pois.

Joissakin hankkeissa koulutukset järjestettiin keskitetysti tietyssä paikassa, jonne tultiin koko alueelta. Tämä sopi erityisesti niihin koulutuksiin, joihin yhdestä kunnasta ja yhdestä työpisteestä oli tulossa vain vähän osanottajia. Etuna nähtiin se, että osanottajat eri kunnista pääsivät koulutukseen yhdessä. Haittapuolena olivat pitkät matkat ja niistä aiheutuvat poissaolot työpaikalta.

Yhdessä hankkeessa käytettiin kahdenlaista koulutustapaa. Suurin osa koulutuksista toteutettiin kunnissa siten, että osanottajat voivat halutessaan ja työvuorojensa mukaan osallistua koulutukseen myös toisessa kunnassa. Hankkeen pääpaikassa järjestettiin ne koulutukset, joissa oli *"kalliita kouluttajia tai luennoitsijoita"*.

Vaikka koulutukset oli ensisijaisesti suunnattu sosiaali- ja terveydenhuollon kuntahenkilöstölle, niihin voivat osallistua myös esimerkiksi yksityistä kotipalvelua tuottavat henkilöt, henkilökohtaiset avustajat, omaishoitajat ja sosiaali- ja terveysalan opiskelijat. Yhdessä hankkeessa kyseltiin ennakkoon toiveita koulutusten järjestämisessä myös yksityisiltä palvelujen tuottajilta. Alkukiinnostuksesta huolimatta heidän osallistumisensa oli vähäistä, vaikka koulutustilaisuuksien järjestämisessä huomioitiin heidän toiveensa. Nämä yritykset ovat usein pieniä, jopa vain 1 - 2 henkilön yrityksiä. Heidän on vaikea irrottautua työstään, koska vähäinen työntekijämäärä ei salli työjärjestelyjä ja sijaisia on vaikea löytää.

Projektipäälliköt huomasivat, että koulutustapahtuman onnistumiselle opettajan taitojen ja aiheen kiinnostavuuden ohella muutkin tekijät ovat merkittäviä. Osanottajat antoivat palautetta siitä, että luentotilat eivät aina olleet tarkoituksenmukaisia. Sellaisia olivat esimerkiksi koulujen ruokasalit tai muut vastaavat tilat, joita ei ole suunniteltu koulutustiloiksi. Myönteistä oli, että useat kunnat tai koulutuksiin osallistuneet järjestöt tarjosivat osanottajille päiväkahvin. Kahvitaunon järjestäminen osoittautui muutoinkin tärkeäksi osaksi koulutusta:

"... se kahvitauko oli semmoinen sosiaalinen tapahtuma muutenkin, mutta siellä sitten nousi sitä keskustelua siitä tietotekniikasta ja siellä tuli niitä kysymyksiä ja ongelmia ja siellä niitä sitten porukalla mietittiin ja pähköiltiin."

Opetusmenetelmiä

Lyhyissä koulutuksissa ei ollut oheistehtäviä. Pitkissä koulutuksissa etätehtävät olivat keskeinen osa koulutusta. Osallistujat työstivät apuvälinekäsikirjoja, kannanottoja, palveluoppaita tai oman työpaikan apuvälinekäytäntöjä. Esimerkiksi apuvälinetuutoreiden koulutuksessa opiskelijoilla oli oppimistehtävänä portfoliokansio apuvälinetuutoriksi kasvamisesta hankkeen aikana. He tekivät suunnitelman siitä, miten he tulevat tuutorina toimimaan omassa työyhteisössään, kuvasivat keskeisen lähiajan tavoitteensa ja toimintaideoitaan. Sen lisäksi he tekivät analyysin yhdestä asiakkaastaan: asiakkaan elämästä, avun ja apuvälineiden tarpeista sekä ideoista, miten asiakasta voisi tukea apuvälineillä ja palveluilla entistä paremmin. Tekemänsä he esittelivät muille, jonka jälkeen niistä keskusteltiin yhdessä.

Eräässä koulutuksessa osallistujat työskentelivät työyhteisöissä dyadeina, pareina ja dokumentoivat parityöskentelyään ja opetustehtäviensä tekemistä. Vaikeutena he kokivat sen, että heidän työyhteisöissään oli liian vähän ATK-laitteita, joilla olisi voinut harjaannuttaa taitojaan koulutuspäivien välillä. Toinen ongelma oli työyhteisöjen suuri työpaine. Työaika ei voinutkaan käyttää harjoitustehtävien tekemiseen, vaan niiden tekeminen jäi omalle vapaa-ajalle ja silloin parityöskentelyn toteuttaminen oli ongelmallista. Yhdessä hankkeessa tutustuttiin oman kunnan apuvälinelainaamoon, sekä ihmisiin että tavaroihin ja siihen, miten apuvälinepalveluprosessi käynnistetään. Kaikkien näiden koulutusten opiskelijat pitivät koulutustensa toteutustavoista. Koulutusten aikana työyhteisöissä virisi keskusteluja teknologiatietouden ydinosaamisalueista ja keinoista näiden tietojen ja taitojen saattamiseksi koko henkilöstön käyttöön.

Projektipäällikköjen mukaan hyvää palautetta saivat koulutukset, joissa osallistujat voivat itse katsoa ja kokeilla apuvälineitä. Siten ihmiset todella tutustuvat apuvälineisiin. Tällöin koulutusten osanottajamäärien tulee olla pieniä, jotta kaikilla on mahdollisuus kokeilla apuvälineitä ja saada siihen opastusta.

Hyviä kokemuksia saatiin siitä, kun työntekijät saivat tuoda koulutustilanteisiin oman todellisuutensa, ja kun tilanteita pohdittiin yhdessä. Yhdessä hankkeessa hyödynnettiin osanottajien omaa ammattitaitoa. Pienryhmien, etätehtävien ja luentojen lisäksi opetusmenetelminä käytettiin keskusteluja ja halukkaat osanottajista toimivat alustajina ja luennoitsijoina. Tällä tavoin saatiin mukaan läheinen näkökulma käytännön työhön. Toisessa hankkeessa opiskelijat demonstroivat tilanteita, joihin he olivat joutuneet työssään ja konsultoivat kouluttajia, kuinka toimia vastaavissa tilanteissa. Aidot tilanteet lisäsivät mielenkiintoa. Esimerkiksi opiskelija kuvasi vanhusasiakkaan asuntoa ja sen kalustusta, sitä miten hän pyrkii aktivoimaan vanhusta sekä sitä, miten hän nostaa vanhuksen vuoteesta pyörätuoliin. Ryhmä mietti yhdessä voisiko

huonetta kalustaa esteettömämmäksi, miten pyörätuoli kannattaisi sijoittaa ja miten asiakasta neuvoa. Projektipäällikkö totesi:

"Se oli hirmu hyvä koulutuspäivä. Siinä toteutui vähän tällainen ongelmalähtöinen oppiminen. Etsittiin yhdessä ratkaisuja niihin käytännön työtilanteisiin."

8.2 Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön koulutusmalleja

Vaikka koulutusten lähtökohta oli uuden teknologian mahdollisuuksien opetuksessa, koulutuspäivien sisällöt muuttuivat painotuksiltaan siten, että niissä käsiteltiin laajasti itsenäistä selviytymistä. Kouluttajat huomasivat myös, että osanottajilla oli usein liian vähän tietoa perinteisistäkin apuvälineistä, joten tietoa niistä ja kodinhoidon apuvälineistä lisättiin koulutusohjelmiin. Pitkäkestoisissa koulutuksissa ohjelmaa tarkennettiin osanottajien tarpeiden mukaan koulutuksen edetessä. Samalla pidettiin huolta siitä, että kaikki pääapuvälineryhmät - liikkumisen apuvälineet, kommunikaation apuvälineet, ympäristönhallintalaitteet - ja aivan uusin teknologia käsiteltiin.

Pitkäkestoisista koulutuksista suurin osa kuului ammattikorkeakouluopintoihin, joista opiskelijat saivat yhden, kahden, kolmen, viiden tai seitsemän opintoviikon suorituksen sosiaali- tai terveydenhuollon perus- tai täydennyskoulutukseensa.

Hankkeiden henkilöstön oma kouluttautuminen

Useassa hankkeessa kouluttaminen aloitettiin kouluttamalla omaa henkilöstöä. Uusi teknologia tuo jatkuvaa koulutustarvetta myös apuvälinealan asiantuntijoille. ITSE-hanke antoi mahdollisuuden nostaa omaa tietotaitotasoa sekä opiskella ja kokeilla rauhassa teknologian antamia mahdollisuuksia. Hanke myös lisäsi omia oppimistarpeita. Jotta hankkeiden tavoitteisiin päästäisiin, oli usein ensin itse hankittava lisää tietoa. Koulutusta hankittiin hankkeissa työskenteleville henkilöille, ohjausryhmän ja johtoryhmän jäsenille sekä muille hankkeen asiantuntijoille. He tekivät tutustumiskäyntejä, perehtyivät edistyneisiin apuvälinekäytäntöihin ja loivat yhteyksiä laitevalmistajiin ja palvelujen tarjoajiin. Suosituin tutustumiskohde oli Helsingin kaupungin Toimiva koti. Muita suosittuja vierailukohteita olivat valtakunnalliset sosiaali- ja terveysalan messut kuten Terve-Sos-messut, Apuvälinemessut ja Hyvä Ikä-messut. Tutustumiskäyntejä tehtiin myös asumispalveluyksiköihin, palvelukoteihin ja apuvälinekeskuksiin. Ohjausryhmien jäsenet osallistuivat hankkeittensa järjestämiin seminaareihin ja muihin koulutuksiin.

Maakunnallisen yhteistyöverkoston koulutus

Keski-Suomen ITSE-hanke oli Jyväskylän ammattikorkeakoulun koordinoima hanke, jossa toteutettiin seitsemän opintoviikon laajuinen apuvälineosaamisen koulutus (ks. myös Kurunsaari ja Vehmaskoski 2004). Yhteistyössä ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan ja hyvinvointiteknologian kanssa koulutettiin Keski-Suomen kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisista apuvälineosaamisen yhteistyöverkosto. Yhteistyötä koulutuksen järjestä-

misessä hanke teki myös sairaanhoitopiirin, vammaisjärjestöjen, yliopiston sekä apuväline- ja uuden teknologian yritysten kanssa.

Koulutuskokonaisuus rakentui viiden opintoviikon ydinkoulutuksesta ja kahden opintoviikon kouluttajakoulutuksesta. Koulutus rakentui lähijaksoista eli kontaktipäivistä, etätehtävistä, opintokäynneistä kotimaassa, opintomatkasta Ruotsiin ja opiskelijoiden kuntakohtaisten koulutustilaisuuksien järjestämisestä. Osanottajista nivoutui koulutuksen aikana tiivis asiantuntija- ja yhteistyöverkosto maakuntaan. He valmistivat osana koulutustaan apuvälinekäsikirjan avuksi kunnille.

Useat Jyväskylän ammattikorkeakoulun insinööri-, fysioterapeutti-, toimintaterapeutti- ja kuntoutuksen ohjaajaopiskelijat osallistuivat hankkeen järjestämiin koulutuspäiviin. Näin koulutukseen muodostui myös työelämän edustajien ja opiskelijoiden yhteistyö. Muutama kuntoutuksen ohjaajaopiskelija suoritti hankkeessa kahdeksan opintoviikon harjoittelun ja teki opin- näytetyönsä hankkeeseen liittyen. Jyväskylän ammattikorkeakoulun kuntoutusalan opetus- suunnitelmiin tulee syksystä 2004 lähtien entistä laajempi ja syvempi apuvälinetietouden opintokokonaisuus. Apuvälinetietoutta pyritään jatkossa lisäämään kaikkiin sosiaali- ja terve- salan opetussuunnitelmiin.

Pysyviä apuvälineteknologian koulutusjärjestelmiä

Pirkanmaan ITSE-hankkeen tavoitteena oli pysyvän itsenäisen suoriutumisen teknologian koulutusjärjestelmän luominen sosiaali- ja terveydenhuollon perus- ja/tai täydennyskoulutuk- seen Pirkanmaan ammattikorkeakoulussa (ks. myös Raninen 2004). Yksi painopistealue on hyvinvointiteknologian kehittäminen. Apuvälineteknologian koulutusten järjestämiseen se haki yhteistyökumppaneiksi alueella toimivia apuvälineyrityksiä, potilas- ja vammaisjärjestö- jä sekä sairaanhoitopiirin ja alueen muiden korkeakoulujen apuväline- ja teknologia-alan asi- antuntijoita.

ITSE-hankkeen tuloksena Pirkanmaan ammattikorkeakoulun koulutustarjottimelle saatiin ai- kaan

- 20 opintoviikon terveysteknologian ammatilliset erikoistumisopinnot "Fyysisen ympäris- tön suunnittelu ja terveysteknologia itsenäisen suoriutumisen tukena". Kohderyhmänä on kuntien sosiaali-, terveys- ja teknisen toimen henkilöstö. Koulutuksessa on tarkoitus saa- da syntymään syvää osaamista, joka antaa koulutetuille henkilöille valmiudet toimia omissa työpaikoissaan ja verkostoissaan paikallisesti ja organisatorisesti asiantuntijoina ja tukihenkilöinä.
- kolmen opintoviikon "Terveysteknologia toimintakyvyn tukena" –täydennyskoulutuskurs- sit avoimen ammattikorkeakoulun tarjontaan. Kokonaisuudet on tarkoitettu toteutetta- vaksi kunnissa ja niihin osallistuu kotihoidon, asumispalveluyksiköiden ja palvelukes- kusten henkilöstöä esimiehineen. Koulutuksessa integroidaan samoja asiakkaita kotona ja intervallipaikoilla tai palveluasunnoissa hoitavat tahot, myös kuntoutuksen henkilöstö. Koulutukseen kuuluu mm. tutustuminen oman terveyskeskuksen apuvälinetoimintaan, apuvälinelainaamoon ja sen käytäntöihin sekä siellä toimiviin henkilöihin, pienryh- mäkäynnit asiakkaiden kotona toimintakyvyn ja apuvälinetarpeen arvioimiseksi ja ohjaa- miseksi sekä oma ergonomia ja apuvälineiden käyttö.

- perus- ja jatkotutkintoon johtavaan koulutukseen eli hoitotyön koulutusohjelmiin, geronomien, erikoistumisopintojen ja jatkotutkinnon opetussuunnitelmiin ja toteutuksiin itsenäistä suoriutumista tukevia apuväline- ja teknologiaosaamisen aihealueita.
- tutkintoon johtavaan koulutukseen on vapaasti valittavissa opinnoissa tarjolla yhden opintoviikon laajuinen "Terveysteknologia toimintakyvyn tukena" -kurssi.

Pirkanmaan neljä korkeakoulua, Tampereen teknillinen yliopisto, Tampereen yliopiston terveystieteen laitos, Tampereen ammattikorkeakoulu ja Pirkanmaan ammattikorkeakoulu ovat yhdessä suunnitelleet ja toteuttaneet kolmen opintoviikon laajuiset yhteiset opinnot nimellä "Käyttäjäkeskeisen terveysteknologian suunnittelun ja arvioinnin perusteet".

Lisäksi Tampereen ammattikorkeakoulun opiskelijat suorittavat joitakin opintokokonaisuuksiaan projekteina liittyen Pirkanmaan ammattikorkeakoulun ITSE-tilaan ja tutustuvat itsestä suoriutumista tukevaan teknologiaan sekä virtuaaliseen mallinnukseen.

Koulutusjärjestelmä on osa Pirkanmaan ammattikorkeakoulussa vakituisesti toimivaa järjestelmää. Sillä on suunnittelu-, toteuttamis- ja koordinointiorganisaatio, rahoitus tukeutuu olemassaoleviin koulutuksen rahoitusjärjestelmiin ja markkinointi tapahtuu yhdessä korkeakoulujen muun koulutuksen markkinoinnin kanssa.

Sairaanhoitopiirin yhteistyöverkoston kouluttautuminen

Satakunnan ITSE-hankkeen toteutti PrizzTech Oy yhteistyössä sairaanhoitopiirin kanssa (ks. myös Rintala 2004). Koulutusten toteutukseen osallistui alueen ammatillisia oppilaitoksia ja muita toimijoita. Koulutus kohdistui kuntien sosiaali- ja terveystoimen ja sairaanhoitopiirin edustajista muodostuneen yhteistyöverkoston apuvälineosaamisen lisäämiseen. Verkoston 25 jäsentä ovat asiakastyötä tekeviä apuväline-, kuntoutus- ja asumispalvelujen ammattilaisia. Koulutuspäiviä oli kahden vuoden aikana kaikkiaan 14.

Koulutus jakautui verkostokoulutukseen, toimialojen sisältökoulutukseen ja tietojärjestelmä-koulutukseen. Sen tarkoituksena oli, että osanottajat oppivat ajattelemaan laajasti, ratkomaan ongelmia, hankkimaan tietoa ja tekemään yhteistyötä. Koulutus koostui luennoista, alustuksista, keskusteluista, ryhmätyöskentelystä ja etätehtävistä. Koulutuksessa käytettiin hyväksi myös osanottajien omaa asiantuntemusta. Kymmenisen halukasta verkoston jäsentä toimi luennoijana tai keskustelujen alustajana, jolloin koulutukseen saatiin mukaan läheinen näkökulma käytännön työstä. Koulutusteemoista tuotettiin myös kirjallista ja sähköistä tiedotus- ja koulutusmateriaalia. Koulutusosiot ovat monistettavissa ja toistettavissa verkoston uusille jäsenille.

Apuvälinetuutorikoulutus

Varsinais-Suomen ITSE-hankkeen päätoimija oli Turun ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysala. Kouluttajakumppaneina olivat sairaanhoitopiiri, vammais- ja sairausjärjestöjä, apuvälineyrityksiä ja muita apuvälinealan asiantuntijoita. Opiskelijat suorittivat kolmen opintoviikon "apuvälinetietouden koulutuksen" tai viiden opintoviikon pituisen "apuvälinetuutorikoulutuksen" (ks. myös Uusitalo et al. 2004). Koulutus rakentui lähijaksoista eli koulutuspäivistä,

opintokäynneistä ja etätehtävistä. Kaikille yhteisen apuvälinetietoutta sisältäneen koulutuksen jälkeen tuutoreiksi koulutautuvat suorittivat kahden opintoviikon lisäopinnot pienryhmätyöskentelynä ja etätehtävinä. Opiskelijat keräsivät oman portfolion, joka sisältää monipuolista ja ajankohtaista apuvälinetietoutta, he saivat henkilökohtaista ohjausta sekä valmistivat ja toteuttivat ohjaus- ja neuvontatilaisuuksia omilla paikkakunnillaan. Lisäksi he saivat tietotekniikan perusohjelmien käyttökoulutuksen (16 t), josta he saivat erillisen todistuksen. ITSE-hankkeen ohjausryhmä osallistui aktiivisesti hankkeen koulutustoimintaan ja ohjasi tuutorikoulutuksen pienryhmiä. Koulutuksiin osallistuneista noin 80 henkilöstä 17 koulutautui tuutoriksi. Hankkeesta tehtyjen selvitysten mukaan koulutuksen tavoitteet toteutuivat hyvin, osanottajien ohjaustaidot kehittyivät ja heidän apuvälinetietoutensa lisääntyi koulutuksen aikana.

Koulutuksessa rakennettiin tuutorikoulutuksen malli ja tuutorin tehtäväkuvaus ja verkotuttiin tuutoritoimintaan hankkeen päättymisen jälkeen. Tuutoriryhmä on hakenut yhteistyökumppanikseen Turussa toimivan vammais- ja sairausryhmäjärjestöjen yhteistyöjärjestön.

Kommunikaatio-osaamisen koulutus

Uudenmaan ja Pohjois-Pohjanmaan ITSE-hankkeet olivat koulutus- ja tiedotushankkeita, joiden tarkoituksena oli lisätä kuntien sosiaali- ja terveystoimen henkilöstön tietoa puhetta tukevasta ja korvaavista kommunikointimenetelmistä. Uudenmaan kommunikointiapuvälinekoulutuksen ja Pohjois-Pohjanmaan Kommunikointi arjessa -koulutuksen koulutusmalli oli samankaltainen.

Tiiviillä, lyhyellä koulutuksella annettiin perustieto kommunikoinnin vaihtoehtoisista tavoista mahdollisimman laajalle työntekijäjoukolle. Kun useat työntekijät työyhteisössä osaavat huomioida kommunikointimahdollisuuksien toteuttamisen omassa työssään, heidän asiakkaitensa mahdollisuudet tulla ymmärretyiksi paranevat huomattavasti. Koulutus koostui kahdesta puolen päivän pituisesta kokonaisuudesta: teoriaosuudesta ja työpajasta. Työpaja oli vapaaehtoinen ja se toteutettiin muutama viikko teoriaosuuden jälkeen. Työpajaan osallistuivat yleensä ne henkilöt, jotka teoriaosuudessa syttyivät asialle ja tunsivat halua syventää saamaansa tietoa ja kokeilla sitä käytännössä. Kun jaksojen väli oli muutama viikko, työntekijät ehtivät miettiä teoriaosuuden siivittämänä tilanteita omassa työssään, motivoitua osallistumaan työpajatyöskentelyyn eivätkä ehtineet unohtaa teoriaosuudessa oppimaansa. Työpajoissa osanottajat kokeilivat erilaisia kommunikoinnin apuvälineitä ja valmistivat itse päiväkarttoja, kuvatauluja ja muita, omia asiakkaitaan hyödyttäviä apuvälineitä työpaikoilleen.

Uudenmaan hankkeessa järjestettiin lisäksi koulutuspäivä sosiaali- ja terveystoimen oppilaitosten opettajille. Heidät perehdytettiin puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin ja he saivat aineistopakettia, jota voivat käyttää omassa opetustyössään. Terveystoimen henkilöstön aktivoimiseksi koulutuksiin muutamissa kunnissa kokeiltiin mallia, jossa osastonhoitajat perehdytettiin ensin aiheeseen. Koulutuksen päätteeksi heidän kanssaan yhdessä suunniteltiin, miten henkilöstön koulutus kunnassa järjestetään. Projektipäällikön mukaan niissä kunnissa, missä osastonhoitajat perehtyivät asiaan ensin, terveydenhuollon henkilöstön osallistuminen koulutukseen oli suurempaa kuin muissa kunnissa.

8.3 Opiskelijoiden koulutus

Kaikkien alueellisten ITSE-hankkeiden seminaareihin ja yleisiin koulutustilaisuuksiin osallistui runsaasti sosiaali-, terveys- ja teknisen alan oppilaitosten, ammattikorkeakoulujen ja ammatti-instituuttien opiskelijoita. Useat hankkeet tarjosivat opiskelijoille myös harjoittelupaikan. Opinnäytetöitä valmistui 19. Osa hankkeista järjesti myös suoraan opiskelijoille suunnattua omaa apuvälineteknologian koulutusta. Useaan hankkeeseen osallistui sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden lisäksi teknisen alan ja tradenomiopiskelijoita.

Sairaanhoitopiirin ja ammattikorkeakoulun koulutusyhteistyö

Pohjois-Savon ITSE-hanke, jonka päätoimija oli yliopistosairaalan kuntoutusyksikkö, järjesti kommunikaatiota, ympäristöhallintajärjestelmiä ja asunnonmuutostöitä koskevia koulutustilaisuuksia Pohjois-Savon ammatti-instituutin lähihoitajaopiskelijoille ja Pohjois-Savon ammattikorkeakoulun fysioterapia-, toimintaterapia- ja rakennusinsinööriopiskelijoille. Hankkeen projektipäällikkö oli tyytyväinen yhteistyöhön ammatillisen koulutuksen kanssa. Hän totesi ammattikorkeakoulun ja ammatti-instituutin kanssa järjestettyjen koulutusten onnistuneen hyvin ja saavuttaneen suosiota. Sekä opiskelijoiden että heidän opettajiensa antama palaute on ollut hyvää. Erityisen tyytyväinen hän oli siitä, että rakennusalan koulutuslallalla oltiin kiinnostuneita opettamaan opiskelijoille esteettömän asumisen suunnittelua ja apuvälineiden ympäristövaatimuksia. Koulutuksen järjestäminen hankkeen ja oppilaitosten välillä oli projektipäällikön mukaan mielenkiintoista, mutta hankalaa. Vaikka hankkeessa toimittiin koulutuksen suunnittelussa noin vuoden aikajänteellä, se ei ammattikorkeakoulun eri osastoja ja opiskelijoiden opintokokonaisuuksia ajatellen ollut riittävän pitkä. Suunnitteluun olisi pitänyt lähteä huomattavasti aikaisemmin, jotta esimerkiksi tekniikan puolen opiskelijoita olisi saatu mukaan enemmän kuin saatiin. Koulutus jatkuu Pohjois-Savon ammattikorkeakoulun ja ammatti-instituutin yhteisinä apuvälineteknologiakursseina.

Opiskelijoiden ja ammattilaisten yhteiskoulutus

Pohjois-Savon ITSE-hankkeessa kokeiltiin myös opiskelijoiden ja työelämässä olevien henkilöiden kouluttamista yhdessä. Koulutuksen aiheena oli asunnonmuutostyöt, ympäristöhallintajärjestelmät ja yleensä teknologia. Osallistujat olivat kunnissa työskenteleviä sosiaali-, terveys- ja rakennustoimen ammattilaisia ja fysioterapeutti-, toimintaterapeutti- ja rakennusinsinööriopiskelijoita. Koulutusmallissa ammattilaisten kaksipäiväisen koulutuksen toinen päivä on yhteinen opiskelijoiden kanssa. Sitä ennen opiskelijat saivat aiheesta perusopetusta omassa koulutuksessaan niin, että he pystyivät osallistumaan koulutukseen ammattilaisten kanssa. Sekä ammattikorkeakoulun opettajat ja opiskelijat että koulutukseen osallistuneet ammattilaiset olivat koulutuksiin tyytyväisiä. Ammattilaiset tuovat koulutukseen työelämän näkökulmaa ja kokemusta ja opiskelijat ennakkoluulottomuutta ja tuoreutta. Ryhmien välille syntyy heidän välillä vuorovaikutusta, josta molemmat ryhmät hyötyvät. Koulutuksen järjestäjiltä vaatii taitoa suunnitella koulutuksen rakenne sellaiseksi, että työelämän ihmiset eivät tylsisty, ja että koulutus ei ole opiskelijoille liian vaikea. Tällä mallilla voidaan täydennyskoulutusta tarjota pienellekin ammattilaisryhmälle kerralla, koska peruskoulutusta järjestetään joka tapauksessa.

Opiskelijoiden harjoittelu

Keski-Pohjanmaalla ammattikorkeakoulun sosiaalialan opiskelijat vastasivat hankkeen järjestämien seniorien ja kehitysvammaisten atk-kurssien suunnittelusta ja toteutuksesta harjoittelunaan. Opiskelijoita oli harjoittelussa 14 ja opintoviikkoja heille kertyi yhteensä 47. Opiskelijat järjestivät ikäihmisille tietokoneen käytön tutustumiskursseja sekä matkapuhelimen käytön opastusta. Kun kiinnostus kursseja kohtaan ikäihmisten piirissä lisääntyi, opiskelijat suunnittelivat 15 tunnin opintopaketin tietokoneen käytön perusteisiin. He valmistivat koulutusmateriaalin ja toteuttivat opetuksen itsenäisesti. Opiskelijat olivat tyytyväisiä saamaansa opiiin harjoittelussaan. Projektipäällikön mukaan heiltä tuli paljon positiivista palautetta juuri siitä, että hankkeen puitteissa he pääsivät tekemään konkreettista ohjaustyötä ja vastamaan itse koko ”projektin” eli koulutuksen suunnittelusta ja toteutuksesta.

Neljän ammattikorkeakoulun opiskelijat osallistuivat osana harjoitteluaan ITSE-hankkeen Näyttelykodin toteuttamiseen Terve-Sos -messuilla Lahdessa v. 2003. Mukana oli fysioterapeutti- ja sosionomiopiskelijoita sekä yksi apuvälineteknikko-opiskelija, joka teki harjoitteluaan myös Stakesissa näyttelykodin suunnittelussa. Opiskelijat ohjasivat messuvieraita Arki-kokemuksia vammaisuudesta -polulla, jossa vieraat saivat kokeilla apuvälineiden käyttöä.

Pirkanmaalla yksi geronomiopiskelija ja viisi fysioterapeuttiopiskelijaa suoritti harjoittelunsa ITSE-hankkeessa yhteensä 40 opintoviikon ajan. He muokkasivat ehkäisevien kotikäyntien lomakkeistoa ja suorittivat noin 45 ehkäisevää kotikäyntiä pilottikunnissa ja kartoittivat apuvälineiden käyttöä sekä käynnistivät ITSE-tilan toimintoja.

Sosiaali-, terveys- ja tekniikan alan lisäksi harjoitteluissa on ollut mm. kaupallisen alan opiskelijoita. Useassa hankkeessa opiskelijat tekivät harjoittelunaan hankkeiden kotisivuja. Keski-Pohjanmaan hankkeen APURI-verkkopalvelu on tehty harjoitteluna. Etelä-Savon ITSE-hankkeen kiertävän apuvälinenäyttelyn kokoamisessa mukana oli kolme ammattikorkeakoulun sosiaalialan opiskelijaa. Yksi sosionomiopiskelija opetti harjoittelunsa aikana ikäihmisille ATK-perustaitoja. Kainuun ITSE-hankkeessa ammattioppilaitoksen sosiaali- ja terveysalan opiskelijat ja ammattikorkeakoulun kaupan ja hallinnon alan opiskelijat yhdessä toteuttivat hankkeen messutapahtuman. Ammattikorkeakoulun harjoittelussa ollut opiskelija hoiti kokonaan asiakashankinnan ja muun markkinoinnin. Pirkanmaalla sosiaali- ja terveydenhuollon sihteerien erikoistumisopintojen ryhmä suoritti harjoitteluaan järjestämällä ITSE-hankkeen päättöseminaarin.

8.4 Vammaisten henkilöiden, ikäihmisten ja omaisten koulutukset

Useat hankkeet järjestivät kaikille avoimia seminaareja, joihin osallistui myös apuvälineiden tarvitsijoita ja heidän läheisiään. Muutamissa hankkeissa ikäihmiset ja vammaiset henkilöt olivat omana kohderyhmänään. Joissain hankkeissa oli myös asiakaskohtaisia tai asiakkaiden perheiden koulutuksia esimerkiksi tietokoneohjelmien käyttöön.

Senioreiden atk-kurssit

Keski-Pohjanmaan hankkeessa kehitettiin internetiin alueellinen verkkopalvelu kaikkien käyttöön. Palvelun pysyvyys hankkeen päättymisen jälkeen haluttiin taata kouluttamalla sille käyttäjiä. Kohderyhmäksi valittiin ikäihmiset, joille alettiin järjestää senioreiden atk-kursseja. Hankkeen aikana yli 100 seniorikansalaista sai 15 tunnin tietotekniikkaopin, johon sisältyi

sähköpostin ja internetin käytön opetus. Kaikki kurssilaiset saivat oman sähköpostiosoitteen ja he perehtyivät hankkeessa kehitetyn verkkopalvelun käyttöön. Henkilöt, joilla ei ollut kotona tietokonetta ohjattiin kirjastoon.

Koulutuksessa lähdettiin ajatuksesta tarjota mahdollisimman yksilöllistä opetusta, vaikka toimittiinkin ryhmissä. Kurssin alussa opiskelijoille tarjottiin myös mahdollisuutta ohjaajien kotikäynteihin.

Seniorikurssien tavoitteet olivat selkeät ja saavutettavissa: että pelko ja epävarmuus poistuisi ja tulisi rohkeutta opetella ja käyttää konetta. Projektipäällikön mukaan siinä onnistuttiin. Kurssiesitteen kanteen saatiin 86-vuotias kurssilainen. Kurssin aikana hänellä ei ollut vielä kotonaan konetta. Kurssin päätyttyä hän oli kertonut projektipäällikölle, että kävi käyttämässä seinän takana asuvan tyttärensä konetta, mutta harkitsi oman hankkimista ja oli ajatellut: *"Tommoinen kannettava olisi hänelle ehkä mukavampi, kun se mahtuisi paremmin."*

Kurssit markkinoitiin eläkeläis- ja vammaisyhdistysten kautta. Kaikkia innokkaita opiskelijoita oli vaikea mahduttaa kursseille. Kurssin maksuttomuus oli varmasti yksi syy suureen suosioon, mutta kiinnostus kurssia kohtaan kertoo myös ikääntyvien henkilöiden halusta olla osa tietoyhteiskuntaa. Sähköposti ja kotisivut luovat myös uuden yhteyden vanhempien, lasten ja varsinkin isovanhempien ja lastenlasten välille.

Kehitysvammaisten aikuisten atk-kurssit

Keski-Pohjanmaalla järjestettiin atk-opetusta myös kehitysvammaisille aikuisille. Perushankkeessa toteutettiin yksi koulutus kuuden hengen koeryhmälle. Koska kokemukset kurssista olivat molemmin puolin hyvät, järjestettiin jatkohankkeessa 5 - 6 uutta kurssia. Kaikkiaan atk-opetusta sai 25 kehitysvammaista henkilöä. Suurin osa kurssilaisista osasi lukea, mutta joillain kursseilla oli mukana myös lukutaidottomia osallistujia. Kurssilaisten omat toiveet ja kyyt koneen käytön suhteen olivat suunnittelun lähtökohta. Kurssilaisten etsimisessä olivat apuna joko kunnan kehitysvammahuollosta vastaava henkilö tai työkeskuksen henkilöstö.

Kurssit herättivät suurta kiinnostusta sekä kehitysvammaisten itsensä että heidän omaistensa piirissä. Kurssilaisten omaiset olivat innoissaan järjestetystä koulutuksesta. He olivat mielisään siitä, että atk-koulutusta järjestettiin myös kehitysvammaisille ihmisille, koska hekin ovat kiinnostuneita tietokoneista ja haluavat oppia käyttämään niitä. Heidän mielestään atk-koulutuksen järjestäminen lisäsi kehitysvammaisten osanottajien tasa-arvoa muihin ihmisiin nähden.

Tietokoneet tarjoavat kehitysvammaisille monenlaisia mahdollisuuksia kommunikointiin, oppimiseen, tiedon hankintaan ja yhteyksien pitoon. Kehitysvammaisille lapsille tietokone on jo varsin tuttu kuntoutuksen, opiskelun ja viihteen väline, mutta aikuisille vielä vieras. Keski-Pohjanmaalla toteutetut kurssit antavat hyvän mallin kurssien järjestämiseen esimerkiksi kuntien kansalaisopistoissa tai kunnan omana toimintana. Kuten tässä esimerkissä, kunnat voisivat hyödyntää opiskelijoita ja antaa heille opiskeluun liittyvänä harjoitteluna vastaavan toiminnan järjestämistä.

Puhevammaisten henkilöiden ja heidän avustajiensa kommunikointikurssit

Pohjois-Savon ITSE-hanke kokeili ryhmämuotoista ohjausta bliss-kieltä käyttäville puhevammaisille ja heidän avustajilleen. Sen tarkoituksena oli kommunikoinnin sisällön syventäminen ja kommunikoinnin apuvälineen monipuolinen käyttö. Aikuisia bliss-kielen käyttäjiä on alueella vähän, joten heillä on vähän mahdollisuuksia kommunikoida toisten bliss-kielen käyttäjien kanssa. Kotiympäristössä heidän vuorovaikutuksensa on usein eleiden ja ilmeiden varassa, jolloin puhetta korvaavan kommunikaatiokeinon käyttö jää vähälle harjoittelulle. Usein vaihtuvat avustajat eivät liioin aina ymmärrä puhevammaisen henkilön tarvetta kommunikoinnin apuvälineen käyttöön ja saattavat jopa kokea apuvälineen käytön hankalana, vaativana ja aikaa vievänä. Esimerkkinä tästä on ohjausryhmään tullut avustaja, joka heti ryhmän alussa ilmoitti, että *he ovat ajatelleet, että asiakkaan tietokone voitaisiin antaa pois, koska käyttäjä ei tarvitse sitä, hermostuu siihen ja he (avustajat) ymmärtävät häntä muutenkin*. Ryhmän aikana ajatus kuitenkin muuttui.

Ryhmäläisten antama palaute ohjausryhmästä oli erittäin myönteistä ja kannusti jatkamaan ja kehittämään ryhmämuotoista toimintaa puhevammaisten asiakkaiden seuranta- ja ohjausmenetelmänä. Hankkeessa ideoitiin omaehtoisesti kokoontuvia vertaisryhmiä kommunikoinnin apuvälineen käyttäjille, heidän avustajilleen ja omaisille vahvistamaan apuvälineavusteista kommunikointia.

Puhevammaisten kommunikaatiokoulutuksen malli

Pohjois-Pohjanmaan ITSE-hankkeessa suunniteltiin koulutusmalli puhevammaisten kommunikaatiokurssille, joka toteutetaan esimerkiksi yhteistyössä kansalaisopistojen kanssa. Kurssi on tarkoitettu aikuisille ja ikääntyville henkilöille, joilla on käytössään kommunikoinnin apuväline kuten kuvamateriaalia, viittomia tai kommunikoinnin tekninen apuväline. Puhevammaisen henkilö osallistuu kurssille yhdessä omaisensa, avustajansa tai lähityöntekijänsä kanssa ja he työskentelevät työparina. Kurssilla annetaan ideoita ja selviytymiskeinoja puhevammaisen henkilön ja hänen läheisensä vuorovaikutukseen. Koulutuksessa käytetään myös internetiä puhevammaisten henkilöitten apuna ja etsitään keinoja, miten luku- ja kirjoitusvaikeuksia omaava henkilö voi hyödyntää internetiä. Kurssin pituus on 12 tuntia, joka toteutetaan kahdeksana 1,5 tunnin jaksena.

Malli jäi suunnitteluasteelle, koska kurssille ei löytynyt osanottajia. Kouluttajaksi löydettiin puheterapeutti ja kansalaisopisto järjestämään koekurssi. Tiedotus kurssista oli laaja potilasjärjestöjen, terveyskeskusten puheterapeuttien ja kansalaisopiston kautta. Se ei kuitenkaan saanut puhevammaisia ja heidän läheisiään lähtemään kurssille. Osanottajilta olisi peritty 15 €:n osallistumismaksu henkilöltä, mikä saattoi olla joillekin osallistumisen este. Hankkeen projektipäällikkö pohti, olisiko asiasta ollut syytä järjestää ensin yleinen tiedotustilaisuus, jossa olisi kerrottu kurssista. Tiedotustilaisuuteen olisi ehkä matalampi kynnys tulla kuin sitoutua suoraan kahdeksan kerran koulutukseen. Tarvetta kurssille hänen mukaansa kuitenkin on.

Näkövammaisten tietotekniikkakoulutus

Kanta-Hämeen ITSE-hanke järjesti yhteensä kymmenisen tietokoneavusteisen tiedonhallinnan kurssia näkövammaisille henkilöille (ks. myös Saukkonen et al. 2004). Näkövammaisella

tietokoneen käytön opettelussa ongelmat ovat monikertaiset verrattuna näkeviin. Tietotekniikka on kuitenkin heille pääsy jonkinlaiseen tiedon hallintaan ja asiointiin. Hankkeessa karotettiin tietokoneen käytön esteitä ja ongelmia siinä ja kuvattiin koulutusinterventiovaikutus näihin ongelmiin. Näiden perusteella luotiin pysyvä järjestelmä siitä, miten alueellisesti sairaanhoitopiirissä järjestetään näkövammaisten tietokoneen käytön opetus. Sairaanhoitopiirin kuntoutusohjaaja kerää alueelta koulutusta tarvitsevat henkilöt kurssiksi, näkövammaisten paikallisyhdistys toteuttaa koulutuksen, ostaa koulutustyövoiman. Näkövammaisten keskusliitolta tai vastaavalta ja tekee yhteistyötä kansalaisopiston kanssa. Koulutus voidaan toteuttaa asiakkaan kotipaikkakunnalla ja tarvittaessa kotikäynnein oman koneen äärellä.

8.5 Koulutusten arviointia

Kunnat ottivat hankkeiden tarjoaman koulutuksen myönteisesti vastaan. Koulutuksiin osallistui runsaasti väkeä. Se johtui ennen kaikkea työyhteisöjen esimiesten myönteisestä suhtautumisesta koulutuksen tarpeellisuuteen. Useissa työyhteisöissä esimiehet pitivät koulutuksiin osallistumista itsestään selvyytenä ja merkitsivät koulutuksen työvuorolistoihin. Se mahdollisti työyhteisön kaikkien työntekijöiden osallistumisen, vaikka ei ehkä ollutkaan kaikille mieleen. Osassa työyhteisöjä osallistuminen koulutuksiin on ollut työntekijöiden oman aktiivisuuden ja kiinnostuksen varassa. Osa työntekijöistä kiinnostuu heti, osa tarvitsee muita edelläkävijäksi. Esimerkki yhdestä kunnasta:

"Ensin, että ei, ei tähän teknologiakoulutukseen en halua lähteä. Sitten kun ne kaksitoista ihmistä, kuusi paria, siihen on lähtenyt - niin nytpä siellä onkin jo sellaista, että ne, jotka eivät lähteneet mukaan, ovat jo kateellisia."

Koulutusten maksuttomuus edesauttoi koulutuksiin osallistumista. Osallistuminen koulutuksiin oli aktiivisempaa kunnissa, joissa ei ollut paljon hyvinvointiteknologiaan liittyviä hankkeita kuin kunnissa, joissa oli paljon hanketarjontaa.

Koulutukseen osallistuminen vaatii motivaatiota, halua oppia, kiinnostusta aiheeseen. Koulutusten järjestäminen innostaviksi ja kiinnostaviksi vaatii suunnittelua ja opiskelijoiden motiivointia. Eräs projektipäälliköistä antoi ikääntyville naistyöntekijöille tarjottavaan teknologiakoulutukseen ohjeeksi, että tulee edetä pienin askelin oppijalähtöisesti. Koulutukset tulee viedä työntekijöiden luo ja antaa opetus ositettuna niin, että sisältö päätetään edellisen koulutustapahtuman yhteydessä tai koulutustapahtumien välillä. Monimuotoisen osanottajajoukon aktivoiminen ja tarpeisiin vastaaminen sekä motivaation ylläpitäminen on haasteellinen tehtävä kokeneellekin kouluttajalle.

Joidenkin henkilöiden koulutusmotivaatiota häytti se, että he kokivat apuvälineet vieraaksi asiaksi eivätkä nähneet apuvälineasiaa osana omaa työtään tai kokivat uuden teknologian liian haastavana. Yhdessä hankkeessa koulutuksiin osallistuneet kotihoitohenkilöstön työntekijät olivat pohtineet, miksi heidän pitäisi tietää apuvälineistä, koska se on fysioterapeuttien asia. Asiakkaitensa tavallisista apuvälineistä he mielestään tietävät riittävästi ja korkeaa teknologiaa vaativat apuvälineet eivät heidän mielestään kuulu heidän työhönsä. Useat projektipäälliköt totesivat, että erityisesti kotihoidossa toimii paljon aikuisen ikään ehtineitä naisia, joille ei tietokone eikä aina kännykkäkään kaikkine vaihtoehtoineen ole tuttu. Eräs kotipalvelun työntekijä oli todennut tietotekniikasta puhuttaessa:

"Mulla on eläkkeelle enää kymmenen vuotta. Kyllä mä jotenkin selviän sinne saakka. Ei mun tarvitse sitten atk:ta käyttää."

Kun työntekijät pääsivät tutustumaan apuvälineisiin käytännössä, he alkoivat ymmärtää niiden yhteyden omaan työhönsä ja oman osuutensa merkityksen asiakkaitensa hyvinvoinnin edistämisessä.

Hankkeiden projektipäälliköt arvioivat pääsääntöisesti koulutukset onnistuneiksi. Koulutuksille asetetut tavoitteet olivat realistisia ja niihin päästiin. Kouluttajina toimivat apuvälinepalvelujen asiantuntijat sekä apuvälineyrittäjät, jotka kertoivat edustamistaan laitteista ja välineistä sekä esittelivät niitä apuvälineäyttelyissä. Osanottajille syntyi hyvä käsitys koulutuksissa käsitellyistä asioista. Perustietämys apuvälinepalveluista lisääntyi. Laajemmissa koulutuskokonaisuuksissa osallistujat oppivat ymmärtämään kokonaisuuksia, kuntataloutta, kilpailuttamista ja hankintaperiaatteita. Joidenkin opiskelijoiden palautteista tuli ilmi, että he nyt vasta huomasivat työnsä olevan osa isompaa palvelukokonaisuutta.

Hankkeet keräsivät palautetta koulutuksistaan. Projektipäälliköiden kertoman mukaan paikalliset koulutukset oli koettu tarpeelliseksi ja käytännön työtä hyödyttäväksi. Osanottajien mielestä aihealueet olivat ajankohtaisia ja tärkeitä. Hankkeet käyttivät saamiaan palautteita koulutustensa arviointiin ja pyrkivät käyttämään niitä hyväksi uusien koulutustilaisuuksien suunnittelussa. Erityisesti toistuvien koulutustilaisuuksien järjestämisessä niistä oli apua. Varsinkin kommunikaatioon liittyvissä koulutuksissa oli tullut paljon palautetta, että he eivät ole tienneet "mitään" ja ovat saaneet koulutuksesta työhönsä helpotusta. Näissä koulutuksissa ei huonoa palautetta koulutusten sisällöistä yleensä tullut.

Erityisesti useissa jatkohankkeissa kysyttiin myös apuvälineiden käyttäjien ja heidän omaistensa mielipiteitä koulutuksista. Palautteita kerättiin asiakkailta mm. apuvälineäyttelyissä, tietotekniikkakoulutuksissa, kommunikaation apuvälineiden koulutuksissa. He pitivät tilaisuuksia hyödyllisinä ja tarpeellisinä ja kaipasivat jatkoa yhtäläillä puhevammaisten kommunikointiin kuin tietotekniikkaan liittyviin koulutuksiin.

9 Asumiseen ja kommunikointiin liittyvän apuvälineteknologian osaamisen kehittyminen

Tässä luvussa kuvataan ITSE-hankkeen ydinalueiden, asumiseen ja kommunikointiin liittyvän teknologian asiantuntijuuden ja osaamisen kehittymistä ITSE-hankkeen aikana. Kuvaus perustuu osaamisen arviointi -kyselytutkimuksen tuloksiin. Aineiston analysoinnista on vastannut VTM Maarit Valtari.

Osaamisen arviointi -kyselyn tarkoituksena oli kuvata alueellisiin ITSE-hankkeisiin osallistuneiden henkilöiden asumiseen ja kommunikointiin liittyvän apuvälineteknologian osaamista ITSE-hankkeen alkaessa ja päättyessä.

Sekä alku- että loppuarvioinneissa etsittiin vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Kuinka hyväksi hankkeeseen osallistuneet henkilöt itse arvioivat apuvälineteknologian osaamisensa?

2. Onko apuvälineteknologian osaamisessa eroja hankkeeseen osallistuneiden henkilöiden toimialasektorin (terveydenhuolto vs. sosiaalihuolto) suhteen?
3. Mitkä apuvälineteknologian osaamisalueet osataan parhaiten ja mitkä huonoinen?

Hankkeen päätyttyä arvioitiin lisäksi ITSE-hankkeessa annetun koulutuksen laajuuden yhteyttä osaamisarviointeihin.

9.1 Kyselyn toteutus

Kyselylomake

Osaamisen arviointi -kyselyn (Liite 4) alussa oli vastaamisohjeet. Lomake sisälsi vastaajan taustaa ja apuvälineosaamista koskevia kysymyksiä. Taustatietoina kysyttiin hankkeen toiminta-alue, vastaajan rooli hankkeessa, toimialasektori, työtehtävä ja koulutus.

Vastaajat arvioivat omaa asumiseen ja kommunikointiin liittyvää apuvälineosaamistaan kahdeksassa, ITSE-hankkeen tavoitteiden kannalta oleellisessa, kansainvälisen apuvälineluokituksen (ISO 9999) mukaisessa apuvälineryhmässä. Nämä olivat 1. Tietokone ja yleisimmät ohjelmat (esim. tekstinkäsittely ja internet), 2. Tietokoneen erikoisohjelmat ja tulostuslaitteet mukaan lukien erikoisnäytöt, 3. Erikoispuhelimet ja puhelimen käytön apuvälineet, 4. Puheluvälineiden lähikommunikointivälineet (esim. kommunikointilaitteet, lähikommunikointiohjelmat), 5. Ympäristönhallintajärjestelmät, 6. Henkilökohtaiset turvahälytysjärjestelmät, 7. Valvontajärjestelmät, 8. Hälytys- ja merkinantovälineet.

Kunkin apuvälineryhmän osaamista kartoitettiin kuudella eri apuvälinealan perusosaamista mittaavalla kysymyksellä. Osaamisalueet olivat 1. Tiedän miten nämä apuvälineet voivat auttaa asiakasta, 2. Osaan itse käyttää näitä apuvälineitä, 3. Osaan ohjata asiakkaan oikean henkilön luokse näiden apuvälinetarpeiden arviointia ja käytön opetusta varten, 4. Osaan arvioida asiakkaan apuvälinetarvetta (apuvälineiden tarpeen arviointi asiakkaan kanssa ja laitteen valinta), 5. Osaan ohjata asiakasta näiden apuvälineiden käytössä ja 6. Osaan seurata näiden apuvälineiden käyttöä (käytön seuranta ja avun hankinta ongelmatilanteissa). Osaamisalueet kuvaavat perusasioita, jotka jokaisen apuvälineen käyttäjää lähellä työskentelevän henkilön tulisi hallita. Osaamisalue 4 eli 'Osaan arvioida asiakkaan apuvälinetarvetta' kuvaa perusosaamista siltä osin, että jokaisen työntekijän tulisi osata tunnistaa apuvälineen tarve, mutta yksityiskohtainen apuvälineen tarpeen arviointi ja laitteen valinta edellyttää apuvälinealan erityisosaamista.

Lisäksi vastaajat arvioivat osaamistaan yleisesti asumiseen ja kommunikointiin liittyvien apuvälineiden tiedonhankinnassa, hankinnassa ja myöntämisen perusteissa. Näitä mitattiin seuraavilla kysymyksillä: 1. Tiedän mistä löydän tietoa asumiseen ja kommunikointiin liittyvistä apuvälineistä, 2. Tiedän mistä asumiseen ja kommunikointiin liittyviä apuvälineitä voi hankkia ja 3. Tiedän millä perusteilla (lait, asetukset, paikalliset ohjeet ja työnjako) asumiseen ja kommunikointiin liittyviä apuvälineitä voidaan myöntää asiakkaille.

Vastaajat arvioivat omaa osaamistaan kaikkien apuvälineryhmien eri osaamisalueissa kouluarvosanoilla 4 - 10 (4 = ei lainkaan tietoa tai osaamista, ... , 10 = asiantuntija). Mikäli jokin

osaamisalue ei vastaajan mielestä kuulunut hänen työtehtäviinsä, vastaukseksi pyydettiin antamaan nolla.

Aineiston hankinta

Kyselyn kohdejoukko muodostui henkilöistä, jotka osallistuivat johonkin alueellisen ITSE-hankkeen järjestämään koulutustapahtumaan. Alueellisten ITSE-hankkeiden projektipäälliköt tiedottivat kyselystä ja jakoivat kolmisivuiset kyselylomakkeet koulutuksiin osallistuville henkilöille ennen koulutustapahtumia tai niiden alussa. Kyselyyn osallistuminen oli vapaaehtoista ja kyselyyn vastattiin nimettömästi. Lomakkeet palautettiin projektipäälliköille joko suoraan koulutustilaisuuksien aikana tai oman kunnan hankeyhdyshenkilön kautta ennen koulutustapahtumia. Alueellisten hankkeiden projektipäälliköt palauttivat alueensa kyselylomakkeet Stakesiin postitse.

Alkuarvioinnin aineistonkeruu alkoi marraskuussa 2001 ja päättyi joulukuussa 2003 kestäen yhteensä 26 kuukautta. Kyselylomakkeita palautettiin kaikkiaan 1 562. Näistä 214 (13,7 %) lomaketta jouduttiin hylkäämään, koska niistä puuttui 50 % tai enemmän tietoja. Tutkimukseen hyväksyttyjä lomakkeita palautettiin 1 348.

Loppuarvioinnin aineistonkeruu alkoi syyskuussa 2003 ja päättyi kesäkuussa 2004. Loppuarvioinnissa tutkimukseen hyväksyttäviä lomakkeita palautettiin 439. Kaikkiaan lomakkeita palautettiin 440. Näistä 9 (2 %) jouduttiin hylkäämään puuttuvien tietojen suuren määrän takia.

Alkukyselyyn vastanneista noin puolet kuului joko Pohjois-Pohjanmaan tai Keski-Suomen alueellisiin hankkeisiin.

Taulukko 5. Alkukyselyyn vastanneet alueellisten hankkeiden mukaan (%) (N = 1 348).

Pohjois-Pohjanmaa	34.5
Keski-Suomi	17.5
Päijät-Häme ja Itä-Uusimaa	7.9
Uusimaa	6.8
Lappi	6.3
Kymenlaakso	6.0
Pohjois-Savo	4.1
Varsinais-Suomi	3.0
Etelä-Pohjanmaa	2.5
Pirkanmaa	2.5
Kaakkois-Suomi	1.6
Kanta-Häme	1.6
Etelä-Savo	1.4
Pohjois-Karjala	1.4
Keski-Pohjanmaa	1.1
Satakunta	1.1
Kainuu	0.5
Yhteensä	100.0

Näistä vastaajista 46.7 % oli terveydenhuollon, 38.8 % sosiaalihuollon ja 1.3 % opetustoimen työntekijöitä.

Loppuarviointiin vastanneista kolmasosa kuului Pohjois-Pohjanmaan alueellisiin hankkeisiin. Päijät-Häme ja Itä-Uusimaa, Pirkanmaa ja Varsinais-Suomi olivat myös melko hyvin edustettuina kukin kymmenen prosentin osuudellaan.

Taulukko 6. Loppukyselyyn vastanneet alueellisten hankkeiden mukaan (%) (N = 439).

Pohjois-Pohjanmaa	34.6
Päijät-Häme ja Itä-Uusimaa	10.3
Pirkanmaa	10.0
Varsinais-Suomi	10.0
Pohjois-Savo	8.2
Lappi	5.0
Uusimaa	4.1
Satakunta	3.9
Etelä-Pohjanmaa	3.4
Kaakkois-Suomi	3.2
Kanta-Häme	3.0
Kymenlaakso	2.7
Keski-Pohjanmaa	1.6
Yhteensä	100.0

Näistä vastaajista 39.6 % oli terveydenhuollon, 41.9 % sosiaalihuollon ja 2.5 % opetustoimen työntekijöitä.

Aineiston analysointi

Aineisto analysoitiin SPSS for Windows –tilastollisen tietojenkäsittelyohjelman 12.0 -versiolla. Vastaajien apuvälineosaamista tarkasteltiin sekä alku- että loppuarvioinneissa useilla menetelmillä. Vastaajien osaamisarvioinnit apuvälineryhmittäin summattiin omiksi summamuuttujiksi sekä alkuarvioinnissa että loppuarvioinnissa. Puuttuvien tietojen suuren määrän takia summamuuttujat rakennettiin siten, että kullakin summamuuttujalla kunkin vastaajan kohdalla hyväksyttiin yhdellä väittämällä puuttuva tieto, joka korvattiin väittämän keskiarvolla. Summamuuttujien reliabiliteetit (Cronbachin alpha) olivat varsin korkeita vaihdellen alkuarvioinneissa välillä 0.91 – 0.96¹ ja loppuarvioinneissa välillä 0.90 – 0.95².

¹ SM1= 0,91; SM2 = 0,94; SM3 = 0,95; SM4 = 0,94; SM5 = 0,96; SM6 = 0,96; SM7 = 0,95; SM8 = 0,95; SM9 = 0,91.

² SM1= 0,90; SM2 = 0,93; SM3 = 0,95; SM4 = 0,95; SM5 = 0,96; SM6 = 0,95; SM7 = 0,94; SM8 = 0,94; SM9 = 0,92.

Apuvälineosaamista osaamisalueittain mittaavista kysymyksistä muodostettiin summamuuttujat, jotka muodostuvat samaa osaamisaluetta mittaavista kysymyksistä yli apuvälineryhmien. Summamuuttujien reliabiliteetit (Cronbachin alpha) olivat korkeita, vaihdellen alkuarvioinnissa välillä 0.85 – 0.91³ ja loppuarvioinnissa välillä 0.89 – 0.94⁴.

Parittaisilla t-testeillä vertailtiin eri apuvälineryhmien sekä osaamisalueiden osaamisen erojen tilastollista merkitsevyyttä sekä riippumattomien otosten t-testeillä tarkasteltiin vastaajan toimialasektorin yhteyttä osaamisarviointeihin. Tarkemman kuvan saamiseksi vastaajien apuvälineosaamisesta ja sen vaihteluista eri apuvälineryhmissä osaamisalueittain osaamisarviointien tuloksia tarkasteltiin myös yksittäisillä kysymyksillä. Lisäksi tarkasteltiin erikseen vastaajien yleisesti asumiseen ja kommunikointiin liittyvää apuvälineosaamista. Alku- ja lopputilanteessa saatujen osaamisarviointien eroja tutkittiin tilastollisilla testeillä sekä apuvälineryhmittäin että osaamisalueittain.

9.2 Apuvälineosaaminen ITSE-hankkeen alussa ja lopussa

Kaikki osaamisarviointit, niin apuvälineryhmittäin kuin osaamisalueittain, parantuivat tilastollisesti merkitsevästi alkuarvioinnista loppuarviointeihin. Liitteessä 7 olevassa taulukossa on esitetty kaikkien apuvälineryhmien osaamista mittaavien yksittäisten väittämien keskiarvot ja keskihajonnat ITSE-hankkeen alussa ja lopussa. Siitä nähdään myös, että 'Ei kuulu työtehtäviin' -vastausten prosentuaalinen osuus on huomattavasti laskenut hankkeen aikana.

Taulukossa 7 on esitetty Apuvälineosaamista apuvälineryhmissä mittaavien summamuuttujien pyöristetyt keskiarvot ja keskihajonnat alkuarvioinnissa ja loppuarvioinnissa. Kaikissa apuvälineryhmissä osaamisarviot ovat nousseet alkuarvioinnista loppuarviointiin huomattavasti, riippumattomien otosten t-testeillä tehtyjen analyysien mukaan tilastollisesti erittäin merkitsevästi.

---

³ SM1 = 0.90; SM2 = 0.85; SM3 = 0.91; SM4 = 0.90; SM5 = 0.89; SM6 = 0.91.

Taulukko 7. Apuvälineosaamista apuvälineryhmittäin mittaavien summamuuttujien keskiarvot ja keskihajonnat alkuarvioinnissa ja loppuarvioinnissa.

Summamuuttuja	Keskiarvo		Keskihajonta		N	
	Alku	Loppu	Alku	Loppu	Alku	Loppu
Tietokone ja yleisimmät ohjelmat	6.4	7.2	1.4	1.3	993	366
Tietokoneen erikoisohjelmat ja tulostuslaitteet	5.8	6.5	1.4	1.4	915	331
Erikoispuhelimet ja puhelimen käytön apuvälineet	6.3	7.1	1.6	1.5	1082	371
Puhevammaisten lähikommunikointivälineet	5.7	6.8	1.4	1.5	996	364
Ympäristönhallintavälineet	5.7	6.8	1.5	1.5	939	326
Henkilökohtaiset turvahälytysjärjestelmät	6.8	7.5	1.7	1.4	1071	373
Valvontajärjestelmät	5.9	6.7	1.5	1.4	928	329
Hälytys- ja merkinantovälineet	6.1	7.0	1.5	1.4	987	344

Taulukossa 8 on esitetty Apuvälineosaamista osaamisalueittain mittaavien summamuuttujien pyöristetyt keskiarvot ja keskihajonnat alkuarvioinnissa ja loppuarvioinnissa. Kaikilla osaamisalueilla osaamisarviot ovat nousseet alkuarvioinnista loppuarviointiin huomattavasti, t-testeillä tehtyjen analyysien mukaan tilastollisesti erittäin merkitsevästi.

⁴ SM1 = 0.91; SM2 = 0.89; SM3 = 0.94; SM4 = 0.92; SM5 = 0.91; SM6 = 0.93.

Taulukko 8. Apuvälineosaamista osaamisalueittain mittaavien summamuuttujien keskiarvot ja keskihajonnat alku- ja loppuarvioinnissa.

Summamuuttuja	Keskiarvo		Keskihajonta		N	
	Alku	Loppu	Alku	Loppu	Alku	Loppu
Tiedän miten nämä apuvälineet voivat auttaa asiakasta	6.7	7.6	1.4	1.2	1017	369
Osaan itse käyttää näitä apuvälineitä	6.1	6.8	1.2	1.2	974	348
Osaan ohjata asiakkaan oikean henkilön luokse apuvälineen arviointia ja käytön opetusta varten	6.3	7.3	1.4	1.4	955	370
Osaan arvioida asiakkaan apuvälinetarvetta	5.8	6.7	1.2	1.3	881	324
Osaan ohjata asiakasta näiden apuvälineiden käytössä	5.7	6.6	1.2	1.3	888	316
Osaan seurata näiden apuvälineiden käyttöä	5.9	6.7	1.3	1.3	883	324

Vastaajan toimialasektori ei ollut yhteydessä eri apuvälineryhmien tai osaamisalueiden osaamisarviointeissa tapahtuneiden muutosten voimakkuuteen, vaan osaamisarviot ovat nousseet sekä terveydenhuollossa että sosiaalihuollossa yhtä paljon osaamisalueesta riippumatta. Vaikka todellinen muutos sektoreittain tarkasteltuna joissakin osaamisarvioissa saattaakin olla erisuuruinen, ovat osaamisarviot parantuneet alkuarviointeista loppuarviointeihin niin huomattavasti, että muutokset ovat tilastollisesti merkitseviä.

9.3 Koulutuksen laajuuden vaikutus osaamisarviointeihin

Koulutuksen laajuuden vaikutuksia osaamisarviointeihin voidaan tarkastella ainoastaan loppuarviointeja koskevassa aineistossa. Kuten edellä on todettu, osaamisarviot ovat kaikissa apuvälineryhmissä ja osaamisalueilla selkeästi parantuneet alkuarvioinnista loppuarviointiin toimialasektorista riippumatta. Tässä tarkastellaan sitä, ovatko niiden vastaajien, jotka ovat saaneet ITSE-hankkeen yhteydessä enintään kuusi päivää koulutusta, osaamisarviot selkeästi heikompia kuin niiden, jotka ovat saaneet koulutusta tätä enemmän.

Tuloksista voidaan todeta, että niiden vastaajien osaamisarviot, jotka olivat saaneet laajemman koulutuksen eli olivat suorittaneet projektin aikana opintoviikkoja, arvioivat osaamisensa apuvälineryhmästä tai osaamisalueesta riippumatta huomattavasti paremmaksi kuin lyhyemmän koulutuksen saaneet. Koulutuksen laajuus oli muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä osaamisarviointeihin sekä apuvälineryhmittäin että osaamisalueittain (ks. Taulukot 9 ja 10).

Alkuarvioinneista loppuarviointeihin vastaajien osaamisarviot Tietokone ja yleisimmät ohjelmat ja Tietokoneen erikoisohjelmat ja tulostuslaitteet -apuvälineryhmissä ovat tilastollisesti merkitsevästi parantuneet. Vastaajien saaman koulutuksen laajuus sen sijaan ei ollut yhteydessä näiden osaamisarviointien parantumiseen.

Taulukko 9. Apuvälineosaamista apuvälineryhmittäin mitattavien summamuuttujien keskiarvot ja keskihajonnat ITSE-hankkeessa saadun koulutuksen laajuuden (suppea vs. laaja) mukaan eriteltynä.

Summamuuttuja	Keskiarvo		Keskihajonta		N	
	Suppea	Laaja	Suppea	Laaja	Suppea	Laaja
Tietokone ja yleisimmät ohjelmat	7.1	7.4	1.3	1.2	272	78
Tietokoneen erikoisohjelmat ja tulostuslaitteet	6.4	6.7	1.4	1.3	254	64
Erikoispuhelimet ja puhelimen käytön apuvälineet	6.9	7.6	1.5	1.4	274	82
Puhevammaisten lähikommunikointivälineet	6.6	7.1	1.5	1.3	270	78
Ympäristönhallintavälineet	6.6	7.5	1.5	1.3	244	68
Henkilökohtaiset turvahälytysjärjestelmät	7.4	8.0	1.4	1.3	274	83
Valvontajärjestelmät	6.6	7.2	1.4	1.2	243	72
Hälytys- ja merkinantovälineet	6.9	7.4	1.4	1.1	255	73

Taulukko 10. Apuvälineosaamista osaamisalueittain mittaavien summamuuttujien keskiarvot ja keskihajonnat ITSE-hankkeessa saadun koulutuksen laajuuden (suppea vs. laaja) mukaan eriteltynä.

Summamuuttuja	Keskiarvo		Keskihajonta		N	
	Suppea	Laaja	Suppea	Laaja	Suppea	Laaja
Tiedän miten nämä apuvälineet voivat auttaa asiakasta	7.5	8.0	1.2	1.25	277	76
Osaan itse käyttää näitä apuvälineitä	6.7	7.2	1.2	1.00	262	70
Osaan ohjata asiakkaan oikean henkilön luokse apuvälineen arviointia ja käytön ope- tusta varten	7.1	7.9	1.4	1.2	276	75
Osaan arvioida asiakkaan apuvälinetarvetta	6.6	7.3	1.3	1.1	247	64
Osaan ohjata asiakasta näiden apuvälineiden käytössä	6.5	7.1	1.3	1.0	246	57
Osaan seurata näiden apuvälineiden käyttöä	6.6	7.3	1.3	1.2	248	63

10 Johtopäätökset

ITSE-hanke teki sen minkä lupasi. ITSE-hankkeen tuloksena ovat sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön tiedot ja osaaminen teknologian ja tietotekniikan ratkaisuihin itsenäisen suoriutumisen tukena merkittävästi parantuneet. Alueilla on kiinnostuttu tarjoamaan entistä parempia apuvälinepalveluja ja siihen liittyvää koulutusta. Lisäksi alueilla on syntynyt uudenlaisia teknisiä sovelluksia sekä toimintamalleja ja verkostoja, jotka tarjoavat entistä osaavampaa apuvälinepalvelua. Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyö kunnissa on jonkin verran lisääntynyt hankkeen aikana. Toiminnan kannalta tärkeäksi osoittautui myös sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön yhteistyö kolmannen sektorin toimijoiden sekä apuvälinealan yritysten kanssa. Koulutushankkeet ja apuvälineäyttelyjen järjestäjät tarvitsivat yrityksiltä esitteitä ja tuote-esittelyjä. Teknisissä kokeiluissa yritys-yhteistyö oli erityisen tärkeää. Myös alueiden keskinäinen vuorovaikutus on lisääntynyt ja erikoisasiantuntijuutta osataan tarvittaessa lainata alueilta toisille.

Suurella osalla ITSE-hankkeessa käynnistetyistä toiminnoista on myös jatkuvuutta. Osa hankkeen aikana kehitetyistä verkostoista jää elämään. Lähes kaikki kehitellyistä uusista toimintamalleista ja -käytännöistä jää pysyväksi toiminnaksi tai jatkuu hankkeen aikana suunnitellulla tavalla (ks. liite 8). Osa toiminnoista, kuten palveluoppaat saatiin valmiiksi hankkeen aikana ja niiden ylläpitäminen jatkuu hankkeen päättyttyä. Teknisistä, hankkeen aikana valmiiksi saatuja kokeiluja jatketaan soveltamalla samantyyppisiä ratkaisuja muille henkilöille. Hankkeissa saatiin aikaan useita koulutusjärjestelmiä, joista tuli osa ammattikorkeakoulujen pysyvää toimintaa.

ITSE-hankkeen vaikutusta vanhusten ja vammaisten henkilöiden itsenäiseen suoriutumiseen on aikaista, ehkä mahdotontakin arvioida. ITSE-hankkeen aikana samanaikaisesti valmisteltu ja julkaistu Apuvälinepalveluiden laatusuositus on osaltaan myös vaikuttamassa apuvälinepalvelujen paranemiseen alueilla. ITSE-hankkeen tavoitteiden toteutumista pitkällä aikavälillä voitaisiinkin seurata laatusuosituksen seurannan yhteydessä.

Vanhusten ja vammaisten henkilöiden kommunikointia ja asumista tukeva tekniikka, joka ITSE-hankkeessa oli ensisijaisen kiinnostuksen kohde, koettiin joissakin hankkeissa liian vaativaksi. Apuvälinealalla näyttää olevan koulutustarpeita perusapuvälineosaamisessakin, kuten liikkumista tai päivittäisiä toimia tukevassa teknologiassa. Myös alueelliset tarpeet vaihtelevat.

ITSE-hankkeen kansallis-alueellinen toimintamalli toimi hyvin. Alueilla haluttiin toimia itsenäisesti ja toteuttaa alueellisia tavoitteita. Kansallinen hanke tarjosi kuitenkin tukea, tietoa ja apua sekä löyhän verkon oman toiminnan tueksi ja reflektiota varten. Tällaisissa hankkeissa tukea tarvitaan mm. sisällöllisissä asioissa sekä projektin johtamiseen, erityisesti tiedottamiseen liittyvissä kysymyksissä.

Alueellisten hankkeiden tavoiteasettelussa onnistuttiin hyvin ja pääosa tavoitteista saavutettiin, etenkin kun aikatauluissa joustettiin. Muutos vaatii aikaa, eikä se ole aina ristiriidatonta. Hankesuunnitelmissa olisikin kiinnitettävä huomiota realistiseen toiminnan suunnittelun aikatauluttamiseen. Alueellisten hankkeiden toimintaa edistävä seikka oli hankkeiden konkreettisuuden vaatimus. Hankesuunnitelma, jossa kuvattiin tavoitteet ja konkreettiset keinot, joilla tavoitteet aiotaan saavuttaa sekä tavoitteiden puolivuositainen itsearviointi auttoi hankkeita tavoitteiden saavuttamisessa.

Vaikuttaa siltä, että kehittämishanketoiminta on onnistuneinta organisaatioissa, joiden toiminta on jokseenkin vakiintunutta, jotta hankkeisiin pystytään keskittymään täystehoisesti. Kehittämistoimintaa edistää myös se, että henkilöt sitä varten irrotetaan omasta, kehitettävästä organisaatiosta ja vapautetaan rutiinitehtävistään sen sijaan, että hankkeeseen palkattaisiin ulkopuolisia projektityöntekijöitä. Tällöin kehittäminen toteutuu organisaation sisältä käsin ja jatkuvuus voidaan varmistaa paremmin, kun toiminnan kehittämiseen sitoutunut henkilö pysyy organisaatiossa myös hankkeen päättymisen jälkeen. Hanketoiminnassa erityisen tärkeää on saada kaikki toimijat mahdollisimman varhaisessa vaiheessa toiminnan suunnitteluun mukaan.

ITSE-hankkeessa saatiin paljon aikaiseksi, eikä tätä toimintaa olisi tapahtunut ilman ulkopuolista rahallista tukea. Työn on kuitenkin jatkuttava. Aihealueen koulutustoiminnan tarve on jatkuva ja siitä ovatkin monet hankkeessa toimineet tahot kiinnostuneita huolehtimaan. Apuvälinealan monipuolinen opetus tulisi olla osa kaikkea sosiaali- ja terveysalan perusopetusta. Samoin on huolehdittava jatkuvasta apuvälinealan täydennyskoulutuksesta.

ITSE-hankkeessa saatujen kokemusten perusteella sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön perusapuvälineosaamiseen tulisi kiinnittää huomiota uusien itsenäistä suoriutumista tukevien teknologisten ratkaisujen ohella. Lisäksi tulevaisuudessa tulisi kiinnittää erityistä huomiota sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön teknisten, erityisesti tietoteknisten, taitojen kehittämiseen. Uusia ratkaisuja itsenäisen suoriutumisen tueksi tai tiedonhallintaan on vaikea oppia, jos tekniikan perusteita ei hallita.

Apuvälineiden käyttäjät osallistuivat joihinkin alueellisiin ITSE-hankkeisiin, mutta pääasiallinen hankkeen kohderyhmä oli sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö, jonka kautta hankkeen

tulokset vaikuttanevat myös käyttäjien elämään. Tulevaisuudessa voitaisiin kiinnittää enenevässä määrin huomiota myös siihen, miten apuvälineasioista tiedotetaan ja miten koulutetaan käyttäjiä. Käyttäjäystävälliset tietopaketit apuvälineasioista hyödyttäisivät myös henkilöstöä.

Apuvälinealan asiantuntijoiden erityisosaamista on tuettava. Uutta erityisosaamista vaativaa tekniikkaa tulee markkinoille koko ajan ja sen käyttöönotto on vaativaa. Apuvälinealan asiantuntijat tarvitsevat pitkälle erikoistunutta ja monitaitoista osaamista, jota on vaikea hankkia ilman erityistä tukea. Apuvälinepalvelun toimintamalleja alueilla on kehitettävä sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyönä siten, että alan erikoisasiantuntemusta on mahdollista keskittää, hankkia ja kehittää.

Uuden tekniikan hyödyntäminen itsenäisen suoriutumisen tukena edellyttää usein yksilöllistä teknistä sovellustyötä. Se on aikaa vievää, mutta onnistuessaan laajalti hyödynnettävää. Tällaista palvelujen toteuttajien sekä yritysten yhteistä kokeilutoimintaa, joka ei ole varsinaisesti uuden tekniikan kehitystyötä, vaan pikemminkin tekniikoiden yhteensovittamista, tulisi tukea. Tietoa näistä kokeiluista on levitettävä laajempaan käyttöön, jotta ne hyödyttäisivät mahdollisimman monen vanhuksen ja vammaisen henkilön itsenäistä suoriutumista.

Lähteet

- Hatakka, T., Saarela-Kallio, K., Rousi, T. (2004) Alueellisen kuvapuhelinverkoston perustaminen kuurojen etätulkkausta varten. Teoksessa Kotiranta, P-L., Salminen, A-L. (toim.) Apuvälineteknologia ja itsenäinen suoriutuminen. ITSE-hanke 2001-2004. STM ja Stakes. Aiheita 23/2004. 77-88.
- Kanto-Ronkanen, A. (2004) Nokia 6310i ja autosarja CARKit 112 mahdollistavat vaikeavammaiselle henkilölle matkapuhelimen käytön. Teoksessa Kotiranta, P-L., Salminen, A-L. (toim.) Apuvälineteknologia ja itsenäinen suoriutuminen. ITSE-hanke 2001-2004. STM ja Stakes. Aiheita 23/2004. 112-122.
- Kitinoja, H., Korkiatupa, R., Korpi, J. (2004) Asiakaslähtöinen tiedonsiirtomalli sosiaali- ja terveydenhuollossa - Etelä-Pohjanmaan alueellinen ITSE-hanke. Teoksessa Kotiranta, P-L., Salminen, A-L. (toim.) Apuvälineteknologia ja itsenäinen suoriutuminen. ITSE-hanke 2001-2004. STM ja Stakes. Aiheita 23/2004. 53-64.
- Korkiatupa, R., Övermark, E-L., Korpi, S., Ala-Lahti, M., Korpi, J. (2004) Apuvälinepalvelun uudet toimintakäytännöt teknisten ratkaisujen mahdollistajana - Puheohjaus ja ojentava istuinratkaisu. Teoksessa Kotiranta, P-L., Salminen, A-L. (toim.) Apuvälineteknologia ja itsenäinen suoriutuminen. ITSE-hanke 2001-2004. STM ja Stakes. Aiheita 23/2004. 100-111.
- Kurunsaari, M., Vehmaskoski, K. (2004) Surffailua apuvälineaallokossa - apuvälinetoiminnan kehittämistä koulutuksen avulla. Teoksessa Kotiranta, P-L., Salminen, A-L. (toim.) Apuvälineteknologia ja itsenäinen suoriutuminen. ITSE-hanke 2001-2004. STM ja Stakes. Aiheita 23/2004. 132-147.
- Pamilo, Sirkka-Liisa (2004) Kuntatyöskentely hyvinvointiteknologiapalveluiden kehittämisessä. Teoksessa Kotiranta, P-L., Salminen, A-L. (toim.) Apuvälineteknologia ja itsenäinen suoriutuminen. ITSE-hanke 2001-2004. STM ja Stakes. Aiheita 23/2004. 12-21.
- Piironen, E. (2004) Kuvapuhelin sosiaali- ja terveystalvututuotannossa. Teoksessa Kotiranta, P-L., Salminen, A-L. (toim.) Apuvälineteknologia ja itsenäinen suoriutuminen. ITSE-hanke 2001-2004. STM ja Stakes. Aiheita 23/2004. 89-99.
- Pulli T. (1995) Tulppa suusta. Kehitysvammaliitto. Helsinki.
- Rajaniemi S. (1998) Apuvälineistä apua vaikeavammaisten työhön ja opiskeluun. Seurantaselvitys Kelan kuntoutuksena vaikeavammaisen apuvälineitä saaneista ja apuvälineprosessista. KELA raportteja.
- Raninen K., Merilahti, A., Lipponen, V. (2004) Pirkanmaalla edettiin alueellisesti, moniammattisesti, moniportaisesti - ITSE. Teoksessa Kotiranta, P-L., Salminen, A-L. (toim.) Apuvälineteknologia ja itsenäinen suoriutuminen. ITSE-hanke 2001-2004. STM ja Stakes. Aiheita 23/2004. 148-162.

- Rekilä, M. (2004) Kuntakotikäynnit palveluja kehittämässä. Teoksessa Kotiranta, P-L., Salminen, A-L. (toim.) Apuvälineteknologia ja itsenäinen suoriutuminen. ITSE-hanke 2001-2004. STM ja Stakes. Aiheita 23/2004. 22-31.
- Rintala, E-L. (2004) Sähköinen järjestelmä yhteistyöverkoston toiminnan tukena. Teoksessa Kotiranta, P-L., Salminen, A-L. (toim.) Apuvälineteknologia ja itsenäinen suoriutuminen. ITSE-hanke 2001-2004. STM ja Stakes. Aiheita 23/2004. 65-76.
- Rousi, T., Saarelma-Kallio, K. (2004) Turvahälytysjärjestelmät kotona asuvan muistihäiriöisen tukena. Alustavia tuloksia. Esitys IX Kansallisen telelääketieteen seminaarissa 12.-13.2.2004, Kemi.
- Salminen, A-L. (1997) Tietokone apuvälineenä. Tietokoneen, sen lisälaitteiden ja ohjelmistojen saatavuus apuvälineeksi 1996. Aiheita 50/1997, Stakes, Helsinki.
- Salminen, A-L. (2001) Daily Life with Computer Augmented Communication. Real life experiences from the Lives of Severely Disabled Speech Impaired Children. Research report 119, Stakes, Helsinki.
- Saukkonen, E., Friberg, E., Saarelma-Kallio, K., Vierto, S., Rousi, T. (2004) Tietotekniikka näkövammaisten kuntoutuksena. Käytön yleisyys ja käyttöön liittyvien esteiden kartoitus Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin alueella. Aiheita 13/2004, Stakes, Helsinki.
- Topo, P., Heiskanen, M-L., Rautavaara, A., Hannikainen-Ingman, K., Saarikalle, K., Tiilikainen, R. (2000) Kuulo- ja puhevammaisten tulkkipalvelut. Vammaispalvelulain toteuttaminen. Stakes.
- Töytäri, O. (2001). Apuvälineiden saatavuus 2000. Selvitys apuvälineiden luovutuskäytännöistä, resursseista ja yhteistyöstä terveyskeskuksissa ja keskussairaaloissa. Stakes. Aiheita 9/2001. Helsinki.
- Uusitalo, I., Salonen, K., Havula, K., Holm-Rantala, M. (2004) Näin me sen teimme. Hankeprosessin aukikirjoitus, prosessin tulosten ja toimintamallin arviointia. Teoksessa Kotiranta, P-L., Salminen, A-L. (toim.) Apuvälineteknologia ja itsenäinen suoriutuminen. ITSE-hanke 2001-2004. STM ja Stakes. Aiheita 23/2004. 163-173.
- Överlund, J. (2004) Mistä apua puhevammaisen kommunikointiin? Puhevammaisten alueellisen palvelujärjestelmän kuvaus. Teoksessa Kotiranta, P-L., Salminen, A-L. (toim.) Apuvälineteknologia ja itsenäinen suoriutuminen. ITSE-hanke 2001-2004. STM ja Stakes. Aiheita 23/2004. 37-46.

LIITTEET**LIITE 1: Alueellisen hankesuunnitelman mallipohja**

ITSE-hanke

Alueellisen hankesuunnitelman mallipohja

Hankkeen nimi		
Hankkeen vastuhenkilö	Puhelinnumero	Sähköpostiosoite
Hankkeen yhteyshenkilö	Puhelinnumero	Sähköpostiosoite
Yhteyshenkilön postiosoite		
Hankkeen toteutuspaikkakunta tai -alue		
Hankkeen alkamisajankohta	Hankkeen päättymisajankohta (rahoitettavan osuuden)	
Hankkeeseen osallistuvat tahot		
Hankkeen sisäinen hallintajärjestelmä (esim. koordinointi, yhteistyö jne.)		
Hankkeen kohderyhmät (esim. sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö, käyttäjät ja omaiset, palvelujen tuottajat, järjestöt, toimintayksiköt, oppilaitokset)		

Tiivistelmä hankkeesta (lyhyt kuvaus hankkeen tarkoituksesta, tavoitteista ja keinoista)

Näkemykset hankkeen lopputuloksesta (hankkeen tarkoitus, hyöty, hankkeen aikaansaama muutos)

Hankkeen tavoitteet tärkeysjärjestyksessä, tavat tavoitteiden saavuttamiseksi ja toteutusaikataulu. Tavoitteita voidaan esittää useampina osa-tavoitteina tai yhtä tavoitetta voidaan tavoitella useammalla eri tavalla. (Tavoitteet ilmaistaan yksityiskohtaisesti ja konkreettisesti, esim. XX:n kotipalvelun henkilöstö osaa seurata apuvälineiden käyttöä ja tietää mistä pyytää apua tarvittaessa. Toteutustapa ilmaistaan yksityiskohtaisesti ja konkreettisesti, esim. järjestettävissä koulutuksissa mainitaan kohderyhmä, pääasiallinen sisältö ja laajuus).

Tavoite	Toteutustapa / tuotos	Aikataulu

Suunnitelma hankkeen toiminnan jatkuvuudesta

Hankkeen arviointi ja raportointi (hankkeita arvioidaan ja seurataan keskitetysti, arviointisuunnitelma ja -lomakkeet ovat saatavissa ITSE-hankkeen kotisivuilta, hankkeilta edellytetään myös kirjallista loppuraporttia hankkeen keskeisimmistä tuloksista, alueelliset hankkeet voivat halutessaan järjestää tämän lisäksi sisäistä arviointia ja muuta raportointia)

Hankkeen talousarvio (Täytetään vuosittain. Kaikki menokohdat liitettävä hankkeeseen ja sen tavoitteiden saavuttamiseen liittyviin kuluihin. Kokous – ja matkakulut, tutustumiskäynnit ja koulutus voivat koskea ainoastaan kotimaassa tapahtuvaa toimintaa.)

2001

Toiminnan kuvaus	Kokonaiskustannus	Oma rahoitusosuus	Haettava rahoitus
Palkat ja muut henkilöstömenot (kukin kohta eriteltynä) - koordinaattori - asiantuntijapalkkiot - virkатыöpanos			
Toimisto- ja hallintokulut			
Työhuonekulut			-
Materiaalit (kirjallisuus yms.)			
Koneet ja laitteet			-
Kokous- ja matkakulut			
Tutustumiskäynnit ja avainhenkilöiden koulutus			
10.1 Muuta (eriteltynä)			
10.2 Yhteensä			

2002

Toiminnan kuvaus	Kokonaiskustannus	Oma rahoitusosuus	Haettava rahoitus
Palkat ja muut henkilöstömenot (kukin kohta eriteltynä) - koordinaattori - asiantuntijapalkkiot - virkатыöpanos			
Toimisto- ja hallintokulut			
Työhuonekulut			-
Materiaalit (kirjallisuus yms.)			
Koneet ja laitteet			-
Kokous- ja matkakulut			
Tutustumiskäynnit ja avainhenkilöiden koulutus			
10.3 Muuta (eriteltynä)			
10.4 Yhteensä			

2003 jne.

LIITE 2: Alueellisten hankkeiden tavoitteiden seuranta -lomake

ITSE-HANKKEEN ARVIOINTI

1. ALUEELLISEN HANKKEEN TAVOITTEIDEN SEURANTA-lomake

Tämän lomakkeen tarkoituksena on toimia alueellisen hankkeen itsearvioinnin ja seurannan välineenä. Hankkeen alussa lomakeeseen siirretään hankesuunnitelmasta hankkeen yksityiskohtaiset tavoitteet tärkeysjärjestyksessä sekä suunnitellut toteutustavat ja tuotokset. Toiminnan toteutumista ja sen arviointia seurataan lomakkeella puolivuositain. Myös hankkeen aikana mahdollisesti tapahtuvat asetettujen tavoitteiden ja osatavoitteiden muutokset kirjataan lomakeeseen. Hankkeen vastuuhenkilö huolehtii lomakkeen täyttämisestä.

Hankkeen nimi:

Lomakkeen täyttäjät(t):

Lomakkeen täyttöajankohdat ovat: 6/02, 12/02, 12/02, 6/03, 12/03

Täytetyt lomakkeet lähetetään sähköpostin liitetiedostona osoitteeseen : anna-liisa.salminen@stakes.fi

Tavoitteet tärkeysjärjestyksessä (hankesuunnitelmasta)	Suunnitellut toteutustavat ja tuotokset yksilöidysti (hankesuunnitelmasta)	Aikataulu	Selvitys toiminnan toteutumisesta (kirjataan 1/2 vuosittain)	Toteutumisen arviointi (kirjataan 1/2 vuosittain)	Erityisesti huomioitavaa; lupaavia käytäntöjä, ongelmia, muutostarpeita (kirjataan tarvittaessa)
1.			06/02	06/02	
			12/02	12/02	
			06/03	06/03	
			12/03	12/03	
2.			06/02	06/02	
			12/02	12/02	
			06/03	06/03	
			12/03	12/03	
3.			06/02	06/02	
			12/02	12/02	
			06/03	06/03	

LIITE 3. Projektipäälliköiden loppuhaastattelun teemat

1. Hankkeen alueellinen koordinointi ja verkostointi

Mitkä toimijat olivat mukana hankkeessanne? (ohjausryhmä, työryhmät, toteuttajat jne ?)

Mille kohderyhmille hankkeenne toiminnat oli suunnattu? (työntekijät, opiskelijat, vanhukset, vammaiset, läheiset, päättäjät?)

Miten kattavasti alueenne eri toimijat ovat tulleet hankkeeseenne mukaan? (hidas käynnistyminen, eteneminen)

Miten toimijat osallistuivat hankkeen suunnitteluun ja toteutukseen?

Miten hankkeen koordinointi onnistui?

Miten hankkeen toimijat sitoutuivat hankkeeseen? (osallistuminen ohjausryhmään, työntekijöiden mahdollisuus osallistua koulutuksiin)

Miten verkosto toimii tällä hetkellä? (miten yhteistyö eri toimijoiden kanssa ja välillä on sujunut?)

Miten verkosto jatkuu hankkeen päättymisen jälkeen?

Millaisia yhteyksiä ITSE-hankkeella on ollut alueen muihin mahdollisiin hankkeisiin? (toisiaan tukevaa toimintaa, ristivetoa, päällekkäisyyttä, projektiväsymystä?)

2. Hankkeen tavoitteiden ja keinojen arviointi

Kuinka realistisiksi hankkeelle asetetut tavoitteet osoittautuivat?

Miten ja miksi tavoitteet muuttuivat toiminnan aikana (jos muuttuivat)?

Miten hankkeen tavoitteiden saavuttamiseksi asetetut keinot toimivat?

3. Hankkeen lopputulos

Miten hankkeen alussa määrittelemänne näkemys hankkeen lopputuloksesta vastaa toteutunutta?

Mitä uutta hankkeelle asetettujen tavoitteiden suuntaista hanke on tuottanut?

Mitä muuta uutta hanke on tuottanut?

Onko hankkeestanne tullut osa normaalia toimintaanne? (toimintayksikkönne, jonkin muun toimintayksikön?)

Miten hanke on muuttanut alueenne toimintatapoja?

4. Hankkeen toimintatavat

Mitkä hankkeen aikana löytyneet tai kokeillut toimintatavat/asiat koet lupaaviksi ja millä perusteilla?

Mitä hankkeen toimintatapoja voisi hyödyntää muillakin alueilla?

5. Ongelmat ja pullonkaulat

Mitä ongelmia hanke kohtasi ja miten ne ratkaistiin?

Mitkä mahdolliset vastaan tulleet ongelmat ja pullonkaulat tulisi olla tiedossa vastaavanlaisia projekteja suunniteltaessa?

6. Hankkeen kansallinen koordinointi ja toteuttamistapa

Miten yhteinen valtakunnallinen tavoite toimii alueellisena tavoitteena?

Miten arvioit kansallisen koordinoinnin ja tuen, arvioinnin sekä alueellisten hankkeiden yhteistyön merkityksen alueellisen hankkeen etenemiselle?

Millaiseksi arvioit ulkopuolisen rahoituksen merkityksen alueen toiminnan kehittämisessä?

7. Mikä on ollut vaikeinta hankkeessa?

8. Mikä on ollut hankkeessa palkitsevinta?

9. Mitä muuta haluat sanoa hankkeesta?

LIITE 4: Osaamisen arviointi -kyselylomake**OSAAMISEN ARVIOINTIKYSELY -lomake B / koulutuksen/hankkeen päättyessä**

Tämän kyselylomakkeen tarkoituksena on selvittää alueelliseen hankkeeseen osallistuvien henkilöiden osaamista asumiseen ja kommunikointiin liittyvissä hyvissä ratkaisuissa. Osallistujat itse arvioivat osaamistaan kyselylomakkeessa esitettyjen väittämien suhteen kouluarvosanalla 4 –10. Kyselylomake täytetään koulutuksen lopussa tai ITSE-hankkeen loppupuolella koulutukseen osallistuneille toimitettuna erillisenä kyselynä.

Kyselyyn vastaajien henkilöllisyys ei tule selville kyselyn vastauksista.

Hankkeen nimi/alue:

Pvm:

Vastaajan taustatiedot (rasti ruutuun):

roolisi hankkeessa: vastuhenkilö ☐, osallistuja, ☐ ei roolia / en tiedä ☐

sektori, jolla toimit: terveydenhuolto ☐, sosiaalihuolto ☐, opetustoimi ☐, muu ☐

työtehtäväsi, koulutuksesi: _____

Kuinka laajaan koulutukseen osallistuit ITSE-hankkeessa:

1-3 pv. ☐ 4-6 pv. ☐ 1,5 ov. ☐ 2 ov. ☐ 3 ov. tai laajempi ☐

Muu osallistuminen hankkeessa (esim. asiantuntijaverkosto), mikä?

Arvioi tämän hetkistä osaamistasi seuraavissa asioissa kouluarvosanoilla 4 – 10 (4 = minulla ei ole lainkaan tietoa ja osaamista/10 = olen asiantuntija). Rengasta kunkin kysymyksen kohdalla numero, joka mielestäsi parhaiten vastaa osaamistasi. Mikäli asia ei mielestäsi kuulu työtehtäviisi, käytä vastauksessa numeroa 0.

1. Tietokone ja yleisimmät ohjelmat (esim. tekstinkäsittely ja Internet)

- Tiedän miten nämä apuvälineet voivat auttaa asiakasta. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan itse käyttää näitä apuvälineitä. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan ohjata asiakkaan oikean henkilön luokse näiden apuvälinetarpeiden arviointia ja käytön opetusta varten. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)

- Osaan arvioida asiakkaan apuvälinetarvetta (näiden apuvälineiden tarpeen arviointi asiakkaan kanssa ja laitteen valinta). (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan ohjata asiakasta näiden apuvälineiden käytössä. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan seurata näiden apuvälineiden käyttöä (käytön seuranta ja avun hankinta ongelmatilanteissa). (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)

2. Tietokoneen erikoisohjaimet ja tulostuslaitteet (mukaan lukien erikoisnäytöt)

- Tiedän miten nämä apuvälineet voivat auttaa asiakasta. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan itse käyttää näitä apuvälineitä. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan ohjata asiakkaan oikean henkilön luokse näiden apuvälinetarpeiden arviointia ja käytön opetusta varten. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan arvioida asiakkaan apuvälinetarvetta (näiden apuvälineiden tarpeen arviointi asiakkaan kanssa ja laitteen valinta). (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan ohjata asiakasta näiden apuvälineiden käytössä. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan seurata näiden apuvälineiden käyttöä (käytön seuranta ja avun hankinta ongelmatilanteissa). (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)

3. (Erikois-)puhelimet ja puhelimen käytön apuvälineet

- Tiedän miten nämä apuvälineet voivat auttaa asiakasta. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan itse käyttää näitä apuvälineitä. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan ohjata asiakkaan oikean henkilön luokse näiden apuvälinetarpeiden arviointia ja käytön opetusta varten. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan arvioida asiakkaan apuvälinetarvetta (näiden apuvälineiden tarpeen arviointi asiakkaan kanssa ja laitteen valinta). (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan ohjata asiakasta näiden apuvälineiden käytössä. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan seurata näiden apuvälineiden käyttöä (käytön seuranta ja avun hankinta ongelmatilanteissa). (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)

4. Puhevammainen lähikommunikaatiovälineet (esim. kommunikaatiolaitteet, lähikommunikaatio-ohjelmat)

- Tiedän miten nämä apuvälineet voivat auttaa asiakasta. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan itse käyttää näitä apuvälineitä. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan ohjata asiakkaan oikean henkilön luokse näiden apuvälinetarpeiden arviointia ja käytön opetusta varten. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan arvioida asiakkaan apuvälinetarvetta (näiden apuvälineiden tarpeen arviointi asiakkaan kanssa ja laitteen valinta). (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan ohjata asiakasta näiden apuvälineiden käytössä. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan seurata näiden apuvälineiden käyttöä (käytön seuranta ja avun hankinta ongelmatilanteissa). (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)

5. Ympäristönhallintajärjestelmät

- Tiedän miten nämä apuvälineet voivat auttaa asiakasta. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan itse käyttää näitä apuvälineitä. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan ohjata asiakkaan oikean henkilön luokse näiden apuvälinetarpeiden arviointia ja käytön opetusta varten. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)

- Osaan arvioida asiakkaan apuvälinetarvetta (näiden apuvälineiden tarpeen arviointi asiakkaan kanssa ja laitteen valinta). (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan ohjata asiakasta näiden apuvälineiden käytössä. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan seurata näiden apuvälineiden käyttöä (käytön seuranta ja avun hankinta ongelmatilanteissa). (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)

6. Henkilökohtaiset turvahälytysjärjestelmät

- Tiedän miten nämä apuvälineet voivat auttaa asiakasta. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan itse käyttää näitä apuvälineitä. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan ohjata asiakkaan oikean henkilön luokse näiden apuvälinetarpeiden arviointia ja käytön opetusta varten. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan arvioida asiakkaan apuvälinetarvetta (näiden apuvälineiden tarpeen arviointi asiakkaan kanssa ja laitteen valinta). (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan ohjata asiakasta näiden apuvälineiden käytössä. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan seurata näiden apuvälineiden käyttöä (käytön seuranta ja avun hankinta ongelmatilanteissa). (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)

7. Valvontajärjestelmät (esim. kulunvalvonta, videovalvonta)

- Tiedän miten nämä apuvälineet voivat auttaa asiakasta. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan itse käyttää näitä apuvälineitä. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan ohjata asiakkaan oikean henkilön luokse näiden apuvälinetarpeiden arviointia ja käytön opetusta varten. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan arvioida asiakkaan apuvälinetarvetta (näiden apuvälineiden tarpeen arviointi asiakkaan kanssa ja laitteen valinta). (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan ohjata asiakasta näiden apuvälineiden käytössä. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan seurata näiden apuvälineiden käyttöä (käytön seuranta ja avun hankinta ongelmatilanteissa). (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)

8. Hälytys – ja merkinantovälineet (esim. ovivaroittimet, ääni-ilmaisimet)

- Tiedän miten nämä apuvälineet voivat auttaa asiakasta. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan itse käyttää näitä apuvälineitä. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan ohjata asiakkaan oikean henkilön luokse näiden apuvälinetarpeiden arviointia ja käytön opetusta varten. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan arvioida asiakkaan apuvälinetarvetta (näiden apuvälineiden tarpeen arviointi asiakkaan kanssa ja laitteen valinta). (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan ohjata asiakasta näiden apuvälineiden käytössä. (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
- Osaan seurata näiden apuvälineiden käyttöä (käytön seuranta ja avun hankinta ongelmatilanteissa). (0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)

9. Tiedän, mistä löydän tietoa asumiseen ja kommunikointiin liittyvistä apuvälineistä

(0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)

10. Tiedän, mistä asumiseen ja kommunikointiin liittyviä apuvälineitä voi hankkia

(0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)

11. Tiedän, millä perusteilla (lait, asetukset, paikalliset ohjeet ja työnjako) asumiseen ja kommunikointiin liittyviä apuvälineitä voidaan myöntää asiakkaille

(0)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)

LIITE 5: Kuntaluettelo

Alueellisten ITSE-hankkeiden kunnat

Etelä-Pohjanmaan ITSE-hanke:

Alajärvi, Alahärmä, Alavus, Evijärvi, Ilmajoki, Isojoki, Isokyrö, Jalasjärvi, Karijoki, Kauhajoki, Kauhava, Korttesjärvi, Kurikka, Kuortane, Lappajärvi, Lapua, Lehtimäki, Nurmo, Peräseinäjoki, Seinäjoki, Soini, Teuva, Töysä, Vimpeli, Ylihärmä, Ylistaro ja Ähtäri

Etelä-Savon ITSE-hanke:

Haukivuori, Mikkeli, Pertunmaa, Puumala ja Ristiina

Kaakkois-Suomen ITSE-hanke:

Imatra, Joutseno, Lappeenranta, Rautjärvi, Ruokolahti ja Taipalsaari

Kainuun ITSE-hanke:

Hyrynsalmi, Kajaani, Kuhmo, Paltamo, Puolanka, Ristijärvi, Sotkamo, Suomussalmi, ja Vuolijoki

Kanta-Hämeen ITSE-hanke:

Forssa, Hattula, Hauho, Hausjärvi, Humppila, Hämeenlinna, Janakkala, Jokioinen, Kalvola, Lammi, Loppi, Renko, Riihimäki, Tammela, Tuulos ja Ypäjä

Keski-Pohjanmaan ITSE-hanke:

Siikalatvan seutukunta: Haapavesi, Kestilä, Piippola, Pulkila, Rantsila ja Pyhäntä
Ylivieskan seutukunta: Alavieska, Kalajoki, Merijärvi, Oulainen ja Ylivieska

Keski-Suomen ITSE-hanke:

Jyväskylän seutukunta: Jyväskylä, Hankasalmi, Laukaa, Pihtipudas ja Viitasaari
Äänessuon thky: Konginkangas, Sumiainen, Suolahti ja Äänekoski
Saarijärven-Karstulan thky: Karstula, Kannonkoski, Kivijärvi, Kyyjärvi, Pylkönmäki ja Saarijärvi
Jämsän seudun thky: Jämsä, Jämsänkoski, Kuhmoinen, Kuorevesi, Längelmäki
Joutsen seudun thky: Joutsen, Leivonmäki ja Luhanka
Palokan thky: Jyväskylän maalaiskunta, Petäjävesi, Toivakka ja Uurainen
Keuruun-Multian thky: Keuruu ja Multia
Korpilahden-Muuramen kansanterveystyön kuntayhtymä: Muurame ja Korpilahti

Kymenlaakson ITSE-hanke:

Anjalankoski, Elimäki, Hamina, Kotka, Kouvola, Kuusankoski, Pyhtää, Ruotsinpyhtää, Valkeala ja Virolahti

Lapin ITSE-hanke:

Enontekiö, Inari, Kemijärvi, Kittilä, Kolari, Muonio, Pelkosenniemi, Pello, Posio, Ranua, Rovaniemi, Rovaniemen mlk, Salla, Savukoski, Sodankylä ja Utsjoki
Avainkuntina Pello, Kolari, Ranua, Kemijärvi ja Pelkosenniemi

Pirkanmaan ITSE-hanke:

Juupajoki, Kuru, Längelmäki, Mänttä, Orivesi, Parkano, Pälkäne, Ruovesi, Tampere, Vilppula, Virrat ja Ylöjärvi

Pohjois-Karjalan ITSE-hanke:

Kitee, Kontiolahti, Lieksa ja Outokumpu

Pohjois-Pohjanmaan ITSE-hanke:

Ylivieskan seutukunta: Ylivieska, Alavieska, Kalajoki, Merijärvi, Oulainen ja Sievi
 Nivala-Haapajärven seutukunta: Nivala, Haapajärvi, Kärsämäki, Pyhäjärvi, Reisjärvi
 Siikalatvan seutukunta: Haapavesi, Kestilä, Piippola, Pulkila, Pyhäntä ja Rantsila
 Raahen seutukunta: Raahen, Pyhäjoki, Ruukki, Siikajoki ja Vihanti
 Oulu

Pohjois-Savon ITSE-hanke:

Iisalmi, Juankoski, Kaavi, Karttula, Keitele, Kiuruvesi, Kuopio, Kangaslampi, Lapinlahti, Leppävirta, Maaninka, Nilsia, Pielavesi, Rautalampi, Rautavaara, Siilinjärvi, Sonkajärvi, Suonenjoki, Tervo, Tuusniemi, Varkaus, Varpaisjärvi, Vehmersalmi, Vesanto ja Vieremä

Päijät-Hämeen - Itä-Uudenmaan ITSE-hanke:

Artjärvi, Asikkala, Askola, Hartola, Ilola, Kärkölä, Lahti, Lapinjärvi, Loviisa, Myrskylä, Nastola, Orimattila, Padasjoki, Porvoo, Pukkila, Sipoo ja Sysmä

Satakunnan ITSE-hanke:

Eura, Eurajoki, Harjavalta, Honkajoki, Kankaanpää, Kiikoinen, Kiukainen, Kodisjoki, Kokemäki, Kullaa, Köyliö, Lappi, Lavia, Luvia, Merikarvia, Nakkila, Noormarkku, Pomarkku, Pori, Rauma, Siikainen, Suodenniemi, Säkylä ja Ulvila

Uudenmaan ITSE-hanke:

Askola, Hanko, Helsinki, Hyvinkää, Inkoo, Järvenpää, Karjaa, Karjalohja, Karkkila, Kauniainen, Kerava, Kirkkonummi, Lapinjärvi, Liljendal, Lohja, Loviisa, Myrskylä, Mäntsälä, Nummi-Pusula, Nurmijärvi, Pernaja, Pohja, Pornainen, Porvoo, Sammatti, Sipoo, Siuntio, Tammisaari, Tuusula, Vantaa ja Vihti

Vaasan ITSE-hanke:

Jurva, Kaskinen, Korsnäs, Kristiinankaupunki, Laihia, Luoto, Maalahti, Maksamaa, Mustasaari, Oravainen, Pedersöre, Pietarsaari, Närpiö, Uusikaarlepyy, Vaasa, Vähäkyrö ja Vöyri

Varsinais-Suomen ITSE-hanke:

Alastaro, Aura, Kaarina, Karinainen, Lieto, Loimaa, Loimaan kunta, Marttila, Masku, Mellilä, Mynämäki, Naantali, Oripää, Paimio, Parainen, Pöytyä, Raisio, Salo, Tarvasjoki, Turku, Yläne ja Ypäjä

LIITE 6. ITSE-hankkeessa tuotettua aineistoa vv. 2001 - 2004

1. ARTIKKELEITA, JULKAISUJA:

Kanto-Ronkanen, A., Koistinen, A-K., Kokkonen, J., Saarela, R., Toivonen, O. The Use of mobile phone equipped with handsfree and voice recognition capabilities in demanding accessibility environments. Teoksessa Graddock, G M, Mc Gormack, L P, Reilly, R B & Knops H T P, Assistive technology - Shaping the Future 2003. Assistive Technology Research Series. Volume 11. I O S Press, Netherlands, 618-622.

Kanto-Ronkanen, A., Leino, E., Salminen, A-L. The Benefits of Environmental Control Units in everyday life, view of users and helpers. Teoksessa Graddock, G M, Mc Gormack, L P, Reilly, R B & Knops H T P, Assistive technology - Shaping the Future 2003. Assistive Technology Research Series. Volume 11. I O S Press, Netherlands, 596-600.

Kinos, S. et al. 2003. Vanhusten itsenäisen suoriutumisen ja selviytymisen keinoista koti- ja laitoshoidossa. Teoksessa T. Hautala, S. Nenonen, I. Saario (toim.) Näkökulmia hyvinvointiin 2. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 14, s. 207-223.

Kotiranta, P-L., Salminen, A-L. (toim.) 2004. Apuvälineteknologia ja itsenäinen suoriutuminen. ITSE-hanke 2001-2004. Aiheita 23/2004. Helsinki: STM ja Stakes.

Sisältää artikkelit:

Salminen, A-L. Johdanto: Näkökulmia apuvälinepalveluihin uuden vuosituhannen alussa.

Pamilo, S-L. Kuntatyöskentely hyvinvointitekniologiapalveluiden kehittämisessä.

Rekilä, M. Kuntakotikäynnit palveluja kehittämässä.

Ahoranta, P. Kiertävä apuvälinenäyttely tiedottamisen välineenä ikääntyvälle.

Överlund, J. Mistä apua puhevammaisen kommunikointiin?

Paloneva, M-S. Laaja-alaista erityisryhmien tietotekniikkapalvelua kaksikielisellä Pohjanmaalla.

Kitinoja, H., Korkiatupa, R., Korpi, J. Asiakaslähtöinen tiedonsiirtomalli sosiaali- ja terveydenhuollossa - Etelä-Pohjanmaan alueellinen ITSE-hanke.

Rintala, E-L. Sähköinen järjestelmä yhteistyöverkoston toiminnan tukena.

Hatakka, T., Saarela-Kallio, K., Rousi, T. Alueellisen kuvapuhelinverkoston perustaminen kuurojen etätulkkausta varten.

Piironen, E. Kuvapuhelin sosiaali- ja terveyspalvelutuotannossa.

Korkiatupa, R., Övermark, E-L., Korpi, S., Ala-Lahti, M., Korpi, J. Apuvälinepalvelun uudet toimintakäytännöt teknisten ratkaisujen mahdollistajana.

Kanto-Ronkanen, A. Nokia 6310i ja autosarja CARKit 112 mahdollistavat vaikeavammaiselle henkilölle matkapuhelimen käytön.

Id-Korhonen, A., Väänänen, I. Ammattikorkeakoulu kotihoidon koulutuksen kehittäjänä.

Kurunsaari, M., Vehmaskoski, K. Surffailua apuvälineallokossa - apuvälinetoiminnan kehittämistä koulutuksen avulla.

Raninen, K., Merilahti, A., Lipponen, V. Pirkanmaalla edettiin alueellisesti, moniammattisesti, moniportaisesti - ITSE.

Uusitalo, I., Salonen, K., Havula, K., Holm-Rantala, M. Näin me sen teimme. Hankeprosessin aukikirjoitus, prosessin tulosten ja uuden toimintamallin arviointia.

Kanto-Ronkanen, A. Avoin ammattikorkeakouluopetus työelämän tiedon päivittäjänä.

Lepistö, L., Tiirikainen, P. Internetin hyödyntäminen kotihoidossa. ITSE-hankkeessa toteutetut koulutuspäivät Itä-Uudellamaalla.

Siltala, E. Kommunikointiapuvälinetietous ja tiedottaminen.

Niemitalo-Haapola, E. Kommunikointia arjessa -koulutukset kuntien henkilöstölle.

Hakala, T. Apuvälinetietoa asiakkaille ja kotihoitohenkilöstölle.

Pinola, S., Harmaala, P. Senioreiden atk-koulutukset - huomista varten.

Salminen, A-L., Kotiranta, P-L. Improving Assistive Technology Services - ITSE Project. Teoksessa Graddock, G M, Mc Gormack, L P, Reilly, R B & Knops H T P, Assistive technology - Shaping the Future 2003. Assistive Technology Research Series. Volume 11. I O S Press, Netherlands, 389-392.

Salonen, K., Uusitalo, I. 2004. Kohti kotona asumista tukevaa vanhustyötä - esimerkkinä apuvälinetuutori. Teoksessa Hautala, T., Nenonen, S., Ilona, S. Näkökulmia hyvinvointiin 3. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 25., s. 102-117.

Saukkonen, E., Friberg, E., Saarelma-Kallio, K., Vierto, S., Rousi, T. Tietotekniikka näkövammaisten kuntoutuksena. Käytön yleisyys ja käyttöön liittyvien esteiden kartoitus Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin alueella. Aiheita 13/2004. Helsinki: Stakes.

2. RAPORTTEJA:

Havula, K., Holm-Rantala, M. 2003. Mitä apuvälinetuutoreissa tapahtui? Apuvälinekoulutuksen vaikuttavuus osallistujien arvioimana. Varsinais-Suomen ITSE -hanke. Moniste.

Id-Korhonen, A. 2004. Asiakkaan itsenäistä selviytymistä tukevat apuvälineet ja tekniikka kotihoidon työssä. Päijät-Hämeen ja Itä-Uusimaan ITSE-hankkeen kotihoidon koulutukset 2004. Loppuraportti. Moniste.

Kaartinen, L. 2003. Päijät-Hämeen ja Itä-Uudenmaan ITSE -hankkeen loppuarviointi. Moniste.

Kanto-Ronkanen, A. 2004. Apuvälineet arjen apuna. Teemapäivän järjestelyt ja palaute. Pohjois-Savon ITSE-hanke. Moniste.

Kanto-Ronkanen, A. 2003. Pohjois-Savon ITSE -hanke. Ympäristönhallintajärjestelmien ja kommunikaation apuvälineiden käyttöönottoprosessin kehittäminen joustavaksi käytännöksi yhteistyössä kaikkien prosessissa olevien toimijoiden kanssa. Moniste.

Kanto-Ronkanen, A., Poikolainen, M. 2003. Vertaistukea ja kommunikoinnin kehittämistä ryhmässä. Pohjois-Savon ITSE -hanke. Moniste.

Kitinoja, H. 2003. Palvelujen alueellinen verkostoituminen nykYTEknologiaa hyödyntäen. TERVE-SOS -messut ja seminaari 21.5.2003. Etelä-Pohjanmaan ITSE -hanke. Moniste.

Niemitalo, E. 2003. ITSE-hanke Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin alueella. Väli­raportti 1.11.2002-30.6.2003. Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä. Moniste.

Piironen, E. 2003. Pohjois-Karjalan ITSE -hanke. Kuvapuhelin sosiaali- ja terveystalvelutuotannossa. Puolivuotisraportti 06/2003. Moniste.

Pinola, S. Keski-Pohjanmaan ITSE -hanke. 2004. Verkoston toimintamalli. ©CENTRIA tutkimus ja kehitys. Moniste.

Pinola, S. Keski-Pohjanmaan ITSE -hanke. 2004. Loppuraportti. ©CENTRIA tutkimus ja kehitys. Moniste.

Pinola, S., Suihkonen, T., Harmaala, P. 2003. Keski-Pohjanmaan ITSE-hanke. Strategiaraportti. ©CENTRIA tutkimus ja kehitys. Moniste.

Prykäri, T. 2002. Ylivieskan ITSE -hanke. Teknologia­katsaus. Navicre Oy. Moniste.

Raninen, K. 2002. Selvitys ITSE -hanke Pirkanmaalle -hankkeen ensimmäisen vaiheen toteutumisesta ajalla 18.9.-31.12.2001. Pirkanmaan ammattikorkeakoulu. Tutkimus-, kehitys- ja palvelutoiminta. Moniste.

Rantala, L. & Niemitalo-Haapola, E. 2003. Tuki päivittäiseen keskusteluun ja vuorovaikutukseen silloin, kun puheen ymmärtämisessä tai tuottamisessa on vaikeuksia. Pohjois-Pohjanmaan ITSE-hanke. Moniste.

Rekilä, M. 2004. Lapin ITSE - hankkeen toteutuminen. Invalidiliiton Lapin kuntoutuskeskus. Moniste.

Rintala, E.-L. 2003. PAVE-verkoston muodostaminen. Tiivistelmä koulutuspalauteista. Satakunnan ITSE-hanke PAVE 2002-2003. Moniste.

Rintala, E.-L. 2003. PAVE -projekti. Loppuraportti. Satakunnan ITSE -hanke. Moniste.

Roisko, E. & Siltala, E. 2004. Uudenmaan ITSE -hanke. Väli­raportti. 1.8.2002-31.12.2003. Kehitysvamma­liito ry. Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus Tikoteekki. Moniste.

Rousi, T. 2004. Kanta-Hämeen ITSE -hankkeen loppuraportti. Moniste.

Suihkonen, T. 2004. Keski-Pohjanmaan ITSE -jatkohankkeen loppuraportti. Moniste.

Thornberg, V. 2002. Oulun eteläisen alueen ITSE-verkosto. Toimintamalli. Navicre Oy. Moniste.

Uusitalo, I. 2004. Apuvälinetuutorit apuvälineiden ja apuvälinepalveluiden tiedottajina työpaikalla ja asiakkaan kotona. Varsinais-Suomen Itse-hanke. Moniste.

Valtari, M. Kansallinen ITSE-hanke. Terveiden- ja sosiaalihuollon asumiseen ja kommunikointiin liittyvän apuvälineteknologian osaaminen. Tulososa. 15.11.2004. Stakes. Moniste.

Vehmaskoski, K. & Kurunsaari, M. 2003. Raportti työmatkasta Ruotsiin 12.-17.5.2003. Keski-Suomen ITSE -hanke. Moniste.

Väätänen, K. 2004. Ikääntyvä ITSE -hankkeen loppuraportti. Mikkelin ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Täydennyskoulutus. Moniste.

3. LUENTOLYHENNELMÄT:

Kaartinen, L. Apuvälineasiat kotihoidossa. TERVE-SOS 2003: NykYTEknologia käyttöön yhteistyöllä -seminaari. Moniste.

Kanto-Ronkanen, A. Environmental controls units (ECU) - useful features and function from the users and the helpers point of view. Nat-C 19.5-20.5.2003.

Kanto-Ronkanen, A. Alueellinen verkostoituminen apuvälinepalveluprosessissa - esimerkkinä ympäristönhallintajärjestelmien tarpeen arviointi-, hankinta- ja seurantaprosessi. TERVE-SOS 2003: NykYTEknologia käyttöön yhteistyöllä -seminaari. Moniste.

Kanto-Ronkanen, A., Poikolainen, M. Vertaistukea ja kommunikoinnin kehittämistä ryhmässä. Sillalla - På Bron 2003. Helsinki: Kehitysvammaliitto/Tikoteekki, 23-24.

Kitinoja, H. Palvelujen alueellinen verkostoituminen nykYTEknologiaa hyödyntäen. TERVE-SOS 2003: NykYTEknologia käyttöön yhteistyöllä -koulutustapahtuman luentolyhennelmät. Aiheita 6/2003. Helsinki: Stakes, 37.

Korkiatupa, R. Palvelujen alueellinen verkostoituminen nykYTEknologiaa hyödyntäen. TERVE-SOS 2003: NykYTEknologia käyttöön yhteistyöllä -koulutustapahtuma. Moniste.

Niemitalo-Haapola, E. Kommunikointia arjessa - seutukunnallisten verkostojen ja koulutusten tuki kuntien ammattihenkilöstölle. Sillalla - På Bron 2003. Helsinki: Kehitysvammaliitto/Tikoteekki, 21-22.

Paloneva, M-S., Haga-Erickson, S. Modell för utveckling av ADB-baserad hjälpmedelsservice organiserad av flera förvaltningssektorer inom det tvåspråkiga Österbotten. TERVE-SOS 2003: NykYTEknologia käyttöön yhteistyöllä -koulutustapahtuman luentolyhennelmät. Aiheita 6/2003. Helsinki: Stakes, 38.

Pamilo-Östberg, S-L. Hyvinvointitekniikan hyödyntäminen kunnan näkökulmasta. TERVE-SOS 2003: NykYTEknologia käyttöön yhteistyöllä -koulutustapahtuman luentolyhennelmät. Aiheita 6/2003. Helsinki: Stakes, 36.

Raninen, K. Palvelujen tuottajien puheenvuoro. TERVE-SOS 2003: NykYTEknologia käyttöön yhteistyöllä -koulutustapahtuma. Luento.

Rekilä, M. Apuvälineasiat kotihoidossa. TERVE-SOS 2003: NykYTEknologia käyttöön yhteistyöllä -koulutustapahtuma. Luento.

Rousi, T. Näkövammaisten tietotekniikan hyväksikäyttö tiedonhallinnan tukena. TERVE-SOS 2003: NykYTEknologia käyttöön yhteistyöllä -koulutustapahtuman luentolyhennelmät. Aiheita 6/2003. Helsinki: Stakes, 39.

Saarelma-Kallio K., Rousi T. The security alarm systems supporting demented people to live at home. Enable conference 21-23.6.2004 Oslo, Norway.

Salminen, A-L. Palvelujärjestelmän valmiudet tukea vanhusten ja vammaisten henkilöiden nykYTEknologian käyttöä. TERVE-SOS 2003: NykYTEknologia käyttöön yhteistyöllä -koulutustapahtuman luentolyhennelmät. Aiheita 6/2003. Helsinki: Stakes, 35.

Salminen, A-L., Valtari, M., Kotiranta, P-L. 2004. Asumisen ja kommunikoinnin apuvälineosaaminen terveysaloilla. Terveystutkimus 2004. Aiheita 28/2004. Helsinki: Stakes, 36.

Siltala, E. Kommunikoinnin ratkaisut arjen työssä. TERVE-SOS 2003: NykYTEknologia käyttöön yhteistyöllä -koulutustapahtuman luentolyhennelmät. Aiheita 6/2003. Helsinki: Stakes, 40.

Överlund, J. Asiakkaalleni kommunikointilaite - miten? Sillalla - På Bron 2003. Helsinki: Kehitysvammaliitto/Tikoteekki, 25-27.

Övermark, E-L., Korpi, S. Puheohjauksella itsenäisyyttä elämään. Sillalla - På Bron 2003. Helsinki: Kehitysvammaliitto/Tikoteekki, 20.

4. ITSE-HANKKEESTA KIRJOITETTUJA LEHTIARTIKKELEITA

4.1. Dialogi vv. 2002 - 2004

4.1.1 ITSE-hankkeen esittelyt Apuvälinesivuilla:

- 1/2002, 36: Anna-Liisa Salminen: ITSE-hanke edistää apuvälinetietoutta.
 2/2002, 38: Timo Rousi: Teknologian käyttöä edistetään Kanta-Hämeessä.
 3/2002, 48: Kastehelmi Raninen: Pirkanmaalla Itse-hanke panostaa koulutukseen.
 4/2002, 41: Merja Kurunsaari: Keski-Suomessa koulutetaan apuvälinealan osajia.
 5/2002, 32: Riitta Korkiatupa: Teknologiasta hyöty irti Etelä-Pohjanmaalla.
 6/2002, 35: Ilkka Uusitalo: Apuvälinetutoreja koulutetaan Varsinais-Suomessa.
 7/2002, 31: Marja Rekilä: Lapissa koulutetaan tuntemaan apuvälineitä.
 1/2003, 37: Anne Kanto-Ronkanen: Apuvälinepalvelu sujuvammaksi Pohjois-Savossa.
 2/2003, 45: Pirjo-Liisa Kotiranta: Eletään hyvää elämää. Itse.
 2/2003, 45: Eeva-Liisa Rintala: Satakunnassa ITSE-hanke on Pave.
 3/2003, 47: Kirsti Väättänen, Pia Ahoranta: ”Myö ite” Etelä-Savossa.
 4/2003, 57: Teija Hakala: Kymenlaaksossa paneudutaan apuvälinekoulutukseen.
 5/2003, 41: Satu Veteli, Taina Suihkonen: Apurista apua Keski-Pohjanmaalla.
 6/2003, 41: Pirjo-Liisa Kotiranta: ITSE-hankkeen näyttelykoti antoi tuntumaa apuvälineisiin.
 8/2003, 48: Elina Siltala: Uudellamaalla koulutetaan kohtaamaan puhevammaisen.
 1/2004, 49: Elina Niemitalo-Haapola: Pohjois-Pohjanmaalla edistetään puhevammaisten viestintää.
 2/2004, 57: Erkki Piironen: Kuvapuhelinten käyttöä testataan Pohjois-Karjalassa.
 3/2004, 48: Leena Kaartinen: Apuvälinetietoa jaetaan Hämeessä ja Uudellamaalla.
 7/2004, 49: Pirjo-Liisa Kotiranta: ITSE-hanke päättyi, apuvälineosaaminen parani.

4.1.2 Muuta Dialogissa julkaistua ITSE-hanketta koskevaa

- Dialogi 3/2003, 51: Jos puhuminen ei suju. Opas kommunikoinnin mahdollisuuksiin. 2003. Esittely.
 Dialogi 4/2003, 52-54: Kanto-Ronkanen, A. Irja ja Katri elävät itsenäistä elämää.
 Dialogi 4/2003, 55: Kanto-Ronkanen, A. Kotipalvelun väki päivittämään apuvälinetietoutta.
 Dialogi 4/2003, 56: Piironen, E. Kuvapuhelin- ja videoneuvottelutekniikkaa kokeillaan laajasti Lieksassa.
 Dialogi 5/2003, 47: Lukijapalaute. Irjan ja Katrin elämä kiinnosti.
 Dialogi 5/2004, 46: Opas tietotekniikkaan. Opas kommunikoinnin mahdollisuuksiin. 2003. Esittely.
 Dialogi 8/2004, 69: Kotiranta, P-L., Salminen, A-L. (toim.) 2004. Apuvälineteknologia ja itsenäinen suoriutuminen. Esittely

4.2. Muut lehdet vv. 2002 - 2004

Hyväri, H. Hei sisko mitä sinulle kuuluu? Ketju 2/2004

Itsenäisempi, turvallisempi, parempi ARKI! be my guest -lehti Lahden messujen sidosryhmille 2003, 9.

Kotiranta, P-L. ITSE-hankkeessa ammattihenkilöstölle apuvälineosaamista. Sairaala 1-2/2004, 20-21.

Luhtasaari, S. Lisää laatua apuvälinepalveluihin. Avain-Nyckeln 5/2004, 16-17.

Piironen, E. Apua sairastavan arkeen Kuvapuhelimesta. Avain-Nyckeln 5/2004, 24-25

Piironen, E. Kuvapuhelimen monet mahdollisuudet. Akkuna 2/2004

Rekilä, M. Kotipalveluhenkilöstön osaamisen tukeminen ja edistäminen tukee myös vanhusten ja vammaisten kotona asumista. Lapin Kansa 10.6.2004.

Rekilä, M. Vanhus- ja vammaistyöhön uutta potkua. Kuriiri 26.6.2002.

Rintala, E-L. HC-ICE Satakunta toteuttaa palveluverkostohankkeen. Prizz. Uutiset. 2/2002.

Salminen, A-L., Valtari, M., Kotiranta, P-L. 2003. Asumisen ja kommunikoinnin apuvälineosaaminen sosiaali- ja terveysaloilla. Julkaisematon artikkeli.

Tolvanen, K. Yhä useampi saa jalat pyöristä. Sähkökäyttöisten apuvälineiden määrä liikenteessä kasvaa, kun väestö ikääntyy. Savon Sanomat 24.9.2003.

4.3. SANOMALEHTIARTIKKELEITA

Airoitta ei voi soutaa. Kotihoidon ammattilaiset 1/04. J.H.

Anturi on uusi hoituri. Näkymätön silmä valvoo ja säästää. Turun Sanomat. 8.5.2004. E.S.

Apurista hankitaan työkaluja itsenäisen elämisen tukemiseen. Alavieska lehti 11.3.2004. M.K.

Apuvälineet auttavat suoriutumaan arjesta. Ylä-Satakunta 25.5.2004. M.L.

Apuvälineteknologian tuntemus paremmaksi. Turvallisuutta, itsenäisyyttä ja elämänlaatua. Loimaan lehti 11.5.2004. A.S.

Etätulkkaukseen kuvapuhelimen välityksellä. Teknologiasta tulossa vammaisten ja vanhusten arjen apuväline. Savon Sanomat 7.10.2003. E.O.

Hiiri päähän, teksti puheeksi. Otsahiiri ja sananennustusohjelma helpottavat puhevammaisten arkea. Savon Sanomat 15.5.2003. S.P.

"His master's voice" kommentaa näkymätöntä palvelijaa. Ympäristönhallintajärjestelmä mahdollistaa itsenäisen elämän vammaiselle ihmiselle. Savon Sanomat 12.10.2003. E.O.

ITSE -hanke pönkittää itsenäistä suoriutumista. Kalajokilaakso 11.4.2003. L.P.

ITSE -hankkeella apua itsenäiseen elämään. Keski-Pohjanmaa 11.4.2003. O.V.

ITSE-hanke tukee kotona selviämistä. Luoteis-Lappi 2.7.2002. S.P.

ITSE -tilassa voi kokeilla apuvälineitä ja erikoiskalusteita. Aamulehti 23.11.2003. E.T-J.

Kansliapäällikkö Markku Lehto: Suomi ei kaadu sosiaalimenoihin. Etelä-Suomen Sanomat 21.5.2003. J.T.

Kuulokojesovituksiin turhan pitkät jonot. Ylä-Satakunta 10.6.2004. T.N.

Kuvapuhelimen käyttäjät hakevat tekniikan uusia käyttötapoja. Lieksan Lehti 15.1.2004. M.A.

Kuvapuhelimen mahdollisuuksiin luotetaan. Lieksan Lehti 13.5.2004. M.A.

Kuvapuhelimesta apua puhevammaisille. Karjalainen 18.5.2004. E.H.

Lapin ITSE -hankkeella potkua vanhus- ja vammaistyöhön. Lapin Kansa 26.1.2003.

Liekka kokeilee videotekniikkaa kotisairaanhoidossa. Karjalainen 15.5.2003. E.H.

Mikä avuksi, kun puhe ei suju? Kolumni. Keski-Uusimaa 3.5.2004.

Nelivetosähköpyörätuoli menee tunturiinkin. Savon Sanomat 19.10.2003. E.O.

Nykytekniikka ei yksistään ratkaise vanhusten pulmia. Kymen Sanomat 31.10.2002. S.H.

Oikeuden tuomiolla vuoteesta ylös? Kymen Sanomat 6.3.2003. A.M.

PAVE tuloksekas Satakunnassa. Prizz -uutiset 2/2003.

PIRAMK vauhdittaa uutta terveysteknologiaa. Kauppakamarilehden liite Syksy/2001.

Puhevammaisille kurssi. Kalajokilaakso 3.1.2004. L.P.

Puhevammaisille koulutusta Ylivieskassa. Kaleva 8.1.2004.

Pyörätuolilla ei kavuta rappusia. Ylä-Satakunta 6.5.2004. M.L.

Sosiaali- ja terveystoimi kokeilee kuvapuhelimen hyödyntämistä. Lieksan Lehti 20.5.2003. M.A.

Suomen sosiaalityö on kriisissä. Jonot pitenevät, työn laatu heikkenee. Etelä-Suomen Sanomat 20.5.2003. L.T.

Teknologia on ikääntyvän kaveri. Sydän-Hämeen lehti 24.2.2003. S.L.

Teknologia tutuksi ITSE-hankkeella. SPIRIT 1/2003.

Terveysteknologia auttaa pärjäämään itsenäisesti. Oppiva Tampere Kevät/2002.

Terveysteknologian osaajat verkottuvat. Kauppakamarilehden liite Syksy/2002.

Tietokoneen käyttöä opeteltiin Pulkkilassa. Siikajokilaakso 19.5.2004. R.K.

Vammaisten vuoden seminaari Kotkassa. Poiju 23.1.2003.

Vammaisten oikeuksista seminaari Kotkassa. Kymen Sanomat 19.2.2003. A.R.

5. RADIO JA TELEVISIO:

Radio Auran aallot 28.11.2002 haastatteli Varsinais-Suomen ITSE-hankkeen hankevastaava Ilkka Uusitaloa, Ilona Lehtilää ja ITSE-hankkeen kouluttajia

Radio Aurora 28.11.2002 haastatteli Varsinais-Suomen ITSE-hankkeen hankevastaava Ilkka Uusitaloa, Ilona Lehtilää ja ITSE-hankkeen kouluttajia

Radio Savo 6.10.2003 haastatteli apuvälinesuunnittelija Anna-Kaisa Koistista ja Anne Kanto-Ronkasta.

Paikallisuutiset (Pohjois-Savo) 28.1.2004 Ammattikorkeakoulu-koulutus

Starvisio - paikallisTV Kuopion ja Siilinjärven alueella. 2003. Täyttä elämää apuvälineillä -video.

Ylen verkkolehti 6.10.2003 <http://www.yle.fi/kantti/> Apuvälineen turvin täysipainoista elämää.

Haastattelussa apuvälinesuunnittelija Anna-Kaisa Koistinen, näön käytönohjaaja Sirkka Tiainen sekä sairaanhoitaja Riitta Karjalainen.

Yleisradio Itä-Suomen uutiset 28.1.2004. Esteettömyys.

6. ESITTEET ja TIEDOTTEET:

Apuvälineet arjen apuna - Teemapäivä maanantaina 6.10.2003. Kansalaistoiminnan keskus Tukipilari. Tiedote.

Datacenter för specialgrupper DATERO Vasa. 2002. Esite.

DATERO Erityisryhmien tietotekniikkakeskus. 2003. Tiedote.

DATERO Datacenter För specialgrupper. 2003. Tiedote.

Eletään hyvää elämää. Itse. 2002. Stakes. Esite.

Ensin tutuksi, sitten avuksi... Apuvälineistä apua itsenäiseen suoriutumiseen. 2004. Apuvälineiden edistäminen Loimaan seutukunnalla -hanke. Turun ammattikorkeakoulu. Täydennyskoulutus- ja palvelukeskus. Tiedote apuvälineseminaareista ja -näyttelyistä.

Erityisryhmien Tietotekniikkakeskus DATERO Vaasa. 2002. Esite.

ETELÄ-POHJANMAAN ITSE-HANKE. Toteutus alueellisena yhteistyönä 1.9.2001-31.12.2003. Etelä-Pohjaan Sairaanhoidopiiri ja Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Esite.

ITSE-hanke Pirkanmaalla. 30.10.2001. Ilmoitus ja tietoisuus 13 paikallislehdessä.

ITSE -hanke Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoidopiirin alueella. 2002. Esite.

ITSE -tila on kodinomainen oppimisympäristö, jonka tavoitteena on itsenäisen suoriutumisen tukeminen. 2004. Pirkanmaan ammattikorkeakoulu. Esite.

ITSE Kanta-Häme. Vanhusten ja vammaisten itsenäisen suoriutumisen edistäminen uuden teknologian avulla. Kanta-Häme hanke 2001-2003. Esite.

ITSENÄISYYS voimavarana. ITSE-hanke 1.1.2002-31.12.2003 Itsenäisen suoriutumisen edistäminen vanhus - ja vammaistyössä. 2001. Turun ammattikorkeakoulu. Täydennyskoulutus- ja palvelukeskus. Esite.

Itä-Suomen ITSE-hankkeiden päätösseminaari. 2004. Itä-suomen lääninhallitus. Sosiaali- ja terveysosasto. Tiedote.

Kymenlaakson Itse hanke. Koulutussuunnitelma 2003. Kymitse. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Esite.

Lapin ITSE-hanke. Koulutussuunnitelma 2003. Esite.

Living a good life. YourSELF. 2003. Stakes. Esite.

Lyhyt selostus Lapin ITSE-hankkeista. Lapin keskussairaalan tiedote kehittämishankkeista. 01.08.02. Sirpa Perunka. Tiedote.

MYÖ ITE -projekti. 2002. Mikkelin ammattikorkeakoulu. STAKES ITSE -Hanke. Tiedote.

PAVE -palveluverkosto. Stakesin ITSE-hanke Satakunnassa. 2003. Esite.

PIRAMK vauhdittaa uutta terveysteknologiaa. Syksy 2001. Irtojakelu Kauppakamarilehden liitteestä.

Pirkanmaan ammattikorkeakoulu kouluttaa ikääntyvien asiantuntijoita. 2002. Lehdistötiedote.

Pohjois-Karjalan ITSE -hanke. Kuvapuhelin sosiaali- ja terveyspalvelutuotannossa. 2003. Honkalampisäätiö. Esite.

POHJOIS-SAVON ITSE-HANKE 1.2.2002-31.12.2003. 2002. Kuopion yliopistollinen sairaala. Kuntoutustoiminnan tuloksikkö. Esite.

POHJOIS-SAVON ITSE-HANKE 1.2.2002-31.3.2004. 2003. Kuopion yliopistollinen sairaala. Kuntoutustoiminnan tuloksikkö. Esite.

TARTU - Toimiva asunto arjen tukemiseen. 2002. Kaakkois-Suomen ITSE hanke. SOCOM. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oy. Esite.

Terveysteknologian osaajat verkottuvat. Syksy 2002. Irtojakelu Kauppakamarilehden liitteestä.

TÄYTTÄ ELÄMÄÄ APUVÄLINEILLÄ. 2003. Kuopion yliopistollinen sairaala. Kuntoutustoiminnan tuloksikkö. Esite.

Välineistä on hyötyä vasta kun ne saadaan käyttöön. Lapin ITSE -hanke. Koulutussuunnitelma vuodelle 2003. Invalidiliitto ry. Esite.

7. POSTERIT ja JULISTEET

Eletään hyvää elämää. Itse. 2003. Stakes. Juliste.

Erityisryhmien Tietotekniikkakeskus - Datacenter för specialgrupper DATERO. 2002. Vaasa-Vasa. Juliste.

ETELÄ-POHJANMAAN ITSE-HANKE. Toteutus alueellisena yhteistyönä 1.9.2001-31.12.2003. 2002. Etelä-Pohjaan Sairaanhoidopiiri ja Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Poster.

Hakala, T. 2002. Kymenlaakson Itse hanke. Koulutussuunnitelma 2003. Kymitse. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Poster.

Ikääntyvä ITSE -hanke. 2004. Mikkelin ammattikorkeakoulu. Etelä-Savon ITSE-hanke. Poster.

MYÖ ITE -projekti. 2002. Mikkelin ammattikorkeakoulu. Etelä-Savon ITSE-hanke. Poster.

Niemitalo, E. 2002. ITSE -hanke Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoidopiirin alueella. Poster.

POHJOIS-SAVON ITSE-HANKE 1.2.2002-31.3.2004. 2003. Kuopion yliopistollinen sairaala. Kuntoutustoiminnan tuloksikkö. Poster.

TARTU - Toimiva asunto arjen tukemiseen. 2002. Kaakkois-Suomen ITSE hanke. SOCOM. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oy. Poster

Rousi, T., Saarelma-Kallio, K. 2004. Turvahälytysjärjestelmät kotona asuvan muistihäiriöisen tukena. Alustavia tuloksia. Kanta-Hämeen keskussairaala, Hämeenlinna. Poster

8. OPPAAT, KÄSIKIRJAT YMS.:

Alueellinen liite Oppaaseen kommunikoinnin mahdollisuuksista. 2004. Pohjois-Pohjanmaan ITSE-hanke. Moniste.

Alueellinen liite Oppaaseen kommunikoinnin mahdollisuuksista. 2004. Päijät-Hämeen - Itä-Uudenmaan ITSE-hanke. Moniste.

Apuvälinepalvelut Kymenlaaksossa. 2003. Kymenlaakson ITSE-hanke. Palveluopas.

Hirvonen, P. (toim.) 2004. Ristiinan kunnan vanhusten ja vammaisten palveluopas 2004. Ristiinan sosiaali- ja terveydenhuolto & Mikkelin ammattikorkeakoulu. Moniste.

ITSE -sovelluksen käyttöopas. 2004. Etelä-Pohjanmaan ITSE -hanke. Nidottu opas.

Kurunsaari, M. (toim.) 2004. Eletään hyvää elämää. Itse. Keski- Suomen ITSE -hanke apuvälinekäsikirja. Nidottu opas.

Opas kommunikoinnin mahdollisuuksiin. 2003. Kehitysvammaliitto ry. Tikoteekki Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus. Opas on myös tulostettavissa osoitteessa www.papunet.net/yleis/esitteet.

Opas tietotekniikan mahdollisuuksiin. 2004. Kehitysvammaliitto ry. Tikoteekki Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus. Opas on myös tulostettavissa osoitteessa www.papunet.net/yleis/esitteet.

Soininen, A. (toim.) 2002. Mikkelin kaupungin ikäihmisten palveluopas. Mikkelin kaupungin Ikäihmisten kuntoutusneuvola & Mikkelin ammattikorkeakoulu, Täydennyskoulutus ja palvelukeskus. Moniste.

9. PRO GRADU:

Merilahti, A. 2003. Kotihoidon ja fysioterapian henkilökunnan apuvälineteknologian osaaminen. Terveystieteen laitos. Tampere: Tampereen yliopisto. Tiivistelmä, pdf. www.piramk.fi/apuvaineet

10. OPINNÄYTETYÖT:

Ala-Lahti M., Korpi S., Pelander Miia. 2004. Apuvälineiden käytön seurannan arvioiminen ja kehittäminen. Seurantalomakkeen laatiminen apuvälinekeskuksen työntekijöiden käyttöön. Kuntoutuksen opinnot. Seinäjoki: Etelä-Pohjanmaan kesäyliopisto / Lapin yliopisto.

Argillander, P., Matturi, R. 2004. Oppia ikä kaikki. Atk-koulutusta ikääntyvälle kotipalveluhenkilöstölle. Sosiaalialan koulutusohjelma. Ylivieska: Keski-Pohjanmaan Ammattikorkeakoulu.

Byckling, H., Kulmala, S., Pirttikoski, E. 2003. Kotona asuvien ikäihmisten fyysisen toimintakyvyn ja apuvälinetarpeen sekä käytön arviointi kolmessa Pirkanmaan kunnassa. Fysioterapian koulutusohjelma. Terveysala. Tampere: Pirkanmaan ammattikorkeakoulu.

- Elorinne, S.** 2004. Asunnonmuutostyöprosessin kuvaus ja laadun parantaminen. Terveysteknologian koulutusohjelma. Tekniikka ja liikenne. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Forsell, M.** 2004. Ikääntyneen vuoteesta ylösnousuun liittyvän apuvälinepalveluprosessin kuvaus ja kehittäminen. Fysioterapian koulutusohjelma. Sosiaali- ja terveysala. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Hartikainen, L., Järvinen-Orava, M.** 2003. Apuvälinenäyttelyllä tietoa ikääntyvän ihmisen arkeen. Hoitotyön koulutusohjelma. Sosiaali- ja terveydenalan yksikkö. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu.
- Havula, K., Holm-Rantala, M.** 2003. Apuvälinetuutori asiantuntijana vanhustyössä. Sosiaalialan koulutusohjelma. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Hintikka, T.** 2004. ITSE-tilan apuvälinerekisteri. Suunnittelu ja toteutus. Tietojenkäsittelyn koulutusohjelma. Tampere: Pirkanmaan ammattikorkeakoulu.
- Kallio E., Korkiatupa R.** 2003. Lähtökohdat apuvälinepalvelujen kehittämiseen. Kuntoutuksen opinnot. Seinäjoki: Etelä-Pohjanmaan kesäyliopisto / Lapin yliopisto.
- Känsäkangas, A., Peltomaa, H.** 2003. Nivelreumaa sairastavien henkilöiden apuvälinepalveluiden toimivuus Jalasjärven, Kurikan ja Seinäjoen perusterveydenhuollossa. Fysioterapian koulutusohjelma. Sosiaali- ja terveysalan yksikkö. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu.
- Liukko, S., Ratinen, M.** 2004. Apuvälinekansio - Opsa yleisimpien apuvälineiden käyttämiseen. Kuntoutuksenohjauksen koulutusohjelma. Sosiaali- ja terveysala. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Malmberg, E.** 2004. Arjen apuvälineet - Käyttäjäkokeimuksia päivittäisten toimintojen pienapuvälineistä. Toimintaterapian koulutusohjelma. Sosiaali- ja terveysala. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Niemi, A-M.** 2004. Arjen apuvälineet - Apuvälineen käyttökokeemukset psykososiaalisena prosessina. Toimintaterapian koulutusohjelma. Sosiaali- ja terveysala. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Parviainen, S.** 2003. "Kyllä puhelin on aika iso asia". Tekniikasta elämänlaatua ja toimintakyvyn tukea lievästi dementoituneelle. Sosiaalialan koulutusohjelma. Tampere: Pirkanmaan ammattikorkeakoulu.
- * Tiivistelmä, pdf. www.piramk.fi/apuvälineet
- Piironen, E.** 2004. Kuvapuhelin Honkalampi-säätiön palvelukotien ja hallinnon välisessä viestinnässä. Kasvatustieteellisen, psykologian ja yhteiskunnallisen alan aineopettajan pedagogiset opinnot. Joensuu: Joensuu yliopisto.
- Rekilä, M.** Toimintaterapeuttinen näkökulma kuntakotikäyntiprosessissa Lapin ITSE -hankkeessa. [Opinnäytetyö tekeillä: julkaisuajankohta 12/2004]. Sosiaali- ja terveysala. Toimintaterapia/aikuiskoulutus. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia.
- Seppä, P.** 2003. Vanhusten kotihoitoa tukeva tekniikka. Pirkanmaan ammattikorkeakoulu.
- * Tiivistelmä, pdf. www.piramk.fi/apuvälineet
- Valkeinen, T., Väisänen, J.** 2004. Apuvälineiden hankinta- ja kunnossapitostrategian kehittäminen. Terveysteknologian koulutusohjelma. Tekniikka ja liikenne. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Viitaniemi, J.** Kokemuksia tiedonsiirron sovellusohjelmiston hyödyllisyydestä ja käytettävyydestä. [Opinnäytetyö tekeillä.] Sosiaali- ja terveysalan yksikkö. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

11. OPISKELIJOIDEN HARJOITUSTYÖT, OPPIMISPÄIVÄKIRJAT, TYÖRAPORTIT yms.:

- Ali-Yrkkö, E., Kesseli-Sorvali, A., Kuvaja, M.** 2004. ITSE-tilan apuvälineohjelma/varastokirjanpito-ohjelma sekä käyttöön liittyvä käsikirja. Tietojenkäsittelyn koulutusohjelma. Hallinnon ja kaupan ala. Terveys- ja sosiaalialan tietohallinnan suuntautumisvaihtoehto. Tampere: Pirkanmaan ammattikorkeakoulu. Harjoitustyö.
- Hemmilä, V.** 2003. Tietokone tutuksi kurssin yhteenveto. Projektityön syventävät opinnot. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu.
- Hänninen, L., Lievonon, T.** 2004. Vanhusten viriketoiminta. ITSE -hankkeen ATK-kurssi. Sosiaalialan koulutusohjelma. Ylivieska: Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Oppimispäiväkirja.
- Komulainen, J., Hiltula, S.** 2003. Kalajoen ATK-kurssi kehitysvammaisille aikuisille. ITSE-hanke –projekti. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Kirjallinen raportti.
- Koskela, M.** 2004. Seminaarin suunnittelu, toteutus ja arviointi. Taiteen ja viestinnän osasto. Projektinhallinnan suuntautumisvaihtoehto. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu. Harjoitustyö.
- Kuisma, A., Teräväinen, A.** 2004. ITSE-tilan apuvälineluettelo. Fysioterapeutin koulutusohjelma. Terveysala. Tampere: Pirkanmaan ammattikorkeakoulu. Harjoittelun raportti.

- Luonua, R., Vuorma, M.** 2004. Tietokone tutuksi ATK-koulutus kehitysvammaisille aikuisille 10.-14.5.2004 Pulkkilassa. Sosiaalialan toimipiste. Ylivieska: Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Kirjallinen raportti.
- Niemi, J., Valkonen, J., Kettunen, K., Mäkitasku, T.** 2004. ITSE - tilan mallinnus. Rakennusosasto. Rakennussuunnittelun perusteet. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu. Harjoitustyö.
- Nikula, M., Jantunen, S.** Vanhusten viriketoiminta. Sosiaalialan koulutusohjelma. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Kirjallinen raportti.
- Pirkola, A.** 2004. Työharjoitteluraportti. 2.harjoittelu, 7 ov. ITSE -jatkohanke. Ylivieska: Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu.
- Pirkola, A., Niskajärvi, T-M.** 2004. Merijärven seniorikurssi. ITSE -hanke. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Päiväkirja.
- Pirkola, A., Niskajärvi, T-M.** 2004. Sievin ATK-kurssi senioreille. ITSE -jatkohanke. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Päiväkirja.
- Sorvala, T. Harmaala, P.** 2003. ATK-koulutus senioreille. Keski-Pohjanmaan ITSE -hanke, Ylivieskan seutukunta. Sosiaalialan koulutusohjelma. Ylivieska: Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Raportti.
- Tuori, S.** 2004. ITSE -hanke "Tietokone tutuksi senioreille". Sosiaalialan toimipiste. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Kirjallinen raportti.

12. VIDEO:

Täyttä elämää apuvälineillä. 2003. Video vaikeavammaisen Irja Rytkösen jokapäiväisestä elämästä erilaisen apuvälineiden turvin. Kesto 13 min 40s. Käsikirjoitus, ohjaus, speak: Varpu Puskala. Kuvaus, editointi: Seppo Hyvönen. Asiantuntija: Anne Kanto-Ronkanen. Tuottaja: KYS Kuopion yliopistollinen sairaala. Kuntoutustoiminnan tulosityksikkö. Eeva Leino. Mukana: Pohjois-Savon ITSE-hanke.

13. CD:

Hirvonen, P. (toim.) Ristiinan kunnan vanhusten ja vammaisten palveluopas 2004. Ristiinan sosiaali- ja terveydenhuolto & Mikkelin ammattikorkeakoulu. CD-Rom.

Kuvapuhelin ja sen käyttömahdollisuudet. 2004. Suunnittelu: Maire Huttunen, Erkki Piironen, Osmo Pöyhönen, Satu Seppäläinen. Rahoitus: Sosiaali- ja terveysministeriö, Honkalampi-säätiö/Pohjois-Karjalan ITSE-hanke ja Raha-automaattiyhdistys. Tekninen toteutus: Klonkku.

Soininen, A. (toim.) 2002. Mikkelin kaupungin ikäihmisten palveluopas. Mikkelin kaupungin Ikäihmisten kuntoutusneuvola & Mikkelin ammattikorkeakoulu, Täydennyskoulutus ja palvelukeskus. CD-Rom.

14. PDF

Merilahti, A. 2003. Kotihoidon ja fysioterapian henkilökunnan apuvälineteknologian osaaminen. Terveystieteen laitos. Tampere: Tampereen yliopisto. Tiivistelmä: www.piramk.fi/apuvalineet

Opas kommunikoinnin mahdollisuuksiin. 2003. Kehitysvammaliitto ry. Tikoteekki Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus. www.papunet.net/yleis/esitteet.

Opas tietotekniikan mahdollisuuksiin. 2004. Kehitysvammaliitto ry. Tikoteekki Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus. www.papunet.net/yleis/esitteet.

Seppä, P. 2003. Vanhusten kotihoitoa tukeva tekniikka. Pirkanmaan ammattikorkeakoulu. Tiivistelmä: www.piramk.fi/apuvalineet

15. VERKKOSIVUJA:

Lähes kaikilla hankkeilla oli hankkeen aikana oma kotisivu käytössään. Hankkeen päätyttyä seuraavilta sivuilta löytyy hankkeeseen ja/tai apuvälineteknologiaan liittyvää aineistoa:
<http://www.epshp.fi/kotisivu/fys/> > Tutkimus- ja kehittämistoiminta > ITSE-hanke. Etelä-Pohjanmaa.
<http://www.ylivieska.cop.fi/itse>. Keski-Pohjanmaa.

www.apuri.cop.fi Verkkopalvelu APURI.NET. Keski-Pohjanmaa.
www.piramk.fi/itse-hanke. Pirkanmaa.
<http://www.piramk.fi/apuvalineet/> Apuvälinesivusto. Pirkanmaa.
<http://www.honkalampisaatio.fi>> Tutkimus- ja kehittämishankkeet> Itse-hanke. Pohjois-Karjala.
www.kuh.fi/itse-hanke. Pohjois-Savo
www.palmenia.helsinki.fi. Päijät-Häme ja Itä-Uusimaa.
www.kehitysvammaliitto.fi/ >Projektit>Aikaisemmat projektit. Uusimaa.
www.kehitysvammaliitto.fi/tikoteekki. Tietoa kommunikoinnista.
www.papunet.net. Tietoa kommunikoinnista.
www.datero.fi. Datero. Vaasa.
<http://taykkari.turkuamk.fi/itse/>. Apuvälinetuutorien verkosto. Varsinais-Suomi.
www.stakes.fi/ITSE-hanke Kaikki hankkeet. Stakes.

LIITE 7. Apuvälineosaaminen apuvälineryhmittäin ja osaamisalueittain yksittäisillä väittämillä alku- ja loppuarvioinnissa.

Apuvälineryhmä	Osaamisalue	Keskiarvo		Keskihajonta		Ei kuulu työtehtäviin (%)		N	
		Alku	Loppu	Alku	Loppu	Alku	Loppu	Alku	Loppu
Tietokone ja yleisimmät ohjelmat	Tiedän miten nämä apuvälineet voivat auttaa asiakasta	6.78	7.63	1.69	1.40	15.4	9.6	1325	435
	Osaan itse käyttää näitä apuvälineitä	6.99	7.37	1.76	1.65	13.3	7.1	1328	437
	Osaan ohjata asiakkaan oikean henkilön luokse apuvälineen arviointia ja käytön opetusta var- ten	6.60	7.47	1.86	1.67	17.7	8.9	1331	438
	Osaan arvioida asiakkaan apuvälinetarvetta	5.88	6.69	1.59	1.58	24.0	16.9	1331	435
	Osaan ohjata asiakasta näiden apuvälineiden käytössä	6.06	6.85	1.63	1.61	22.2	14.6	1316	434
Tietokoneen erikoisoh- jelmat ja tulostuslaitteet	Osaan seurata näiden apuvälineiden käyttöä	6.12	6.91	1.69	1.60	22.3	15.0	1312	436
	Tiedän miten nämä apuvälineet voivat auttaa asiakasta	6.20	6.91	1.74	1.63	18.7	16.6	1329	436
	Osaan itse käyttää näitä apuvälineitä	5.76	6.25	1.62	1.55	20.1	16.9	1325	436
	Osaan ohjata asiakkaan oikean henkilön luokse apuvälineen arviointia ja käytön opetusta var- ten	6.08	6.97	1.83	1.69	22.7	13.0	1324	426
	Osaan arvioida asiakkaan apuvälinetarvetta	5.44	6.27	1.41	1.51	29.4	22.6	1269	433
Erikoispuhelimet ja puhelimien käytön apu- välineet	Osaan ohjata asiakasta näiden apuvälineiden käytössä	5.47	6.09	1.47	1.54	27.1	20.7	1298	419
	Osaan seurata näiden apuvälineiden käyttöä	5.63	6.31	1.54	1.60	26.4	20.7	1281	430
	Tiedän miten nämä apuvälineet voivat auttaa asiakasta	6.97	7.69	1.72	1.56	9.0	7.3	1318	436
	Osaan itse käyttää näitä apuvälineitä	6.27	6.93	1.78	1.69	12.1	10.0	1318	434
	Osaan ohjata asiakkaan oikean henkilön luokse apuvälineen arviointia ja käytön opetusta var- ten	6.54	7.30	1.82	1.67	12.0	7.1	1322	435
	Osaan arvioida asiakkaan apuvälinetarvetta	6.15	6.87	1.70	1.59	16.7	14.6	1313	434
	Osaan ohjata asiakasta näiden apuvälineiden käytössä	5.96	6.68	1.69	1.66	17.1	13.4	1314	429

Puhevammaisten lähi-kommunikointivälineet	Osaan seurata näiden apuvälineiden käyttöä	6.09	6.86	1.75	1.66	16.9	13.0	1300	434
	Tiedän miten nämä apuvälineet voivat auttaa asiakasta	6.46	7.52	1.83	1.66	14.9	6.8	1325	437
	Osaan itse käyttää näitä apuvälineitä	5.40	6.32	1.54	1.66	19.5	10.9	1321	437
	Osaan ohjata asiakkaan oikean henkilön luokse apuvälineen arviointia ja käytön opetusta var-ten	6.07	7.07	1.85	1.74	17.7	7.5	1320	435
Ympäristönhallintaväli-neet	Osaan arvioida asiakkaan apuvälinetarvetta	5.51	6.48	1.52	1.59	23.5	16.2	1320	433
	Osaan ohjata asiakasta näiden apuvälineiden käytössä	5.28	6.24	1.45	1.61	23.3	15.0	1317	426
	Osaan seurata näiden apuvälineiden käyttöä	5.47	6.42	1.57	1.66	23.0	15.3	1308	430
	Tiedän miten nämä apuvälineet voivat auttaa asiakasta	6.36	7.48	1.88	1.72	18.3	11.2	1287	426
Henkilökohtaiset turva-hälytysjärjestelmät	Osaan itse käyttää näitä apuvälineitä	5.54	6.52	1.61	1.65	21.8	17.3	1281	422
	Osaan ohjata asiakkaan oikean henkilön luokse apuvälineen arviointia ja käytön opetusta var-ten	5.95	7.04	1.84	1.79	20.9	13.9	1279	421
	Osaan arvioida asiakkaan apuvälinetarvetta	5.58	6.55	1.57	1.67	24.8	21.9	1275	423
	Osaan ohjata asiakasta näiden apuvälineiden käytössä	5.42	6.35	1.53	1.57	26.1	21.4	1276	420
Valvontajärjestelmät	Osaan seurata näiden apuvälineiden käyttöä	5.57	6.50	1.60	1.68	25.0	20.5	1268	421
	Tiedän miten nämä apuvälineet voivat auttaa asiakasta	7.51	8.15	1.69	1.42	6.7	4.6	1321	433
	Osaan itse käyttää näitä apuvälineitä	6.73	7.46	1.84	1.61	10.9	8.9	1319	433
	Osaan ohjata asiakkaan oikean henkilön luokse apuvälineen arviointia ja käytön opetusta var-ten	6.93	7.65	1.86	1.60	9.8	6.4	1312	433
	Osaan arvioida asiakkaan apuvälinetarvetta	6.66	7.26	1.79	1.63	13.6	12.8	1303	432
	Osaan ohjata asiakasta näiden apuvälineiden käytössä	6.44	7.22	1.82	1.63	15.0	13.2	1277	427
	Osaan seurata näiden apuvälineiden käyttöä	6.53	7.18	1.85	1.64	15.9	12.3	1272	432
	Tiedän miten nämä apuvälineet voivat auttaa asiakasta	6.95	7.67	1.81	1.58	17.0	12.5	1303	436
	Osaan itse käyttää näitä apuvälineitä	5.78	6.52	1.71	1.65	23.1	20.3	1294	433
	Osaan ohjata asiakkaan oikean henkilön luokse apuvälineen arviointia ja käytön opetusta var-ten	5.92	6.81	1.72	1.69	23.2	16.4	1288	432

LIITE 8: Uusien toimintamallien ja -käytäntöjen jatkuvuus

Aihe	Jatkuvuus	Alue
Kuntakotikäynnit	ei jatku	Lappi
Näkövammaisten tietokonekoulutus	verkosto jatkuu	
Puhevammaisten palvelujärjestelmä	jatkuu	Kanta-Häme
Tietopaja	jatkuu	Kanta-Häme
Palvelu-asumisyksikkö	jatkuu	Kanta-Häme
Apuvälineiden seurantajärjestelmä	jatkuu	Kaakkois-Suomi
Kommunikoinnin seurantajärjestelmä	jatkuu	Etelä-Pohjanmaa
Hyvinvointirannekeen seurantajärjestelmä	ei jatku	Pohjois-Savo
Yhteydenpitojärjestelmä	jatkuu	Kainuu
Tiedonsiirtomalli	jatkuu	Satakunta
Näyttelykoti	jatkuu	Etelä-Pohjanmaa
Kuvapuhelinverkosto	jatkuu	Pirkanmaa
Kuvapuhelintulkkaus ja -ohjaus	jatkuu	Kanta-Häme
Turvahälytysjärjestelmät	jatkuu	Pohjois-Karjala
Matkapuhelinsovellus	jatkuu	Kanta-Häme
Hyvinvointiranneke epilepsiahälyttimenä	jatkuu	Pohjois-Savo
Ympäristönhallintaratkaisu	jatkuu	Pohjois-Savo
Ojentava istuinratkaisu	jatkuu	Etelä-Pohjanmaa
Kommunikoinnin mahdollisuudet	jatkuu	Etelä-Pohjanmaa
Kommunikoinnin mahd. ruotsiksi	jatkuu	Uusimaa
Kommunikoinnin mahd. selkokielellä	jatkuu	Uusimaa
Kommunikoinnin mahd. opas	jatkuu	Uusimaa
Tietotekniikan mahd. opas	jatkuu	Pohjois-Pohjanmaa
Apuvälinepalveluopas	jatkuu	Uusimaa
Apuvälinepalveluopas	jatkuu	Kymenlaakso
Apuvälinepalveluopas	jatkuu	Pirkanmaa
Apuvälinepalveluopas	valmis	Keski-Suomi
Apuvälinepalveluista	ei jatku	Päijät-Häme ja Itä-Uusimaa
Turvallinen koti	päättynyt	Kaakkois-Suomi / Lappeenranta
Vanhuspoliittinen ohjelma	päättynyt	Kaakkois-Suomi / Joutseno

Vanhuspalvelut			
Ikäihmisten palveluopas			
Vanhusten ja vammaisten palveluopas			
Vanhus- ja vammaispalvelut alueella			
		päättynyt	Kaakkois-Suomi / Imatra
		jatkuu	Etelä-Savo / Mikkeli
		jatkuu	Etelä-Savo / Ristiina
		jatkuu	Keski-Pohjanmaa / Ylivieska ja Siikalatva

- 2005: 1 Mielenterveyden häiriöt työkyvyttömyyseläkkeen syynä - ajatuksia ehkäisystä, hoidosta ja kuntoutuksesta.
ISBN 952-00-1593-0
- 2 Anna-Liisa Salminen, Pirjo-Liisa Kotiranta. Eletään hyvää elämää. Itse. Kansallinen ITSE-hanke apuvälineosaamista ja –palveluja kehittämässä.
ISBN 952-00-1611-2
ISBN 952-00-1612-0 (PDF)
- 4 Erkki Paara. Vammaispalvelujen järjestäminen ja osaaminen. Selvitys vammaislakien yhdistämisestä.
ISBN 952-00-1636-8
ISBN 952-00-1637-6 (PDF)